

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 4

NİSAN 1931

Sayı:37

Resmî Kısım:

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin

millete beyannamesi

Tayinler

Emniyet işleri umum müdürlüğü tayinleri

Vilâyetler inzibat komisyonları kararları

Takdirname

Kanunlar

Şûrayı Devlet kararları

Teşkilât, fek ve ilhaklara ait kararnameler

Tamimler

Gayri Resmî Kısım :

Dördüncü “Madrid beynelmilel idari ilimler kongresi”

Musliheddin Âdil

Darülfünun Hukuku idare Müderrisi

İtalya dahilî idare teşkilâtı

Adnan Reşit

Ademi merkezîyet

İbrahim Âli

Mülkiye Mektebi Hukuku İdare Hocası

Hukuku idare (Berthelmy)

Tercüme eden :

M. Atıf

Tapu ve Kadastro Umum Müdürü

İstanbul — Hamit Matbaası

1931

.....

Resmî Kısım

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Millete Beyannamesi

Aziz vatandaşlarım,

Senelerdenberi şahsıma ve reisi bulunduğum Cümhuriyet Halk Fırkasına itimat ederek tevdi eylediğiniz devlet ve millet işlerini, hakikî icaplara uyarak ifaya çalışmaktayız. Yapılmış işler yüksek nazarlarınızın önündedir. Onları takdir ve tenkit etmek sizin hakkınızdır. Ancak biz memleket ve millet işlerini içinde yaşanan umumî şartlar ve hâdiselere göre en isabetli yaptığımıza vicdanen kani bulunuyoruz. Bu kanaatlardır ki bu defaki intihapta dahi başlamış bulunduğumuz inkılâp ve itilâ mesaimize devam edebilmek için itimadınızı talep etmek üzere yüksek huzurunuzda çıkıyoruz.

Şimdiye kadar olduğu gibi bugün dahi huzurunuzda vuku bulacak beyanatımız açık ve katî olacaktır. Çünkü, onlar

yarın size hesabı verilmek muhakkak olan, yapılacak müsbet işlerin ifadesidir.

Aziz vatandaşlarım,

Esasen hep beraber üzerinde yürüdüğümüz yol malûmdur. Mesai ve faaliyet tarzımızın esasları fırkamızın programında ve bilhassa dört sene evvel Büyük Kongremizin tasvibine iktiran eden umumî riyasetin program beyannamesinde vazihdir. Son senelerdeki icraatımızla bu umumî riyaset beyannamesi muhteviyatı karşılaştırılırsa dört sene evvel millete yapabileceklerimizi arzettiğimiz meseleler üzerinde ne kadar ciddi çalışıldığı ve azamî derecede muvaffak olduğu kolaylıkla görülür.

Bizim bugün millete yeniden hatırlatmağı faydalı gördüğümüz esas noktalar şunlardır:

1 — Cümhuriyet Halk Fırkasının cümhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçı vasıfları onun değişmiyen bariz mahiyetidir.

Bu mahiyeti şu noktalar izah eder:

A) Millî mefkureye sadık kalmak,

B) Milletin irade ve hâkimiyetini, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete, karşılıklı vazifelerinin hakkile ifasını tanzim yolunda kullanmak,

C) Ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber - mümkün olduğu kadar az zaman içinde - milleti refaha ve memleketi mamuriyete erdirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerle bilhassa İktisadî sahada devleti filen alâkadar ve faal kılmak.

2 — Türkiye Cümhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdî ve İctimai hayat için iş bölümü itibarile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir.

- A) Çiftçiler,
- B) Küçük san'at erbabı ve esnaf,
- C) Amele ve işçi,
- D) Serbest meslek erbabı,
- E) Sanayi erbabı,
- F) Tüccar,

G) Memurlar, Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması diğerinin ve umumî camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine İçtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmiyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet, marifet ve çalışma derecesile mütenasip olur,

3 — Çiftçilerimizi kredi, istihsal kooperatifleri gibi İktisadî teşekküllere mazhar etmek ve bu teşekkülleri terakki ve tekemmül ettirmek gayedir.

4 — Küçük san'atlar erbabını, esnafı müşkülât ve zaafıtan kurtarmak ve onları daha kuvvetli, emniyetli bir vaziyete koymak için icap eden kredi müesseseleri yaratmak düşündüğümüz esaslı noktalardan biridir.

5 — Milliyetçi Türk amelesı ve işçileri mevcudiyetleri ve emeklerde Türk camiasının kıymetli uzuvlarıdır. Bu itibarla amele ve işçilerin hayat ve haklarını ve menfaatlerini gözönünde tutarız.

6 — Serbest meslek erbabının millî Türk mevcudiyeti için çok lüzumlu ve faydalı olan hizmetleri fırkanın daima takdir gözü önünde tutulur. Kabiliyetleri ve hizmetleri karşılığını görmeleri için faaliyetleri sahasını açık ve emin bulundurmak ehemmiyet verdiğimiz vazifelerdendir.

7 — Memleketin inkişafında büyük ticaret, fabrika, büyük arazi ve çiftlik sahiplerinin faaliyetleri mühimdir. Normal

.....

çalışan ve teknike istinat eden sermaye sahipleri teşvik ve himayeye lâyıktır.

8 — Milletin yüksek menfaatini daima gözönünde tutarak bütün dikkat ve himmetlerde vazifelerine hasrıhayat eden memurlar her türlü huzur ve refaha lâyıktırlar.

9 — Devletin yüksek bünyesinin sarsılmaz temeli olan ve millî mefkûreyi, millî varlığı ve inkılâbı kolluyan ve koruyan cümhuriyet ordusunun ve onun fedakâr ve kıymetli mensuplarının daima hürmet ve şeref mevkiinde tutulmasına sureti mahsusada itina ederiz.

Muhterem vatandaşlarım,

Cümhuriyet Halk Fırkasının müstakar umumî siyasetini şu kısa cümle açıkça ifadeye kâfidir zannederim:

Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz.

Bundan sonra arzetmek isterim ki, millî vaziyetimizi refaha ve inkişafa doğru hareketli bir gidiş haline koymak hususundaki düşüncelerimize kuvvetle bağlıyız. Bu yolda yürürken ehemmiyet vermeğe lüzum gördüğümüz bazı esas noktaları da arzedeğim:

1 — Bütün inkılâp neticelerini, vatandaşların tam emniyetini ve millî nizam ve inzibatı, dahilî ve adlî teşkilât ve kanunlarla koruyan ve hiç bir hâdise veya tesir önünde sarsılmıyan bir hükümet otoritesi kurmak ve işletmek işlerimizin temelidir.

2 — Vergi kanunlarımızı İlmî ve tatbikî bir itina ile ve milletin tediyе kabiliyetini istihfaf etmiyen bir zihniyetle tekemmül ettirmek hususundaki mesaiye devam olunacaktır.

3 — Maarifi, bugünküne nisbetle fazla çocuk okutacak basit bir program altında ileriye yürütmeği mühim görüyoruz. Fikrî olduğu gibi bedenî inkişafa da çok ehemmiyet veririz. Bilhassa millî seciyeyi derin tarihimizin ilham ettiği yüksek

derecelere çıkarmak heyecanla takip ettiğimiz büyük emellerimizdendir.

4 — Sıhhat ve İctimaî muavenet mesaimizi umumî ihtiyaçla mütenasip bir surette tevsi çarelerine tevessül olunacaktır. Türk camiası içinde cidden himaye ve yardıma muhtaç olanlar dikkat gözümüzün önündedir.

5 — Nafia işlerimiz her şubesinde amelî ve verimli bir tatbik programına tevfikân takip olunacaktır. Bu işlerden büyük feyiz ve kuvvet vasıtası olan demiryolu inşaatına ısrarla devam edeceğiz, ilk inşa programlarının cidden müstacel olan tatbiki yolunda çekilen sıkıntıların tamamen yerinde olduğu kanaatindeyiz. Şimdiki inşaat devam etmekle beraber Sivas - Erzurum, Zonguldak - Havza hatlarının ve daha sonra Ergani - Diyarbakir hattının yapılmasına başlanacaktır. Ereğli, Mersin ve Samsun limanlarının da inşaları gireceğimiz mesai devresinin münasip zamanlarında başlanacak işlerimizdendir.

Vilâyet şoseleri üzerinde çalışmakla beraber memleketi bağlayan iyi ve fennî bir şose şebekesine kavuşmak için mümkün olan tedbirler alınacaktır.

İktisadî maksatlara vefa edecek bir büyük su işi idealimiz olmakla beraber bugün müsbet olarak söyleyebileceğimiz şudur: Küçük su işlerimizi mütevazî bir tarzda başarmak ilk hedeflerimizdendir.

6 — İktisadî mülâhazalarımızda, her hangi vekâlet ve makamlara taallûk eden bütün devlet işlerinin millî iktisat noktai nazarından mutlaka kârlı olması kaidesini umumiyetle esas tutarız. Eskiden kalmış kanunların ve usullerin zamanla bu noktadan ıslahına ehemmiyet veririz.

Üzerinde yaşadığımız vatanın servet ve menbalarını işletmek ve bu suretle istikbalimizi açmak ve aydınlatmak için yapılabilecek olan her tedbire tevessül olunacaktır.

Memleket içindeki dokuyucu tezgâh ve küçük büyük fabrika san'atlarına inkişaf vermek emelimizdir.

Haricî ticaretimizin tanzimi başlıca işimizdir. Bu hususta ticaret erbabının faaliyetini semereli kılacağız. Millî mahsulât ve mamulâtımızın revaçlarını teshil, şöhretlerini muhafaza ve ihraçlarını temin tedbirlerde yakından alâkadar olacağız. Sanayi kredisine ehemmiyet vermekteyiz.

Vatandaşlarım,

Noktai nazarlarımızı açık ve samimî olarak arzettim. Bunları milletimizin kuvvet ve hayatiyetine güvenerek şimdiye kadar olduğu gibi tatbik ve icraya muvaffak olabileceğimize emniyetim vardır. Yapmak iktidarında olmadığımız işleri uyuşturucu, oyalayıcı sözlerle yaparız diyerek millete karşı gündelik siyaset takip etmek şiarımız değildir.

Şimdi sevgili vatandaşlarım sizden bana ve şerefli yakın tarihimizin unutulmaz hatıralarını taşıyan fırkama, Cümhuriyet Halk Fırkasına itimadınızı isterim.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde, millet ve devlet işlerini beraber başarabileceğimi çok vicdanî mülâhazalara tâbi olarak takdir ettiğim mebus namzetleri arkadaşlarımla isimlerini reylerinize arzettim.

En isabetli, yüksek ve kat'î karar sizindir.

20/4/1931

C. H. F. Umumî Reisi

Gazi Mustafa Kemal

Cumhuriyet Halk Fırkasına mensup Muhterem müntehibi sani arkadaşlarıma

Cumhuriyet Halk Fırkası namına bazı intihap dairelerinde noksan namzet göstereceğime dair 15/4/1931 tarihli Riyaset Divanı kararı malûmunuz olmuştur. Fırkamız namına namzetlerimizi reylerinize arzettiğim bugün aynı noktaya temas etmeği münasip gördüm.

Fırkamızın millete arzettiği esas noktalar dahilindeki mesai ve faaliyetin bizim fikrimize ve görüşümüze iştirak etmiyen millet vekilleri tarafından tahlil ve tenkit edilmesini iltizam ediyoruz. Bunda bilhassa beklediğimiz faide fırkamızın candan, vatanperverane gayretlerinin teşrihine, tevsiine fırsat bulmak ve ekseriya tahrif edilen hakikatların iyice anlaşılmasını kolaylaştırmaktır. Yaptığını bilen ve hizmet yolunda tedbirlerine inanan mefkûreciler olarak kendimizi tenkide muhatap kılmağı lüzumlu görüyoruz. Bu sebepledir ki sizden, fırkama mensup arkadaşlarımdan bizim programımıza taraftar olmıyan namzetlere rey vermeniz gibi ağır bir fedakârlık istedim. Bu fedakârlığın memleket idaresi için fırkamızdan mebus seçmek vazifeniz kadar mühim bir maksada matuf olduğuna emin olunuz. Başka programdan seçeceğiniz meb'uslar için fırkamın müntehibi sanilerine dikkat noktası olarak gösterdiğim evsaf yalnız lâik cümhuriyetçi, milliyetçi ve samimî olmaktadır. Açık bıraktığım yerler için hiç bir şahsiyet lehinde veya aleyhinde her hangi bir telkinim yoktur ve olamıyacaktır. Açık yerlere namzetliklerini koyacaklar hakkında vicdanî kanaatinıza göre rey vermek hassatan rica ettiğim husustur.

C. H. F. Umumî Reisi
Gazi Mustafa Kemal

Tayinler

Kaymakamlar:

Kararname No. 7290

Münhal bulunan Foça kazası kaymakamlığına Nüfus işleri U. Müdürlüğü birinci şube şefi Hukuk mektebi mezunlarından Gafur, Mes'udiye kaymakamlığına Dinar kaymakamı İsmail Hakkı Beylerin tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

12/4/1931

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

Kararname No. 7314

Münhal bulunan Ardahan kaymakamlığına Şavşat kaymakamı Avni, Of kaymakamlığına Tortum kaymakamı Fikri, Torbalı kaymakamlığına vekâletinde bulunan Karaburun kaymakamı Hilmi Beylerin sınıflarile bilâharcirah naklen tayinleri tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

19/4/1931

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

Tasfiye edilenler

Kaymakamlar:

Kararname No. 7259

Sicilleri itibarile kendilerinden istifade edilmeyeceği anlaşılan Cizre kaymakamı Hayri, Alaca kaymakamı Muhterem, ve Osmancık kaymakamı Abdürrahim Beyler hakkında memurin kanununun muvakkat birinci maddesinin tatbiki tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

4/4/1931

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü Tayinleri

Polis müfettişliği:

Sabık kaymakamlardan İsmail Cevdet Bey münhal bulunan polis müfettişliğine tayin edilmiştir.

Memurlar :

Emniyet işleri üçüncü şubesinde münhal 2000 kuruş maaşlı kâtipliğe evvelce mezkûr şube kâtipliğinde bulunmuş olan Haşan Cavit Efendi tayin edilmiştir.

Serkomiserler:

Samsun serkomiserlerinden Cemal, Mersin serkomiserlerinden Hamdi ve Antalya serkomiserlerinden Mustafa Nuri Efendiler İstanbul serkomiserliklerine naklen tayin edilmişlerdir.

**Yapılan terfi imtihanlarında Serkomiserliğe
terfi eden memurların esamisi
ve tayin olundukları
Vilâyetler**

İmtihanda bulunduğu derece	Bulunduğu memuriyet	İsmi	Ne suretle tayin olduğu	Tayin olunduğu mahal
1	Diyarbakir 2 ci komi	Mehmet Hamit Efendi		Terfian Mardin serkomiserliği ne
2	Sinop 2 ci Ko.	Şevki Ef.	»	Sinop serkom..
3	Adana 2 ci Ko.	Salih Niyazi Ef.	»	İzmir »
4	Konya mektebi komiseri	2 ci Bahattin Ef.	»	Antalya »
5	Samsun 2 ci Ko.	Aziz Ef	»	Samsun »
6	G. Antep 2 ci Ko.	Şükrü Ef.	»	Elâziz »
7	G. Antep 2 ci Ko.	Mahmut Ef.	»	G. Antep »
8	Şebinkarahisar 2 ci komiseri -	Mümtaz Ef	»	Sivas
9	İstanbul 110 No. lu 2 ci komiseri	Şakir İhsan Ef	»	Ankara
10	Çorum 2 ci Ko.	Sırrı Ef.	»	Zonguldak
11	Gümüşhane 2 ci Ko.	Şakir Ef.	»	Gireson
12	Ankara 2 ci Ko.	Ali Rıza Ef.	»	Ankara
13	İstanbul 2 ci Ko.	İsmail Hakkı Ef.		İstanbul
14	Bahkesir 2 ci Ko.	Şevket E	»	İstanbul'

**Müسابakada terfia kesbi istihkak edip
münhal bulunmadığından dolayı**

İmtihanda kazandığı derece	Bulunduğu memuriyet	İsmi	Rütbesi	Son terfi tarihi
----------------------------------	------------------------	------	---------	---------------------

Namzet kalanlar

				2 si ser	
15	İstanbul	87	O. Naci Ef.	komiser	6/3/337
16	İstanbul	103	M. Kâzım Ef.	»	6/10/928
17	İstanbul	72	M. Ali Ef	»	19/9/927
18	Muğla		Abdülkadir Ef.	»	11/11/330
19	Yozgat		Sait Ef.	»	31/11/927
20	Isparta		Abdünnebi Ef	»	7/6/330
21	Edirne	3	Tahir Ef.	»	12/7/330
22	İzmir		Kemal Ef.	»	23/9/927
23	Erzurum	2	Şükrü Ef.	»	18/1/334
24	İstanbul	93	Hulûsi Ef.	»	5/10/927

.....

Vilâyet
İnzibat Komisyonları
mukarreratı

Bolu

Merkezi vilâyet nüfus idaresi başkâtibi Mehmet Efendinin ölüm ve evlenme vukuatının kaydında işi benimseyerek erkamı gelişi güzel yazıp badehu okunması güç görülenleri tashih ettiği ve kayıtsızlığı yüzünden defterlere boya dökülmesine sebep olduğu anlaşıldığından memurin kanununun 28 inci maddesi mucibince ihtar cezasile tecziye edilmiştir.

Çanakkale

Ezine tahrirat kâtibi Emin Efendi mülkiye müfettişliğinin teklifile takdirname ile taltif edilmiştir.

Kastamonu

Daday kazasına tâbi Azdavay nahiyesi müdürü Mitat Efendi mezuniyetsiz vazifesini terkettiğinden dolayı memurin kanununun 29 uncu maddesine tevfikane tevbih cezasile tecziye edilmiştir.

Kocaeli

Adapazar kazasının Karasu nahiyesi müdürü Münir Efendi âmiri tarafından verilen kanunî emirleri vaktinde yapmadığından dolayı hakkında Dahiliye memurları kanununun 11 inci maddesi mucibince muamele ifasına, ihmal ve tekâsülünden dolayı da ayrıca takibat icrası için evrakının vilâyet makamına tevdiine inzibat komisyonunca karar verilmiştir.

Ordu

Ordu vilâyetinin Aybastı nahiyesi müdürü Hilmi Efendi memuriyet vazifesinde bitaraflığını muhafaza edemediğinden dolayı memurin kanununun 35 inci maddesi mucibince mecburî tahvile tâbi tutulmuştur.

Isparta

Vilâyet muhasebei hususiye birinci daire tahsildarı Ahmet ve ikinci daire tahsildarı Tahir Efendilerin haciz kararlarını infaz etmemek, tasfiye cetvellerini yapmamak fiillerinden dolayı on beş günlük maaşları kesilmiştir.

Takdirname

Zara kaymakamı Asım Beyin yol işlerinde gösterdiği faaliyetine binaen vilâyetin işarı üzerine Nafia Vekâletince takdirname ile taltif edilmiştir.

Kanunlar

**Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Kırallığı
arasında aktedilen { mezarlıkların
muhafazasına dair) itilâfnamenin
tasdiki hakkında
Kanun**

Kanun No. 1780

Kabul tarihi: 23/3/1931

Neşri tarihi : 2/4/1931

Madde 1 — Lozan muahedesinin 126 ıncı maddesinde münderiç mezarlıkların muhafazasına mütedair hükümlere tevfiķan Türkiye Cümhuriyeti ile Romanya Kırallığı arasında 18 eylül 1930 tarihinde Bükreşte imza edilmiş olan itilâfname kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2 işbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 İşbu kanunun icrasına Millî Müdafaa, Dahiliye, Hariciye ve Maliye Vekilleri memurdur.

28/3/931

**Lozan Muahdesinin 126 inci maddesinde
münderiç mezarlıkların muhafazasına
mütedair hükümlere tevfikân**

**Türkiye Cümhuriyeti ile Romanya
Kırallığı arasında mün'akit itilâf**

Madde 1 — Türkiye Cümhuriyeti hükümeti ile Romanya Kırallığı hükümeti Lozan muahdesinin 126 ıncı maddesinde mevcut hükümlere tevfikân, mütekabiliyet esası üzerine, ve mezkûr muahedenamenin 124 üncü ve 125 inci maddelerinin mevzuunu teşkil eden hükümlere hâlel gelmeksizin her iki memleketin 27 ağustos 1916 tarihinden beri muhabere meydanlarında ölmüş ve yahut mecruhiyet, kaza veya hastalık neticesinde vefat etmiş bulunan kara ve deniz askerleri ile aynı tarihtenberi esarete iken vefat etmiş olan harp esirleri ve sivil mevkıflarının merkatlerinin, mezarlıklarının ve metfenlerinin idare ve muhafazasını tanzim hususunda bir itilâf aktine karar vermişlerdir.

Madde 2 — Türkiye hükümeti ile Romanya hükümeti tarafından merkatler, mezarlıklar ve metfenlerle tezkiri nam abidelerine müteallik meseleleri mahallinde halletmek maksadı ile müttefikân bir komisyon tayin olunacaktır.

Komisyon, yüksek âkitlerden her biri için ikişer olmak üzere dört azadan teşekkül edecek ve işbu itilâf name meriyet mevkiine konulduktan üç ay sonra vazifesini ifaya başlayacaktır.

Bu komisyona:

- 1) Türkiye’de, Türkiye hükümetinin iki mümessilinden biri,
- 2) Romanya’da Kırallık hükümetinin iki mümessilinden biri riyaset edecektir.

Komisyon:

a) Emvatin defnedildiği ve defnedilmiş olabileceği mıntakaları keşf ve tayin ve mevcut merkatleri, meetfenleri, mezarlıkları ve abideleri tesbit etmek,

b) İcabında mezarlıkların birleştirilmesine tevessül şartlarını tesbit, birleştirme mezarlıklarının, metfenlerin ve rezkolunacak abidelerin yerlerini tayin ve bu yerlerin hudutlarını tahdit etmek,

c) Hüviyetleri tayin olunmuş ölülerle esarete vefat etmiş harp esirlerinin ve sivil mevkıfların hüviyetlerini tayin için faideli tafsılâtın ilâvesi ile tam bir cetvelini tanzim eylemek,

d) Merkatler, mezarlıklar, metfenler ve tesis edilmiş veya edilecek abidelerin kat’î plânlarını tasvip ettirmek üzere ait oldukları hükümetlere tebliğ eylemek, ile mükellef olacaktır.

Madde 3 — Filhal birleştirilmiş olup yukarıda mezkûr komisyon tarafından birleştirilmiş oldukları teyit edilen merkatler müstesna olmak üzere 27 ağustos 1926 tarihindenberi Romanya’da vefat etmiş olan Türk kara ve deniz askerlerinin merkatleri, icabında, Türkiye tarafından izhar olunacak arzuya tevfikân Bükreş, İbrail, Kalas ve Mecidiye şehirlerinde veya bunların civarında hassatan tesis olunacak dört mezarlıkta birleştirilecektir.

Madde 4 — Bükreşte mezarlıklar, merkatler, metfenler ve tezkiri nam abideleri filhal mevcut olan müslüman mezarlığında tesis edilecektir.

.....

Türkiyede defnedilmiş olan Romanyalıların merkatleri,, mezarlıkları, metfenleri ve tezkiri nam abideleri İstanbulda birleştirilecektir.

Madde 5 — Yüksek âkitler kendi ülkeleri dahilinde devlete ait ve üçüncü ve dördüncü maddede tayin olunan havalide kâin bulunup yukarıda mezkûr komisyon tarafından, birleştirme mezarlıkları, metfenler ve tezkiri nam abideleri tesis için lüzum gösterilen arsaları yekdiğerine müebbeden terk ve ferağ etmeği müteakabilen taahhüt ederler.

Şurası mukarrerdir ki bu terk ve ferağ keyfiyeti Türkiyede terk ve ferağ olunan arsalar üzerinde Türkiye hâkimiyetine ve Romanyada terk ve ferağ olunan arsalar üzerinde Romanya hükümetine hâlel iras etmez.

Madde 6—Yüksek âkitler terk ve ferağ olunan arsaları işbu itilâfta tahsis olunandan gayri surette kullanmamağı ve kullanılmasına müsaade etmemeği taahhüt ederler.

Tahsisi refedilecek ve mezarların birleştirilmesi veya abide rekzi için de istimal edilmeyecek olan merkat ve mezarlıklar arsaları Türkiye hükümetine ve Romanya hükümetine avdet edecektir.

Madde 7—Yüksek âkitler yukarıda mezkûr terkedilen arsaları, mezarlıklar da dahil olduğu halde, her zaman teftiş ettirmek hakkını haiz olacaklardır.

Madde 8 —Yüksek âkitler, Türkiye ve Romanyada kâin merkatlerin, mezarlıkların, metfenlerin ve tezkiri nam abidelerinin, kendi tebaaları arasından tayin olunacak sivil bekçiler marifetile muhafazasını temin etmek hakkını haiz olacaklardır.

Bekçilerin adedi her mezarlık için bir bekçiden fazla olamayacaktır.

Bu bekçiler her iki hükümet tarafından tanınacaktır.

Madde 9 — Yukarıda zikrolunan arazinin dahil ve haricinde münhasıran bekçilerin istimalleri için tayin edilen meskenlerden başka hiç bir bina ve yahut her hangi bir inşaat vücutte getirilemeyecektir.

Madde 10 — Bu suretle terk ve ferağ olunan arsalar hiç bir nevi icar bedeline, resme veya vergiye tâbi tutulmayacaktır. Türkiye ve Romanya hükümetleri salâhiyettar mümessilleri ve keزالık Türkiye ve Romanyada meri kanunlar ahkâmı kaydi ihtirazisi altında, merkatleri, mezarlıkları, metfenleri ve abideleri ziyaret arzusunda bulunan eşhas için oralara duhul serbest olacaktır.

Madde 11 —Yüksek âkitler işbu itilâfnamenin tamamile ve mükemmelen tatbiki hususunda her türlü yardım ve kolaylığı göstereceklerdir.

Madde 12 — Türkiye hükümeti ve Romanya hükümeti merkatler, mezarlıklar ve abidelerin ikinci maddede zikrolunan komisyon tarafından tanzim olunacak kat'î plânlarını işbu itilâfnamenin mer'iyet mevkiine konulmasından itibaren azamî altı aylık bir müddet zarfında tasdik edeceklerdir.

Madde 13 — İşbu itilâfname her iki hükümet tarafından tasdik olunacak ve tasdiknameler mümkün olduğu kadar süatle Ankarada teati edilecektir. Bu itilâfname tasdiknamelerin teatisini müteakip mer'iyet mevkiine girecektir.

Bükreşte iki nüsha olarak 18 eylül bin dokuz yüz otuz tarihinde tanzim edilmiştir.

Türkiye Maslahatgüzarı

Mehmet Ali

Romanya Hariciye Nazırı Vekili

Alex. Vaida-Voevod

Protokol

Türkiye Cumhuriyeti hükümetini temsil eden, Türkiye'nin Bükreş Maslahatgüzarı Mehmet Ali Tevfik Bey ile Romanya Kırallığı hükümetini temsil eden Hariciye Nazır Vekili Mösyö A. Vaida-Voevod bugün Dahiliye Nezaretinde birleşmişler ve usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini teati eyledikten sonra Lozan muahedesinin 126 inci maddesinde münderiç mezarlıkların muhafazasına mütedair hükümlere tevfikan Türkçe Cümhuriyeti ile Romanya Kırallığı hükümetleri arasında münakit itilâfnameyi imza etmişlerdir.

Bükreşte iki nüsha olarak 18 eylül 1930 tarihinde tanzim edilmiştir.

Türkiye Maslahatgüzarı

Romanya Hariciye Nazırı Vekili

Mehmet Ali

Alex. Vaida-Voevod

Ölçüler kanunu

Kanun No. 1782

Kabul tarihi : 26/3/1931

Neşri tarihi : 4/4/1931

Madde 1 — Türkiyede kullanılacak ölçüler için aşarî metre sistemi kabul edilmiştir. Alelûmum mukavele ve akitlerle fatura, ticaret defterleri, ilân ve sair ticarî evrak ve vesikalarda bu ölçülerden maadasının kullanılması memnudur» Bu gibi akit ve vesikalardaki miktarlar metre sistemi ölçülerine göre yazılmış olmadıkça muteber değildir. Bu maddenin hükmü sayı ile alınıp satılanlara şamil değildir. Bu kanunda kullanılan ölçü kelimesi tartıyı da ifade eder.

Madde 2 — Her nevi ölçü aletleri bu kanun ahkâmı dairesinde ayarlanmış bulunacaktır. Bu mecburiyet sınaî müesseselerde imalât miktarlarını tesbit hususunda kullanılan ölçü ve tartılara ve demiryolu yük vagonlarına ve işçi gündeliklerini tesbit için kullanılan nakliye vasıtalarına dahi şamildir.

Madde 3 Türkiye dahilinde metre sistemine göre tanzim edilmemiş ölçü aletlerinin yapılması ve ayar edilmemiş ölçü aletlerinin satılması memnudur.

Madde 4 — Aşağıdaki hususat bu kanun hükümlerinden müstesnadır.

A - Metre sisteminin kabul edilmediği memleketlerde akit ve tanzim edilmiş olan mukavele ve vesikalar;

B - Eski tapu, konturat ve senet gibi bu kanun ahkâmının tatbikından evvel tanzim edilmiş olan kayıt ve vesikalar;

C - Para ve mücevherat imalinde ve teknik işlerde kullanılan aletlerle sınaî müesseselerde münhasıran imalâta yarayıp mamulâtın miktarını tayin ile münasebeti olmıyan ölçüler;

D - Metre sisteminin kabul edilmediği memleketlere ticaret eşyası ihracile müştâgil ticarethane ve imalâthanelerde bu husus için kullanılacak ölçüler;

Metre sisteminin kabul edildiği memleketlerdeki fert ve müesseselere vaki ihracat veya o memleketlerden yapılacak ithalât muameleleri için tutulacak defter ve kayıtlarla bu muamelelere müteferri evraka metre sistemi ölçülerle beraber diğer ölçüler de işaret olunabilir.

E - Ecnebi memleket muvaredatından henüz gümrüklenmemiş ticaret eşyası;

F - Kıymeti eskiliğinden ibaret olup ölçü olarak kullanılmıyan antikalar.

Madde 5 1 889 tarihinde Pariste münakit beynelmilel konferansta kabul edilmiş olup Fransada Sevr kasabasında muhafaza edilmekte olan metre ve kilogram prototiplerinden alınacak ölçü örnekleri Türkiye için dahi uzunluk ve ağırlık esas ölçüleridir. Bu örnekler hususî bir mahalde ve diğer memleketlerdeki emsali gibi muhafaza olunur.

Madde 6 — Beynelmilel metre prototipinin, buzun eridiği sühunette, nihayet çizgileri arasındaki mesafe bir metredir. Uzunluk ölçüsü olan metreden satıh ölçüsü olarak metre murabbai ve hacim ölçüsü olarak metre mikâbı alınır.

Uzunluk ölçüleri şunlardır:

Kilometre	== bin metre
Hektometre	== yüz metre
Dekametre	== on metre
Metre	== esas ölçü
Desimetre	== metrenin onda biri

Santimetre	== metrenin yüzde biri
Milimetre	== metrenin binde bir
Mikror	== metrenin milyonda biri

Satıh ölçüleri şunlardır:

Kilometre murabbı	== bir milyon metre murabbı
Hektometre murabbı	
Hektar	== on bin metre murabbı
Dekametre murabbı -Ar	== yüz metre murabbı
Metre murabbı - Santiar	== esas ölçü
Desimetre murabbı	== metre murabbının yüzde biri
Santimetre murabbı	== metre murabbının on binde biri
Milimetre murabbı	== metre murabbının milyonda biri

Hacim ölçüleri şunlardır:

Kilometre mikâbı	== bir milyar metre mikâbı
Hektometre mikâbı	== bir milyon metre mikâbı
Dekametre mikâbı	== bin metre mikâbı
Metre mikâbı	== esas ölçü
Desimetre mikâbı	== metre mikâbının bin parçasından biri
Santimetre mikâbı	== metre mikâbının bir milyon parçasından biri
Milimetre mikâbı	== metre mikâbının bir milyar parçasından biri

Madde 7 — Akıcı maddelerin ölçülmesinde litre kullanılır. Litre, bir kilogram taktir edilmiş suyun azamî kesafetinde ve normal atmosfer tazyiki altındaki hacimdir.

Litre esasından alınan ölçüler şunlardır:

Kilolitre	== bin litre
Hektolitre	== yüz litre
Dekalitre	== on litre

Litre	== esas ölçü
Desilitre	== litrenin onda biri
Santilitre	==: litrenin yüzde biri
Mililitre	== litrenin binde biri

Kilolitre metre mikâbına, litre desimetre mikâbına, mililitre, santilitre mikâbına muadildir.

Madde 8 — Bir kilogram, beynelmilel kilogramın kütesidir.

Kütle ölçüleri şunlardır:

Ton	== bin kilogram
Kental	== yüz kilogram
Kilogram	== esas ölçü
Hektogram	== kilogramın onda biri
Dekagram	== kilogramın yüzde biri
Gram	== kilogramın binde biri
Desigram	== gramın onda biri
Santigram	== gramın yüzde biri
Miligram	== gramın binde biri

Kuyumculukta kıymetli taşlar ve emsalinin tartılmasında kullanılan iki desigram ağırlığa (kırat) denilir.

Madde 9 — Zaviye vahidi, kaim zaviyedir.

Kaim zaviye, müsavi mücavir zaviyeler hasıl etmek üzere birbirini kateden iki müstakim arasındaki zaviyedir.

Kaim zaviyenin yüzde biri (Grad) namını alır. Gradın eczası şunlardır:

Grad dakikası: Gradın yüzde biri
 Grad saniyesi: Dakikanın yüzde biri
 Kaim zaviyenin şu eczası dahi kullanılabilir:
 Derece: Kaim zaviyenin doksanda biri
 Dakika: Derecenin altmışta biri
 Saniye: Dakikanın altmışta biri

Madde 10 — Kesafet vahidi, bir metre mikâbının kütlesi bir ton olan cismin kesafetidir.

Ticarî muamelelerde alkol ile saf su mahlûtlarının alkometri derecesini ifade etmek üzere Gey - Lüsak'ın santezimal alkoa metresinin 15 derece sühunette gösterdiği dereceler kullanılabilir.

Madde 11 — Zaman vahidi, saniyedir.

Saniye vasatı yevmi şemsinin 86,400 de biridir.

Saniyenin ez'afı şunlardır:

Dakika: Altmış saniye

Saat: Altmış dakika

Madde 12 — Mihanik vahitleri:

Kuvvet vahidi, stendir.

Sten, bir tonluk kütleye bir saniye zarfında bir metrelik sür at tehavvülü veren kuvvettir.

Muvakkaten kuvvet vahidi olarak (kilogram - vezin) kullanılabilir. Kilogram vezin, bir kilogram kütle üzerine tesir eden arz cazibesinden ibarettir ve tatbikatta 0,98 stene müsavi' alınacaktır.

Kudret vahidi, kilojuldür.

Kilojul, tatbik noktasını, kendi istikametinde, bir metre kadar yürüten bir stenlik kuvvetin yaptığı iştir.

Kilojulün eczası: Hektojul: 1/10 Kilojul

Jul: 1 / 1 000 kilojul

Kudret vahidi olarak (kilowatt - saat) (Hektowatt - saat), (watt - saat) dahi kullanılabilir. Kilowatt - saat, bir kilowattlık takatin bir saat zarfında yapmış olduğu iştir ve 3,600 kilojule muadildir. Hektowatt - saat, 3,600 hektojul, watt - saat, 3,600 juldür.

Muvakkaten kudret vahidi olarak (kilogram - metre) kullanılabilir. Kilogram - metre tatbik noktasını, kendi istikametinde, bir metre kadar yürüten bir kilogram veznin yap

tığı iştir. Tatbikatta kilogram - metre 0,0098 kilojule müsavi alınacaktır.

Takat vahidi, kilowattır.

Kilowatt, bir saniye zarfında bir kilojullük iş hasıl eden takattir.

Kilowattın eczası şunlardır:

Hektowatt: 1/10 kilowatt Watt: 1/1000 kilowatt

Muvakkaten takat vahidi olarak buhar beygiri (beygir kuvveti) kullanılabilir.

Tatbikatta buhar beygiri, saniyede 75 kilogram - metreye ve 0/735 kilovatta müsavi alınacaktır.

Tezyik vahidi, piyezdır.

Piyez, bir metre murabbai satıh üzerine muntazaman yayıldığı takdirde bu satıh üzerinde bir stenlik tesir hasıl eden tazyiktir. Piyezin eczası ve ez'afı âşârî usul üzere teşkil olunur.

Muvakkaten tazyik vahidi olarak (kilogram santimetre murabbai) veya (sınaî atmosfer) kullanılabilir. Tatbikatta bu vahit 0,98 hektopiyeze müsavi alınacaktır.

Madde 13 — Elektrik vahitleri:

Mukavemet vahidi, beynelmilel ohmdur. Ohm kütlesi 14,4521 gram, maktai sabit ve uzunluğu 106,300 santimetre olan bir civa sütununun saf buzun normal atmosfer tazyiki altındaki zeveban sühnetinde gayri mütehavvil bir elektrik cereyanına karşı arzylediği mukavemettir.

Cereyan vahidi, beynelmilel amperdir. Amper, gümüş ^nitratının saf sudaki mahlûlünden geçtiği vakit saniyede

0,00111800 gram gümüş teressüp ettiren gayri mütehavvil cereyandır.

Potansiyel farkı veya elektromotris kuvvet vahidi, voltur. Volt mukavemeti bir ohm olan ve üzerinden bir amperlik gayri mütehavvil cereyan geçen nakilin uçları arasındaki potansiyel farkıdır.

Volt, Londra konferansında tarif edilen beynelmilel volt ile de temsil edilebilir. Beynelmilel volt, kadmiyom sülfatı ile yapılmış weston pilinin 20 derecelik sühunetteki elektromotris kuvvetinin $1/1,01830$ kesridir.

Elektrik miktarı vahidi, kulondur. Kulon, gayri mütehavvil ve bir amperlik bir cereyanın bir saniye zarfında nakleylediği elektrik miktarıdır.

Kulon beynelmilel kulon ile de temsil edilebilir. Beynelmilel kulon, 0,00111800 gram gümüş teressüp ettiren elektrik miktarıdır.

Elektrik miktarı vahidi olarak (amper - saat) dahi kullanılabilir. Amper - saat, bir amperlik gayri mütehavvil cereyanın bir saat zarfında nakleylediği elektrik miktarı yani 3600 kulondur.

Madde 14 — Hararet vahitleri:

Suhunet vahidi, santigrat derecesidir.

Santigrat derecesi, 240 dereceden yüksek olan sühunetler hakkındaki sabit hacim altında bulunan bir hidrojen kütlesi tazyikinin - sühuneti erimekte bulunan buzun sühunetinden O normal atmosfer tazyiki altında kaynamakta bulunan saf suyun sühunetine 100° geçtiği zaman

maruz kalacağı tazyik tezayüdünün yüzde birini hasıl edebilecek bir suhnet tahavvülü ile temsil ve ifade olunur.

Hararet miktarı vahidi, termidir.

Termi, harreti mahsusası, 15 santigrat derecesinde ve 1,013 hektopiyeze muadil alman normal atmosfer tazyiki altında bulunan suyun harreti mahsusasına müsavi olan bir cisimden bir ton miktarının sühnetini bir derece yükseltmek İçin icap eden hararet miktarıdır.

Terminin binde birine, (mili termiye) büyük kalori, ve milyonda birine, (mikro termiye) de küçük kalori namları verilebilir.

Frigorifik sanayiinde kaldırılan hararet (Frigori) ile ifade olunabilir. Frigori, kıymeti mutlakaca bir mili termiye müsavidir.

Madde 15 — Ziya vahitleri:

Ziya şiddeti vahidi, aşârî mumdur.

Aşârî mum, viyolün yirmide biridir. Viyol ise tasallüp sühnetinde bulunan platin sathı üzerinde dıl'ı bir santimetreye müsavi olarak alman bir murabbam teşkil eylediği ziya menbaının nazım istikametindeki ziyâî şiddetidir.

Ziyâî seyelân vahidi, lümendir.

Lümen, şiddeti bir âşârî mum, ebadı namütenahi küçük ve muntazam olan hür ziya menbaından, merkezi menba ve nısıf kutru bir metre bulunan bir küre sathından bir metre mu'rabbai kesen mücessem zaviye dahilinde ve bir saniye zarfında inşa eden seyelândır.

Tenevvür vahidi, lükstür.

Lüks, üzerine muntazaman dağılmak şartile bir lümenlik seyelân alan bir metre murabbai sathın tenevvürüdür.

Madde 16 — Optik sistemlerinin takati, metre ile ifade olunan mihrak buutlarının makûsudur. Mihrak buudu bir metre olan sistemin takatine bir (diyoptri) denir.

Madde 17 — Ölçüler üç suretle muayene ve ayar olunur:

- 1 — İlk muayene.
- 2 — Senelik muayene.
- 3 — Ansızın yapılan muayene.

Ancak elektrik, su, gaz ve emsaline ait ölçülerin tetkik ve muayenesi zamanları nizamname ile ayrıca tayin olunur.

Madde 18 — İlk muayene, ölçülerin bu kanunun tatbikini müteakip ithalinde veya imal veya tamiri halinde yapılır.

Senelik muayene, her iki sene başında bu kanunun ikinci maddesi mucibince ayarlanması lâzım gelen ölçüler için sıra ile ve umumî şekilde yapılan muayenedir.

Ansızın muayeneler, salâhiyettar memurların göreceği lüzum veya vukubulan şikâyet üzerine ticaret muamelâtını sektedar ve alâkadarlarını izrar etmiyecek şekilde yapılır.

İlk muayene İktisat Vekâleti tarafından ve senelik ve ansızın muayeneler belediyeler tarafından yapılır. Ancak ölçünün cins veya muayenenin şekli itibarile belediyelerce tedarik olunamayacak fennî vasıtalarla ihtiyaç gösteren muayeneler >de İktisat Vekillğine aittir. Muayenenin nasıl yapılacağı nizamnamede tayin olunur.

Madde 19 — Muayene ve ayar edilecek ölçülerin umumî surette muayene yerine getirilmesi lâzımdır. Ancak bir yerden

diğer yere götürülmesi güç ve masraflı olan ölçülerin bulundukları yerlerde muayeneleri caizdir. Bu takdirde yapılacak muayene masrafı nizamnamede münderiç tarife dairesinde müessese sahibine ait olur.

Madde 20 — Türkiye dahilinde bir yerde muayene ve ayar edilerek damgalanmış olan bir ölçü senelik muayeneler arasında geçecek müddet içinde diğer bir yere götürüldüğü takdirde tekrar muayenesine ve damgalanmasına lüzum yoktur.

Madde 21 — Bu kanunda yazılı olan ölçüler ancak nizamnamede zikrolunan gümrüklerden ithal olunabilirler.

Bu gibi ölçüler gümrükte iken sahibinin müracaatı tarihinden itibaren sekiz gün zarfında ilk muayeneleri yapılarak doğru oldukları takdirde damgalanır. Muayene neticesinde doğru çıkmadıkları anlaşılanların geçirilmelerine müsaade olunmaz ve on beş gün içinde geldikleri yere iade edilmedikleri takdirde müsadere olunur.

Madde 22 — İlk ve senelik muayenelerde doğru oldukları anlaşılan ölçüler üzerine, damgalanmağa müsait oldukları takdirde, damga ve sene işaretleri konulur.

Doğru olmıyan ölçüler her nerede ve kimin elinde bulunursa bulunsun muayene memurları tarafından kullanılmaktan men edilir. Bu ölçüleri kullananlar hakkında 24 üncü madde hükmü tatbik olunur.

Madde 23 — Türkiye Hükümeti Beynelmilel Ölçüler Bürosuna iştirak eder.

Madde 24 — Bu kanunda yazılı olan ölçülerden maadasını kullanan kimseler hakkında on liradan otuz liraya ve bu

kanuna göre muayene edilmemiş veya damgalanmamış ve yahut bu kanuna göre doğru olmıyan ölçüleri kullanan veya bu kanunda yazılı ölçüleri kanun ve nizamname ahkâmile tayin olunan şekil ve surette kullanmıyan kimseler hakkında on liradan yüz liraya kadar para cezası hükmolunur.

Bu maddede yazılı suçların tekerrürü takdirinde iki misli ceza alınır veya üç aya kadar hafif hapis cezası hükmolunur.

Madde 25 — Bu kanunun 24 üncü maddesinde yazılı suçların vukuunda fiilin mahiyetini açıkça ihtiva etmek üzere bir mazbata yapılarak mazbatayı yazan memur, suçu işliyen kimse ve bir şahit tarafından imza ve müddeiumumiliğe tevdi edilir. Bu mazbatalar aksi isbat edilmedikçe muteberdir.

Madde 26 — Bu -kanunun ahkâmının tatbiki için bir nizamname yapılır.

Madde 27 — Mesahat, evzan ve ekyali cedideye dair 1285 tarihli kanunla bu kanunun ahkâmına mugayir olan diğer hükümler mülğadır.

Madde 28 — Bu kanunun ahkâmı 1933 senesi kânunusanisinin 1 inci gününden itibaren tatbik olunur.

Madde 29 — Bu kanunun tatbikına Adliye, Dahiliye, Maliye ve İktisat Vekilleri memurdur.

**1927 malî senesi nihayetine kadar Millî
Hükümet bütçelerine müteallik borçlar
hakkındaki 1513 numaralı
kanuna müzeyyel
Kanun**

Kanun No. 1783

Kabul tarihi: 26/3/1931

Neşri tarihi : 1 /4/1931

Madde 1 — 2/6/1929 tarih ve 1513 numaralı kanuna tâbi olup mezkûr kanun ile tayin edilen müracaat müddetinin hitamından sonra tebeyyün eden borçların alacaklıları işbu kanunun neşrinden itibaren altı ay ve bu altı ayın hitamından sonra tebeyyün eden borçların alacaklıları dahi borcun tebeyyün ettiği tarihten itibaren kezaik altı ay zarfında mahallî en büyük mal memurlarına arzuhal ile müracaat edebilirler.

Madde 2 — 1513 numaralı kanunun ikinci maddesi mucibince merkezde müteşekkil komisyonun faaliyetine nihayet verdikten sonra yukarıki madde hükmüne tevfikân malmemurluklarınca alınacak müracaat evrakı mezkûr 1513 numaralı kanunun esasatı dairesinde Maliye Vekâletince tetkik ve intaç olunur.

Madde 3 — 1513 numaralı kanun ile işbu kanunun birinci maddesinde yazılı müddetler içinde mal memurluklarına müracaat etmiyenlerin alacakları, hazine lehine sakit olur. Ancak müracaat edilmemesi kanunî mazeretlere müstenit bu

.....

lunduđu mahkeme ilâmlarile tebeyyün ettiği takdirde bu kâbil istihkak sahiplerinin müracaatları kabul olunur.

Madde 4 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5 — Bu kanunun hükmünü icraya Maliye Vekili memurdur.

—————

1784 numaralı kanun Devlet demiryolları ve limanları umumî idaresinin teşkilât ve vezâifine dair olan 1042 numaralı kanunun tadili hakkındaki 1483 numaralı kanunun bazı maddelerinin tadiline dair olup Resmî Gazetenin 1765 sayılı nüshasında münderiçtir.

—————

1785 numaralı kanun esbak Musul ve Gergük meb’usları Naimzade Nuri ve Nazım Beyler ile müteveffa Mehmet Nuri Bey ailesine gayrimenkul emval verilmesine dair olup Resmî Gazetenin 1764 sayılı nüshasında münderiçtir.

—————

1786 numaralı kanun Konya meb’usu merhum Musa Kâzım Bey ile Eskişehir meb’usu merhum Sait Beyin çocuklarının tahsil ettirilmesi hakkında olup Resmî Gazetenin 1764 sayılı nüshasında münderiçtir.

**Türkiye dahiline otomatik oyuncak makineleri
ithal etmek ve bunları işletmek
hakkının Himayei Etfal Cemiyetine
münhasır olduğuna dair
Kanun**

Kanun No. 1787

Kabul tarihi: 26/3/1931

Neşri tarihi : 1/4/1931

Madde 1 — İçine atılan para ve saireye mukabil otomatik surette tartan veya muayyen eşyayı otomatik tertibatla müşterisine arzeden makineleri Türkiye'ye ithal etmek ve bunları şehir ve kasabaların yol, meydan, park ve bahçe gibi âmmeye tahsis olunmuş yerlerin şehir ve belediye encümenlerince münasip görülecek noktalarına ve otel, mağaza gibi hususî emlâkin sahiplerinin rızaları ile gösterecekleri mahallerine koyup işletmek hakkı, on beş sene müddetle Himayei Etfal Cemiyetine aittir. Himayei Etfal cemiyeti bu makineleri münhasıran kendi nam ve hesabına ve kendi vesaitile işletmeğe mecbur olup bu hakkını hiç bir suretle başkasına devredemez.

Madde 2 — Cemiyetin bu makineleri kumar ve baht oyununa benziyen her hangi bir şekil ve tertip için kullanması yasaktır. 1

Madde 3 — Himayei Etfal Cemiyeti otomatik makineleri ne için kullanacağını bir beyanname ile makinelerin kullanıla

cağı mahallin belediye reisine bildirmeğe mecburdur. Himayei Etfal Cemiyeti makineleri ancak beyannamede gösterdiği maksatlar için kullanabilir.

Madde 4 — Şimendifer, vapur ve sair müessesatı nafianın veya sair hususî müesseselerin kendi hususî hizmetleri için kullanacakları bilet dağıtmağa mahsus otomatik makineler bu kanunun hükmüne tâbi değildir.

Madde 5 — Bu kanunun neşri tarihine kadar Türkiye'ye ithal edilmiş veya Türkiye gümrüklerine gelmiş olan otomatik makineleri, mahallî ticaret odalarınca ve bulunmıyan yerlerde belediyelerce takdir edilecek kıymetleri üzerinden, satın almağa Himayei Etfal Cemiyeti mecburdur.

Madde 6 — Bu kanunun neşrinden evvel Devlet müesseselerince otomatik makineler için aktedilmiş olan mukavelenameler, müddetleri hitamına kadar muteberdir, imtiyazlı şirketlerin yapmış oldukları mukaveleler mucibince şimdiye kadar Türkiye'ye getirmiş oldukları otomatik makineler dahi mukaveleleri müddetinin hitamına kadar sahipleri tarafından işletilebilir.

Madde 7 — İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 8 — İşbu kanunun icrasına Dahiliye ve iktisat Vekilleri memurdur.

30/3/1931

1788 numaralı kanun Türkiye Cumhuriyeti ile İtalya kiralığı arasında akit ve imza olunan konsolosluk mukavelesinin tasdiki hakkında olup Resmî Gazetenin 1768 sayılı nüshasında münderiçtir.

**1930 senesi Seyrisefain İdaresi bütçesine
munzam tahsisat verilmesine dair
Kanun**

Kanun No. 1789

Kabul tarihi; 26/311931

Neşri tarihi: 1/4/1931

Madde 1 —Seyrisefain idaresinin 1930 senesi bütçesinin ikinci faslının ikinci maddesine (15,000) ve üçüncü maddesine (245,000) liralık munzam tahsisat verilmiştir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — Bu kanunun hükmünü icraya Maliye ve iktisat Vekilleri memurdur.

.....

**1930 senesi bütçesinde münakale icrasına
ve tahsisatı fevkalâde verilmesine dair
Kanun**

Kanun No. 1790

Kabul tarihi : 26/3/1931

Neşri tarihi : 1 /4/1931

Madde 1 — 1930 bütçesinin merbut (1) numaralı cetvelde yazılı fasıl ve maddelerinden cem an (1,899,664) lira tenzil edilmiştir.

Madde 2 Birinci madde mucibince tenzil edilen mebalîğden (1,704,664) lirası merbut (2) numaralı cetvelde gösterilen tertiplere ilâve edilmiş ve (195,000) lirası hapisanelerin 1928 ve 1929 borçları ve vesaiti nakliye masrafı namları ile yeniden açılan 66, 113, 234 ve 530 uncu fasıllara tahsisatı fevkalâde olarak konulmuştur.

Madde 3 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4 — Bu kanunun hükmünü icraya Maliye Vekili memurdur.

Cetveller resmî gazetenin 1763 nûmaralı nüshasında münderiçtir.

—

1791 numaralı kanun hali harpte bulunan ordular yaralılarının tehvini ıztırap ve ıslahı halleri ve üseraya yapılacak muamele hakkında 1 temmuz 1929 tarihinde Cenevre’de in’ikat eden siyasî konferans tarafından ihzar ve 27 temmuz 1929 da imza olunan iki adet mukavele ile bir senedi nihainin tasdikina dair olup Resmî gazetenin 1768 sayılı nüshasında münderiştir.

1792 numaralı kanun Türkiye Cümhuriyeti ile Japonya imparatorluğu arasında mün’akit ticaret ve seyrisefain mukavelesinin tasdikina mütedair olup Resmî Gazetenin 1766 sayılı nüshasında münderiştir.

1793 numaralı kanun Türkiye Cümhuriyeti ile İsviçre Federal Meclisi arasında mün’akit ticaret mukavelenamesinin tasdikina dair olup Resmî Gazetenin 1766 sayılı nüshasında münderiştir.

**26 Mart 1322 tarihli Maadin Nizamnamesinin
50 imi maddesinin tadiline dair
Kanun**

Kanun No. 1794

Kabul tarihi : 26/3/1931

Neşri tarihi : 1/4/1931

Madde 1 — 26 mart 1322 tarihli maadin nizamnamesinin 50 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Nisabı rüsum; bakır simli kurşun ve kömür gibi kuyu ve mağara kazılarak çıkarılan madenlerin gayrisafı hasılatından yüzde birden beşe kadar alınır. Zımpara, krom ve borasitli maddelerle lüle taşı, sıcak ve soğuk maden suları ve petrol, zift, neft gibi damar olmayıp yığın halinde bulunan madenlerin gayrisafı hasılatından ise yüzde birden yirmiyeye kadar alınır.

Bu resimler ecnebi memleketlere gönderilmek üzere hazırlanmış veya dahilde kal ve izabe edilmek için kırılmış, ayırt edilip cinsine göre yıkanmış olan cevherden tahsil olunur.

Nisabî rüsum cevherin mevaddı safiyesinin iskeleden ihraç olunduğu mahalle olan nakliyesile kal ve izabe masrafının indirilmesinden sonra geriye kalan kıymet üzerinden tayin ve istifa olunur. Azamî ve asgarî hadler arasında resim nisbetinin tayini icra Vekilleri Heyeti kararla olur.

Madde 2 — İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3 — İşbu kanunun icrasına iktisat ve Maliye Vekilleri memurdur.

1795 numaralı kanun Gümrük tarifesi kanununun 4 üncü maddesinin 4 numaralı fıkrasının tadili hakkında olup Resmî Gazetenin 1763 sayılı nüshasında münderiştir.

1796 numaralı kanun sabık Saruhan mutasarrıfı Aziz Raşit Beyin mutasarrıf vekâletinde iken maaş ve harcirah olarak aldığı mebalığın tazmin ettirilmemesi hakkında olup Resmî Gazetenin 1764 sayılı nüshasında münderiştir.

1797 numaralı kanun pulluk hakkında olup Resmî Gazetenin 1764 sayılı nüshasında münderiştir.

**13 Mayıs 1926 tarih ve 840 numaralı
kanunun 2 inci maddesinde bir
fıkra zeyline dair
Kanun**

Kanun No. 1798

Kabul tarihi: 26/3/1931

Neşri tarihi : 2/4/1931

Madde — Balkan konferansına ve Balkan haftalarına gelecek Balkan devleti vatandaşlarının pasaportları mütekabiliyet şartile meccanen vize edilebilir.

Madde 2 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir. Madde 3 — Bu kanunun icrasına Dahiliye ve Hariciye Vekilleri memurdur.

30/3/1931

1799 numaralı kanun Türkiye Cumhuriyeti ile Çekoslavakya Cumhuriyeti arasında akdolan ticaret ve seyrisefain- mukavelesinin tasdikına mütedair olup Resmî Gazetenin 1767 sayılı nüshasında münderiçtir.

1800 numaralı kanun Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya hükûmeti arasında mün'akit iadei mücrimin muahedenamesinin tasdikına dair olup Resmî Gazetenin 1767 sayılı nüshasında münderiçtir.

1801 numaralı kanun 1336 senesi nihayetine kadar mahsulü yapılmıyan sarfıyatın sureti mahsubuna dair olup- Resmî gazetenin 1764 sayılı nüshasında münderiçtir.

Şûrayı Devlet kararları

HÜLÂSA:

Kazanç verdisi kanununun 25 inci maddesinin 2 inci fıkrasının metni hakkında :

Tanzimat Dairesi Mazbatası

Karar No. 2

Esas No. 24

13/1/1931

Başvekâletin havalesi 4-8485

17/12/1930

Maliye Vekâleti tezkeresi numara 8733-34 tarih 16/12/1930

İşin mevzuu:

Kazanç vergisi kanununun 25 inci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı devlet veya efrada ait bilûmum müessesatı ticariye ve sınıyede çalışanların aldıkları ikramiyelerden kazanç vergisi kesilip kesilmiyeceğinde tereddüt hasıl olduğu. (27 şubat 1926 tarihli kazanç vergisi kanunu görüldü)

Tetkik neticesi ve karar:

Kazanç vergisi kanununun üçüncü maddesinde kazanç

vergisinin tahakkuku için beyanname itasına mecbur mükellefler gösterildikten sonra dördüncü maddesinde üçüncü maddede muharrer mükelleflerin kazançlarına ait beyannameden maada umur ve teşebbüsatını tedvir için istihdam eyledikleri daimî ve muvakkat her sınıf müdür, memurin, müstahdemin ve amele ile kaptan, reis ve taife ve sairinin ve anonim şirketlerde meclisi idare reis ve azalarının ve eshamlı komanditlerde meclisi murakabe erkânının esamisi ve mahalli ikametleri ile ücreti huzur, tahsisat, maaş, ücret, yevmiye, iaşe masrafı, hayat pahalılığı zammı, ikramiye, mükâfatı naktiye, hane icarı ve sair nakit ile kabili temsil menafii maddiyelerini mübeyyin ayrıca bir beyanname itasına mecbur oldukları beyan olunmuştur. Kanunun beşinci maddesinde beyannameye tâbi olmıyan mükellefler için (Devlet, Vilâyet, Nahiye, Belediye bütçelerinden maaş ve ücret alan memurin ve müstahdemin ile ticarî mahiyette idare olunan müessesatı Tesmiyeden meclisi idare reis ve azası veya müdür, memur, san'atkâr ve işçi sıfatile çalışanlar hakkında beyanname verilmez) denilmiştir.

Kanunun yirmi dördüncü maddesinde beyanname itasına mecbur olanların kazanç vergisi nisbetleri gösterilmiş ve yirmi beşinci maddesinde de beyanname itasından müstesna, olanlar için «Devlet, Vilâyet, Nahiye, Belediye veznelerinden hidematı fikriye veya bedeniye mukabili mukannen gayri mukannen tahsisat, maaş, ücret, yevmiye alanların ita miktarları üzerinden yüzde üç; devlet veya efrada ait bilûmum müessesatı ticariye ve sınıyede çalışanlardan şehri aldıkları meblâğ yekûnu yüz liraya kadar olanlardan yüzde dört ve yüz liradan;

.....

fazla olanlardan fazlası için yüzde beş kazanç vergisi alınır diye beyan olunmuştur.

İcabı müzakere olundukta:

Kanunun dördüncü maddesinde gösterilen beyanname ile mükellef memurin ve müstahdemin ve saire için ikramiyeden kazanç vergisi alınacağı sarahaten gösterildiği halde beşinci madde de beyannameye tâbi olmıyan memurin ve müstahdemin ve saire haklarında yalnız maaş ve ücretten bahsolutunmasına ve yirmi beşinci maddenin ikinci fıkrasında «şehrî aldıkları mebalîğ yekûnu «sözündeki» «şehrî» vasfının her ay mukannen olarak alman mebalîğ manasına geleceği ve ikramiyenin ise şehrî mukannen ve muayyen olan mebalîğden madut olmıyacağı ve binaenaleyh ikramiyeden kazanç vergisi alınması lâzım gelmiyeceği noktai nazarı - azadan Süleyman Emin Paşanın «şehrî aldıkları mebalîğ yekûnu» tabirinde ikramiye de dahil bulunduğı suretindeki muhalif reyine karşı - ekseriyetle mütalea olunmakla keyfiyetin bir kere de Heyeti Umumiyede müzakeresi arzile evrak takımıle birlikte Riyaseti Celileye takdim kılındı.

—

Heyeti Umumiye Mazbatası

No. 14/74

Tanzimat dairesinin 13 kânunusani 1931 tarihli ve 2 numaralı mazbatası Heyeti Umumiyede mütalea ve tetkik olundu:

Devlete veya efrada ait ticarî ve sınaî müesseselerde müstahdem memurlarla müstahdemlere verilen ikramiyelerden kazanç vergisi alınması lâzım gelemiyeceğine dair Dairei Müşarünileyha ekseriyetinin mütaleası üzerine cereyan eden müzakerede bu bapta verilecek menfi bir karar, vazı kanunca ikramiyeden kazanç vergisi alınması esasen maksut ise, bir verginin ilgası neticesine varacağı gibi eğer bu kabil ikramiyelerden vergi alınması vazı kanunun matlubu değilse verilecek müsbet bir karar vergi ihdasına müncer olacağı cihetle bu hususta bir mülâhaza dermeyanı doğru olmayıp keyfiyetin tefsiren halledilmesi lâzım geleceği, hükümetin bu mes'eleyi Şûrayı Devletin mütaleasına arzetmiş olmasına göre Heyeti Umumiyeye terettüp eden vazife madde hakkında noktai nazarını beyan etmekten ibaret olup tefsir cihetinin takdiri hükümete ait olduğu yolunda azadan Abdullah Sabri, Asım, Cemal Haydar ve Saffet Beylerin muhalif reylerine karşı, 12 şubat 1931 tarihinde ekseriyetle takarrür etmiş ve Tanzimat Dairesi mazbatasında akalliyet reyinde bulunan Süleyman Emin Paşanın muhalif reyini havi varaka rabıt kılınmıştır.

Tanzimat Dairesi Azasından Süleyman**Emin Paşanın muhtelif reyini****mübeyyin varaka**

Yirmi beşinci maddenin birinci fıkrasında mukannen ve gayri mukannen tabirleri olduğu gibi ikinci fıkrasında da devlete veya efrada ait müessesatı ticariye ve sınıyede çalışanlardan şehri aldıkları meblâğ yekûnu denildiğine göre (şehri aldıkları meblâğ yekûnu) kazanç kanununun dördüncü ve beşinci maddelerinde mezkûr beyanname vermeğe mecbur olan ve olmayanlara şamil olacağı tezahür eylemektedir. Çünkü dördüncü maddede nakit ile kabili temsil menafii maddiye tabiri kullanıldığına; ve Büyük Millet Meclisinin 21 haziran 1927 tarih ve 349 numaralı kararında: (Kazanç vergisi tarhi tevkifat mahiyetinde olmayıp kazanç mecmuuna vergi tarhi mahiyetinde bulunduğuna binaen) suretinde izah edilmekte olmasına; ve maddenin ikinci fıkrası hem devlet ve hem de efrat müessesatını birlikte zikrelemiş bulunmasına göre (şehri aldıkları meblâğ yekûnuna) maaştan fazla alınmakta olan ikramiyenin evleviyetle dahil olacağı teemmül edilmektedir.

Süleyman Emin

Maliye ve Nafia Dairesi Mazbatası

HÜLÂSA:

Maarif vergisi tahsilatından
memurini mâliyyeye verilecek
ikramiyeler hakkında:

No. 56 / 5

Dahiliye ve Maliye Vekâletlerinin Başvekâleti Celileden irsal ve dairemize tevdi buyurulan 17/11/1930 ve 2/12/1930 tarih ve 67/64 ve 7987/30 numaralı tezkereleri

okundu.

Maallerine nazaran: 22 haziran 1927 tarih ve 1130 numaralı maarif vergisi kanununun beşinci maddesine tevfikân maarif vergisi tahsilâtından memurini mâliyyeye verilmekte olan % 1 ikramiye maarif vergisinin kesri munzam şeklinde mükelleften ayrı tahsil edildiği zamana ait ve mükelleflerden ayrı ayrı tahsil olunduğu için maliye memurlarının hizmetlerinin karşılığı olup halbuki halen vergilerin kesirleri asıllarile tevhit ve vergi esas nisbetleri tezyit olunarak ayrı tahsil külfeti bertaraf edilmiş ve verginin ismi de maarif hissesine kalbedilerek tahakkuk, tahsil, kayıt ve saire gibi muameleleri kaldırılmış ve iş hazine ile idarei hususiye arasında defter üzerinde yapılırsı basit bir muameleli hesabiye şekline konulmuş olduğundan ve bundan başka ikramiye itası 24/5/1929 tarih ve 1452 numaralı teadül kanununun 15 inci maddesine de mu-

idare — 12

.....

halif bulunduğundan badema maarif vergisi kanununa tevfi kan ikramiye verilmesinin muvafık olmayacağına Dahiliye Vekâleti tarafından mütaleaten dermeyan olunduğu ve Maliye Vekâletinin ise bu noktai nazar hilâfına olarak 24 mayıs 1929 ve 1454 numaralı kanun mucibince vasıtasız vergilere munzam kesirlerin tevhidinde takip olunan gaye verginin miktar ve nisbeti hakkında mükelleflerin kolaylıkla iktisabı malûmat eylemelerini temin etmek ve muamelâtı kaydiye ve hesabiyede daha ziyade besatet vücude getirmekten ibaret olup bermucibi kanun küsuratın tevhit edilmiş olmasile tahsil memurlarının ifa etmekte oldukları hizmette bir değışiklik husule gelmediğı ve tevhidten alman miktarlardan maarif hisselerinin tefriki de ayrıca bir meşgale teşkil edeceği ve mezkûr tevhibi küsurat kanunu maarif vergisi kanununun beşinci maddesini ilga etmiyerek bu maddenin elyevm mer i bulunduğı ve teadül kanununun 15 inci maddesinde de ikramiye mevzuu bahsolmadığından bu on beşinci maddenin de ikramiye itasını meneylemediğı ve nitekim sayım kanunu mucibince memurini tahsiliye ile heyeti ihtiyariyeye ikramiye tevzi edilegeldiğı cihetle maarif vergisinin kesir halinden hisseye inkilâp etmiş bulunması kanunen itası lâzım gelen bu ikramiyenin verilmesinden sarfınazar olunmasına bir sebep olmayacağı mütaleasında bulunduğı anlaşılmış ve Maliye ve Dahiliye Vekâletlerinden celbedilen Umuru Mahalliye Müdürü Nazif ve Varidat İdarei Umumiye Mümeyyizlerinden Nazif Beylerin beyanatı dinlenilmiştir.

İcabı müzakere olundu: Reis Ali Rıza Bey kesri munzamların tevhibi hakkındaki kanunun on dördüncü maddesi;

maarif vergisi kanununun yalnız birinci, ikinci ve dördüncü maddelerinin mezkûr tevhit kanununa muhalif olan hükümlerini ilga edip mahallî memurini mâliyesine % 1 ikramiye itasına mütedair olan beşinci maddesile müteakip maddelerinin hükmünü ilga etmemiş olduğu gibi teadül kanununun on beşinci maddesinin hükümleri içinde de itası menedilen envai tediye arasında ikramiyenin meskût geçildiği ve mezkûr on beşinci maddenin fıkrai saniyesinin mefhumu muhalifinin dahi ikramiye itasına mâni bir manayı tazammun edemeyeceği ve esasen kanunu umumî olan teadül kanununun; bir maddesinin mefhumu muhalifi delâletile kanunu hususî olan maarif vergisi kanununun beşinci maddesinin ahkâmı sarihâsını lâğvedebilmesi kavait ve mevzuatı hukukiye ile kabili telif olamayacağı cihetle tevhidi küsurat kanunu ile cibayet edilegelen müsakkafat, arazi, sayım, kazanç vergilerinden tefrik edilen maarif hisselerinden yüzde birinin maarif vergisi kanununun beşinci maddesi mucibince memurini mâliyeye ikramiye olarak verilmesinde kanunî bir mahzur görülmediği mütaleasında bulunmuş ise de evvelce maarif vergisi kanunile tahsil edilegelen maarif vergisinin tahakkuk, tahsil ve kayıt muameleleri esas vergilerden ayrı ayrı olarak icra olunduğundan dolayı memurini tahsiliye ve mâliyeye medarı teşvik olmak üzere ikramiye itasını kanun tecviz etmiş olup ancak kesri munzamların tevhidi hakkındaki kanunun neşrinden sonra memurini mâliyenin yalnız esas vergileri tahsil ederek ayrıca maarif vergisi namile bir gûna tahsilâtta bulunmamaları ve binaenaleyh ikramiye itasını mucip sebebin zail olması ve kesri munzamların tevhidi ve bütün vergilerin bir kalem olarak tahsili hak-

kindaki işbu kanun Vekâletin Meclise takdim eylediği esbabı mucibe lâyihasında etrafı ile izah eylediği veçhile tahsilât muamelesini esasından tebdil ederek bir kalem olarak Maliye Vekâletine mal edip hasılından mezkûr kanunda gösterildiği dairede yüzde üzerinden vilâyet, idarei hususiye ve belediyelere hisse tefrik eylesin kûl halinde bulunan tahsil muamelesinin maarif kanununun tahsilâta ait kısmını tamamen lâğvetmesi tabii olacağı ve her ne kadar maarif kanununda memurini mâliye itası lâzım gelen yüzde birler sarahaten lâğvedilmemiş ise de kanunu aslinin delâletile lâğvi icap edeceği ve alelhusus teadül kanununun on beşinci maddesinin fıkrai saniyesinin mefhumu muhalifine nazaran bermucibi kanun ifayı vazife eden memura vazifesine muhassas maaştan başka* bir namla bir meblâğ verilmesinin caiz olamayacağı ve maarif vergisi kanununun ikramiye müteferri mevaddında verilecek ikramiyelerin hizmetleri mesbuk memurini mâliyeden tahsilâtı % 80 e iblâğ edenlerin tahsilâtı nisbetinde ikramiye verileceği gösterilmesine nazaran yeni vaziyete göre tevzi edilecek eşhasın şahs ve dereci istihkaklarının tayini kabil bulunamaması ve bir de vukubulacak her nevi sarfiyatın bu derecede bir mevkiî olmak lâzım gelip mevzuubahis ikramiye safiyatının ne hususî ve ne de umumî bütçede bir mevkiî bulamaması ve tevhidî kûsurat kanununa nazaran olması da imkân dahilinde görülmemesi hasebile tevhidî kûsurat kanununun mevkiî mer'iyete vaz'ından sonra maarif hisselerinden dolayı ikramiye itası caiz olmayacağı ekseriyetle mütalea kılınmış olmakla bir kerede Heyeti Umumiyece tetkiki zımnında evrakın Riyaseti Celileye takdimi 21 kânunusani 1331 tarihinde tezekkür kılındı.

Heyeti Umumiye Mazbatası

No. 44/76

Maliye ve Nafia dairesinin 21 kânunusani 1931 tarih ve 56/5 numaralı mazbatası Heyeti Umumiyede mütalea ve tetkik olundu.

Maarif vergisi tahsilatından malmemurlarına ikramiye verilip verilmemesi hakkında Maliye ve Dahiliye Vekâletleri arasında hâdis olan noktâi nazar ihtilâfına binaen tafsilâtı mezkûr mazbatada yazılı olduğu üzere bu vergi tahsilâtından malmemurlarına ikramiye verilmesi caiz olmayacağına dair dairei müşarünileyha tarafından ekseriyetle dermeyan olunan mütalea üzerine cereyan eden müzakerede Maliye ve Nafia Dairesi Reisi Ali Rıza, Mülkiye Dairesi Reisi İsmail Hakkı ve azadan Ali Rıza Beyler, tevhidî küsurat kanunu maarif vergisi kanununun 1, 2, ve 4 üncü maddelerinin bu kanuna mugayir olan hükümlerini ilga ettiğini tasrih ederek 5 inci maddenin ilgası hakkında hiç bir hükmü ihtiva etmediğine ve vazii kanun bir kanun ile diğer bir kanunun hangi hükümlerini ilga ettiğini tasrih eylediği halde, sarahat mukabilinde delâlete itibar olunamayacağı cihetle o kanunun ahkâmı umumiyesi ile diğer hükümlerinin de zımnen mülga olduğunu iddia kabil olamayacağına ve devlet memurları maaşatınm tevhit ve teadülü hakkındaki kanunun 15 inci maddesinde ihtisas ve komisyon ücreti ve makam tahsisatı maktua ve hakkı huzur namı ile memurlara ayrıca hiç bir meblâğ verilmeyeceği ve ancak kanunun tahmil etmediği munzam bir vazifeye veya ihtisas dolayısıyla tesis olunacak komisyonlara memur edilenlere muayyen çalışma saatleri haricindeki mesailerine mukabil icra Vekilleri Heyetince takdir olunacak bir ücret verileceği

muharrer olup ikramiye hakkında hiç bir hükmü ihtiva etmediği cihetle bu maddenin maarif vergisi kanununun 5 inci maddesini ilga ettiği hükmünü çıkarmak mümkün olmayacağına göre mes'elenin esas itibarile tefsire ihtiyacı derkâr olmakla bu dairede muamele yapılması reyinde bulunmuşlarsa da tafsilâtı Maliye ve Nafia dairesi mazbatasında yazılı olduğu üzere evvelce maarif vergisi tahsilatından malmemurlarına ikramiye olarak ayrılan hisse bunları bu verginin vaktinde cibayetine teşvik hikmetine müptenidir. Halbuki yeni vaziyette böyle bir vergi artık varlığını kaybetmiş ve bu itibarla ikramiyenin vazına illet olan teşvik keyfiyeti de ortadan kalkmış bulunmaktadır. Maddenin sarahaten ilga edilmemiş olması da bu maddenin idamei hükmetmesine delâlet edemez. Zira asla mevcudiyetini zayı etmiş olan bir fer'in, aslın hükmüne tebeiyeti kaide iktizasındandır. Binaenaleyh ortada ifham ve tereddüdü mucip bir cihet olmadığından keyfiyetin tefsirine mahal olmadığı ekseriyetle tezekkür kılınmış ve binnetice gerek işbu sebeplere, gerekse Barem kanununun 15 inci maddesi, memuriyet maaşına zamimeten verilecek parayı ancak kanunen memuriyete gayri mürettep bir hizmetin ifasına ve bunun da saati mesai haricinde vuku bulmasına mütevakkıf tutmakta olmasına ve fazla olarak bütçeden çıkarılacak bir para ancak masraf kısmında mürakkam bulunmuş olmakla kabil olabilip idarei hususiye bütçesinde böyle bir mezuniyet gayri mevcut bulunmasına göre verilen ikramiyelerin kanuna muhalif bulunduğu maarif vergisi kanununun 5 inci maddesi hükmünün mer'î bulunduğunu kabul etmek zarurî olduğu reyinde bulunan Maliye ve Nafia Dairesi Reisi Ali Rıza ve Mülkiye Dairesi Reisi İsmail Hakkı Beylerin muhalif reylerine karşı 12 şubat 1931 tarihinde ekseriyetle takarrür etmiştir.

Mülkiye Dairesi Mazbatası

HÜLÂSA:

Belediyelerce tesis edilen iskelelere yanaşan merakibi bahriyeden Belediye vergi ve resimleri kanununu 24 üncü maddesine tevfikân alınan resmin vapurlara da şamil olup olmayacağı hakkında:

No. 3238 / 3609

Belediyelerce tesis edilen iskelelere yanaşan mavna ve sair merakibi bahriyeden Belediye vergi ve resimleri kanununun 24 üncü maddesine tevfikân alınan resmin vapurlara da şamil olup olmadığı bazı vilâyetlerden ve zikrolunan maddede mavna ve sair merakip denildiği gibi belediye vergi ve resimlerinin tahakkuk ve tahsilini gösteren talimatnamede de her nevi merakibi sagire ve cesime denilmiş olduğundan ve Belediye kanununun 70 inci maddesinin 8 inci fıkrasında belediye vergi ve resimlerinin taallûk ettiği hususat haricinde belediye idaresi tarafından ifa olunacak hizmetlere mukabil alınacak ücretten bahsedilmekte olduğundan belediyece tesis edilen iskeleye yanaşan ve iskeledeki demirlere bağlanan ve tahmil ve tahliye için iskeleden istifade eden ve hatta bu yüzden ika edilen tahribat dolayısıyla belediyeyi mühim masraflara sokan vapurlardan ayrıca bir ücret alınmasına kanunî

.....

bir mahzur görülmemekte ise de keyfiyetin Devlet Şûrasınca tetkikile bir karara raptı hakkında Dahiliye Vekâletinden Başvekâleti Celileye takdim ve Şûrayı Devlete havale buyurulan 17/12/1930 tarihli ve 76/75/1067 numaralı tezkere dairemize tevdi buyurulduğundan mütalea ve icabı teemmül olundu:

26 şubat 1340 tarihli ve 423 numaralı Belediye vergi ve resimleri kanununun 24 üncü maddesinde (Belediye hududu dahilindeki limanlarda ve göl ve nehirlerde icrayı seyrüsefer eden istimbot, motörbot ve her nevi kayık, mavna, salapurya ve duba gibi merakibi bahriye ile hususî sandal ve kayıklardan meclisi belediyece tanzim edilecek tarife dairesinde resim alınacağı ve dairei belediye dahilindeki limanlarla daimî veya muvakkat surette hamulesi ile beraber tevakkuf ve denizi ve yahut göl ve nehirleri işgal eden ve yahut tamirhane veya depo ve sair surette istimal olunan mavna ve sair merakipten meclisi belediye kararıle tanzim olunacak tarife dairesinde resim alınacağı ve hükümet merakibi bahriyesile fırtına ve tamir ve kumanya tedariki sebeble limanlara iltica eden merakip müstesna olacağı) muharrer olup bu maddenin hükmü iskelelere yanaşan merakipten aleliltâk resim istihsaline müsait olmadığı gibi yine mezkûr kanunun (Belediyelerce tesis ve inşa ettirilen iskele, sal ve saireden meclisi belediyece tanzim edilecek tarife mucibince baş müruriye alınacağını) tazammun eden yirmi altıncı maddesinin de medarı istinat olmayacağı şüphesizdir.

Su kadar ki belediyece masraf ihtiyarile inşa ve tesis edilen ve her türlü tamirâtı belediyece ifa olunan iskelelere

.....

yanaşan ve onlardan istifade eden vapur ve saireden bu hizmete mukabil bir resim istifasına belediyenin salâhiyettar olması tabiî görünür.

Belediye kanununun 70 inci maddesinde belediye meclisinin müzakere ve karar ita edeceği hususat tadat olunduğu sırada 8 inci fıkrasında (Belediye vergi ve resimlerinin taallûk ettiği hususat haricinde belediye dairesi tarafından ifa olunacak hizmetlere mukabil alınacak ücret tarifeleri) zikredilmiş olup belediyece vapurların yanaşmasına müsait iskeleler tesisi belediyece ifa olunmuş bir hizmet mahiyetinde kabili telâkki görüldüğünden bu maddeye istinat edilmesi mümkün olabileceği mütalea kılınmaktadır.

Keyfiyetin Heyeti Umumiye arzına 31/12/1930 tarihinde ittifakla karar verildi.

—

Heyeti Umumiye Mazbatası

No:33/101

Mülkiye Dairesinin 31 kânunuevvel 1930 tarihli ve 3238/3609 numaralı mazbatası Heyeti Umumiyede okundu: Belediyelerce tesis edilen iskelelere yanaşan merakibi bahriyeden Belediye vergi ve resimleri kanununun 24 üncü maddesine tevfikân alman resmin vapurlara da şamil olup olmadığı hakkında Dahiliye Vekâletinden vaki istifsar üzerine tafsîlâtı Mülkiye Dairesi mazbatasında yazılı olduğu üzere Belediye kanununun 70 inci maddesinin 8 inci fıkrasında belediye vergi ve resimleri haricinde ifa edecekleri hizmetlere mukabil ücret tarifeleri tertip eyliyecekleri zikredilmiş olmasına göre belediyece vapurların yanaşmalarına müsait iskeleler tesisi belediye tarafından ifa olunmuş bir hizmet mahiyetinde telâkki edilmek kabil görüldüğünden bu suretle yapılmış iskelelerden ücret alınmasında mezkûr maddeye istinat edilmesi mümkün olabileceğine dair dairei müşartînileyhaca beyan olunan mütalea 26 şubat 1931 tarihinde ittîfakla tasvîp kılınmıştır.

Mülkiye Dairesi Mazbatası

HÜLÂSA:

Dahilî istihlâk vergisi
kanununun 12 inci
maddesile tesis edilen
muafiyetler hakkında:

No. 241 / 555

Dahilî istihlâk vergisi hakkındaki 1718 numaralı kanunun 12 inci maddesinin sureti tatbikina dair Dahiliye Vekâletinin Başvekâleti Celileden Şûrayı Devlete havale buyurulan 22/1/1931 tarih ve 106/4/32 numaralı tezkeresile bu husus hakkında mütaleası sorulan Maliye Vekâletinin, Varidat Umum Müdürlüğü ifadesile yazılan 12/3/1931 tarih ve Ş:2 12781/238 numaralı tezkeresi dairemizde okundu:

Dahiliye Vekâletinin noktai nazarı 1718 numaralı dahilî istihlâk vergisi hakkındaki kanunun on ikinci maddesinde yazılı «ve duhuliye resmi alınmaz» kaydı mutlak olarak mevzu olmayıp, duhuliye resmi alınması imal ve ihraç vaziyetlerine münhasırdır. Binaenaleyh kanunun tatbik suretini gösteren talimatnamenin 31 inci maddesinin A ve B fıkraları kanunun 12 inci maddesi hükmüne muhaliftir.

Maliye Vekâletinin noktai nazarı:

Mezkûr maddedeki «duhuliye resmi alınmaz» fıkrası mutlak olarak vaz edilmiş olup «ve» edatının delâletile duhu

liye resmi muafiyetinin yalnız «imal ve ihraç» olunan eşyaya hasrı kanunen mümkün değildir. Binaenaleyh mezkûr kanunun tatbik suretini gösteren talimatnamenin 31 inci maddesinin A ve B fıkraları kanununun 12 inci maddesi hükmüne uygundur.

Keyfiyet tetkik ve müzakere olundu:

Dahilî istihlâk vergisi hakkındaki 1718 numaralı kanunun 12 inci maddesinde iki nevi muafiyet tesis edilmiş olup birisi muamele vergisine, diğeri duhuliye resmine taallûk etmektedir. Muamele vergisine taallûk eden muafiyetin yalnız «imal ve ihraç» vaziyetlerine inhisar ettiği sarahaten anlaşılmaktadır. Çünkü muamele vergisi hakkındaki kanun dahildeki sınaî müesseselerden, imal dolayısıyla; ecnebi memleketlere gönderilecek mevattan da ihraç dolayısıyla muamele vergisi alınacağını âmirdir. Bu, muahharan yapılan dahilî istihlâk hakkındaki kanunun on ikinci maddesindeki «imal ve ihraç» vaziyetlerinin muamele vergisine inhisar ettirildiği göstermekte ve dahilî istihlâk vergisine tâdi tutulan müstahsalâtın muamele vergisinden yalnız imal ve ihraç dolayısıyla muaf tutulacağını izah etmek maksadile konulduğunu ifham etmektedir, «ve duhuliye resmi alınmaz» fıkrası mutlak olup «imal ve ihraç» vaziyetlerinin duhuliye resmine taallûk ve şümulü yoktur. Zira duhuliye resmi belediye vergi ve resimleri hakkındaki 423 numaralı kanunun 31 inci maddesine tevfikân ne imal ve ne de ihraç dolayısıyla alınmayıp münhasıran «kasaba ve şehirlerde istihlâkâtı mahalliye» için belediye hudutları dahiline ithal olunan mevattan sırf ithal olundukları için alınmaktadır.

.....

Binaenaleyh 1718 numaralı dahili istihlâk kanunundaki kanunun tatbiki suretini gösteren talimatnamenin 31 inci maddesinin A ve B fıkraları hüküm ve ifadelerinin kanuna uygun ve bu maddelerden belediyelerce duhuliye resmi alınması kanuna muhalif olduğuna ve keyfiyetin Heyeti umumiyeye arzına 18/3/1931 tarihinde ittifakla karar verildi.

Heyeti Umumiye Mazbatası

No. 149 / 168

Mülkiye dairesinin 18 mart 1931 tarihli ve 241/555 numaralı mazbatası heyeti umumiyede okundu:

1718 numaralı dahili istiklâl vergisi kanununun 12 inci maddesinde yazılı «ve duhuliye resmi alınmaz» kaydının mutlak olup (ve) adatının delâletile duhuliye resmi muafiyetinin yalnız imal ve ihraç olunan eşyaya hasri kanunen gayrimümkün ve binaenaleyh talimatnamenin 31 inci maddesinin (A) ve (B) fıkraları, 12 inci madde hükmüne muvafık olduğu yolundan Maliye Vekâletince dermeyer ve daire müşarünileyhaca iştirak olunan noktai nazar 6 nisan 1931 tarihinde ittifakla tasvip kılınmıştır.

Mülkiye Dairesi Mazbatası

HÜLÂSA:

Yol amelei mükellefesinden
beden? mükellefiyetini ifa
etmeyenlerden yüzde elli
fazlasile alınacak bedel
hakkında:

No. 848 / 780

Yol amelei mükellefesinden bedenî mükellefiyetlerini ifa etmemiş olanların bu mükellefiyetlerinin yüzde elli fazlasile nakte tahvil edilebilmesi şosa ve köprüler kanununun 1 2 inci maddesi mucibince Meclisi Umumî tarafından tayin edilecek inşaat müddeti zarfında bedenî mükellefiyetin ifa edilmemiş olmasile meşrut olup bu hükmün mezkûr maddenin 3 üncü fıkrasında mühendisler tarafından yapılacak tertibat cetvellerinin tayin ettiği günlerde bedenî mükellefiyetini ifa için iş başına gelmeyen ve o günlerde mükellefiyetlerini ifa etmiyen kimselere şumulü olamayacağına dair Zonguldak Vilâyeti Umumî Meclisince ittihaz olunan karara makamı vilâyetçe itiraz olunmakta olduğundan bahsile keyfiyetin bir karara raptı lüzumuna dair Dahiliye Vekâletinin 23/3/1931 tarih ve 64-6-217 numaralı tezkeresi meflufırlarile birlikte okundu.

İcabı teemmül olundu: .

Evveleminde mes' elenin umuru nafiaya taallûku itiba-

.....

rile Maliye ve Nafia dairesinin salâhiyeti dahilinde olup olmadığı noktası derpiş olunarak gerçi sosa ve köprüler kanununun tatbikatına taallûku itibarile umuru nafia ile alâkası bedidar ise de keyfiyet Meclisi Umumî kararına karşı İdarei Vilâyet kanununun 135 inci maddesine istinaden makamı vilâyetçe vaki olan itirazatın tetkiki şeklinde Dahiliye Vekâletince sevkolunmasına ve İdarei Vilâyet kanununun icabatına tevfikân tetkik edilmek üzere sevkedilen mesailin İdarî hususat mahiyetinde telâkkisile Mülkiye Dairesince bidayeten tetkiki cari teamüle daha uygun görülmesine binaen bu nokta hakkındaki mülâhazatın da Heyeti Umumiyye arzı kararlaştırıldıktan sonra esasa intikal edildi.

İhsan ve Şefik Beyefendiler şosa ve köprüler kanununun 12 inci maddesinde (mükellef amele mühendisler tarafından vilâyet dahilinde vücade getirilecek işe göre yapılacak tertibat dairesinde mahallî hükümetçe iş mahallerine sevkolunur, bu tertibatta hem amelenin nisbeten en yakın yerde çalışması hem işsiz bırakılmaması nazarı itibara alınır.) Mükellef amelenin mesai zamanları bütün amelenin çalıştırılmasını mümkün kılacak veçhile inşaat mevsimlerinde senede beş aydan dun olmamak üzere vilâyet umumî meclislerince tayin olunur denilmekte olup mühendisler tarafından vücade getirilecek işe göre yapılacak tertibatın bütün amelenin çalıştırılmasını temin itibarile büyük bir ehemmiyeti olduğu ve bu tertibata riayet edilmediği takdirde vazı kanunun maksadı husule gelemeyeceği ve bilfarz beş aylık mesai zamanının dört ay yirmi günde vilâyet dahilindeki amelei mükellefeden hiç biri müracaat etmeyipte cümlesi mütebaki on gün zarfında mü

.....

kellefiyetlerini ifa etmek üzere müracaat ettikleri farzolunursa bunların ne işe şevki ne mürakabelerinin temini mümkün olmayacağı cihetle mühendislerce yapılacak tertibat dahilinde mükellefiyetlerini ifa etmeyenler hakkında kanunun mükellefiyetten kaçanlar hakkındaki ahkâmının tatbiki zarurî olacağına göre makamı vilâyetin - Nafia Vekâletinin noktâi nazarına istinat eden - itirazatının kabulü lâzım geleceği mütaleasında bulunmuşlar ise de kanunun salifüzzikir 12 inci maddesinde mükellef amelenin mesai zamanları inşaat mevsimlerinde senede beş aydan dun olmamak üzere vilâyet umumî meclislerince tayin olunacağı musarrah bulunduğuna ve 19 uncu maddesinde de 12 inci madde mucibince her sene tayin edilen inşaat müddetinin hitamından bir ay sonra ihtiyar meclisleri mükellefiyetini bedenlen ifadan kaçmış olanların mükellefiyetleri yüzde elli fazlasile nakten tahsil olunacağına göre kanunun mutlak sarahatine istinaden meclisi umumilerce tayin olunan beş aylık mesai zamanı esnasında amelei mükellefenin mükellefiyetlerini ifa edebilmek salâhiyetini haiz olmaları tabîi görülmekte ve bu müddetin hitamına kadar ifa etmemiş olanlardan cezasile beraber nakten tahsili vazı kanunun maksadına daha muvafık, olacağı teemmül kılınmakta olmasile makamı vilâyetin itirazatı ruhu kanuna uygun görülmüyerek Meclisi Umumî ekseriyetince ittihaz olunan kararın kabulü münasip olacağı ekseriyetle mütalea kılınmış ve keyfiyetin Heyeti Umumiyye arzı 2/4/1931 tarihinde ittifakla tahtı karara alınmıştır.

—————

Heyeti Umumiye Mazbatası

No. 156/173

Yol amelei mükellefesinden bedenî mükellefiyetini ifa etmiyenlerden yüzde elli fazlasile alınacak bedel, tayin edilen inşaat müddeti içinde mükellefiyetini ifa etmiyenlere ait olup bunun mühendisler tarafından yapılacak tertibat cetvellerinde muayyen günlerde mükellefiyetini ifa etmiyenlere şümulü olmadığına dair Zonguldak Umumî Meclisi tarafından verilen karara vilâyet makamından itirazın muvafık olduğuna dair ekalliyet, Umumî Meclis kararının tensibine dair ekseriyet reylerini havi Mülkiye Dairesinin 2 nisan 1931 tarih ve 848/780 numaralı mazbatası Heyeti Umumiyede okunarak Mülkiye Dairesi Reisi İsmail Hakkı, azadan Halil İbrahim ve Edip Kemal Beylerin muhalif reylerine karşı mazbatada ekalliyet tarafından beyan olunan mütalea 13 nisan 1931 tarihinde ekseriyetle tasdik kılınmıştır.

**Teşkilât, Fek ve İlhaklara ait
kararname**

HÜLÂSA:

Anamur kazasına merbut
Kopukoğlu köyünün Ermenak
kazasına ilhakı hakkında :

Kararname No. 7217

Madde 1 — İçel Vilâyetinin Anamur kazasına merbut Kopukoğlu köyü, mezkûr kazadan alınarak Konya Vilâyetinin Ermenak kazasına ilhak edilmiştir.

Madde 2 — Bu kararname hükmünü icraya Dahiliye Vekili memurdur.

22/3/1931

REİSİCUMHUR

Gazi Mustafa Kemal

Dahiliye Vekili

Ş. Kaya

Başvekil

İsmet

Tamimler

Emniyet İşleri

Ş. II

HÜLÂSA:

Eğlence mahallerinde memurlara mahsus loca ve hususî mevkilerin ilğa edildiğine dair :

Kararname No. 348

Sinema ve tiyatrolarda bazı memurlara ayrı ayrı loca ve mevki tahsisi sahiplerinin şikâyetini ve mütevaliyen devlet varidatının ziyamı mucip olmaktadır.

Eğlenme mahallerinde eskiden kalma usule riayeten devam etmekte olan ve kanunî hiç bir mecburiyete müstenit olmıyan memurlara mahsus loca ve hususî mevkiler kamilen ilğa edilmiştir. Huzuru muhafaza veya murakabe gibi muayyen bir vazife icabı olarak bu yerlere gidecek muayyen zabıta âmir ve memurları ancak vazifelerin gösterdiği lüzum ve za

.....

ruret kadar resmî bir vaziyette kalabilirler. Diğer âmir ve memurlar bilaistisna vatandaşların vermek mecburiyetinde olduğu dübuliye ücret ve rûsumu tediye mecburdurlar. Keyfiyet tamimen tebliğ olunur efendim.

18/2/1931

HÜLÂSA :

Şüpheli kadınların cerri menfaat kasdiyle çarşaf ve peçe iksa etmelerinin men'i hakkında :

No. 720

Bazı şüpheli kadınların kalabalık yerlerde cerri menfaat için kasten çarşaf ve peçe iksa ederek hüviyetlerini gizledikleri ve bu suretle müteneffi oldukları görülmektedir.

Asayiş noktasında mazarratı aşikâr olan ve fuhuş ve casusluk gibi ef'ale de müsait bulunan bu vaziyete karşı zabitanın lâkayt kalması veya müsamahada bulunması muvafık değildir.

Zabıta her şahsın hüviyetini bilmeğe ve bu surette gizlemek istiyenlerin mahiyetini anlamağa mecbur ve salâhiyettar olduğundan şüpheli kadınların bu hareketlerinin men'i tamimen tebliğ olunur efendim.

13/4/1931

Mahallî İdareler

Ş. I

HÜLASA :

Muhasebei hususiye isimlerinin tebdil edilmemesi hakkında:

No. 449 / 56

Muhasebei hususiyelerin isimleri kanunen değiştirilmediği halde bazı vilâyet muhasebei hususiyeleri kâğıt ve zarf üzerindeki başlıklarını «mahallî muhasebe müdiriyeti» şeklinde tebdil ettikleri ve muhabere varakalarında imza mahalleri ile serlevhaları da o suretle yazdıkları cereyanı muameleden anlaşılmakta ve bu ise muhaberatı karıştırarak binnetice bir çok yanlışlıklara sebep olmakta bulunduğundan idarei umumiyei vilâyet kanununun idarei hususiye kısmı tadil edilmedikçe isimlerin tebdiline mahal olmadığı tamamen tebliğ olunur efendim.

22/4/1931

Nufus İşleri

Ş.I

HÜLÂSA:

Mübadele ve teffiz işlerinin kat'î tasfiyesi ve intacı hakkında :

Kararname No, 7317

Mübadele ve teffiz işlerinin kat'î tasfiyesi ve intacı hakkındaki 28 mart 931 tarih ve 1759 numaralı Resmî Gazete ile intişar eden 1771 (*) numaralı kanunun tatbikinde bir takım yanlışlık veya tereddütlere ve bu suretle muamelâtın tehirine meydan verilmesi kanunun tanzim ve neşrindeki gayeyi ihlâl edeceği cihetle buna asla mahal olmamak üzere, bilhassa memurini mülkiyece tatbik edilecek olan bazı ahkâmı atide izah edilmiştir.

1 — Birinci maddenin son fıkrasına nazaran bu kanunun neşri yani 28 mart 931 tarihine kadar verilmiş olan teffiz kararları, meriyülicra olan kanunlar ahkâmına muhalefeti sabit olmadıkça, kesbi katiyet etmiş olacak ve tamamilе muteber addedilecektir. Bu kararların fesh veya tadili ancak mer'î kanunlar ahkâmına muhalif olarak verilmiş oldukları

*) 1771 numaralı kanun idarenin 36 ıncı sayısında kanunlar arasında münderiçtir.

Devlet Şûrasınca bittetik sabit olmasına mütevakıftır. Ve temlik kanununun (9) uncu maddesi hükmü mahfuzdur.

Kanunun neşrinden sonra yeniden teffiz kararı ittihazı kat'iyen caiz ve muteber olamaz.

2 — İkinci maddeye nazaran 28 mart 928 tarih ve 1331 numaralı kanunun birinci maddesinin son fıkrasında gösterilen nisbetlerden fazla mal almış olup fazlasını henüz borçlanmamış olanlar 1771 numaralı olan bu kanunun neşrinden itibaren üç ay kadar yani 1931 senesi haziran ayının 28 inci gününe kadar, ya işbu fazlaları borçlanma kanununa tevfikân borçlanmağa ve yahut kendilerine teffiz olunan malı terkederek istihkaklarına mukabil tasfiye vesikası almağa mecburdur.

Bu müddeti geçirenler:

A - Füzulî işgal addolunurlar.

B - Tasfiye vesikası almak hakkını da kaybetmiş olurlar.

3 — Kanunun üçüncü ve 9 uncu ve 10 uncu maddeleri ahkâmına nazaran 1331 numaralı kanunun 3 üncü maddesinde gösterilen altı ay müddet zarfında müracaat etmiş olup ta kanunen muayyen nisbetler dahilinde tesbit edilen istihkakına mukabil mal almıyan veya kısmen mal almış olup ta bakiyei istihkakı kalan mübadiller, kanunun neşri tarihinden itibaren 3 ay zarfında yani nihayet 1931 senesi haziran ayının 28 inci gününe kadar istihkak veya bakiyei istihkak mazbatalarını - mukabilinde tasfiye vesikası tanzim ve ita edilmek üzere - nümuneleri merbut makbuz senedi mukabilinde bulundukları vilâyet teffiz komisyonu reislerine tevdi edeceklerdir.

Teffiz komisyonları bu istihkak mazbatalarını derhal tetkik ederek nümunesi merbut bordrolar ile birlikte resmî taahhütlü olarak doğruca, kanunun 8 inci maddesi mucibince müteşekkil, tasfiye heyeti riyasetine gönderecekler ve heyetçe tasfiye vesikaları imlâ ve Maliye Vekili Beyefendiye imza et

.....

tirerek ait olduğu vilâyetlere gönderecek ve o vilâyetlerce, evvelce istihkak mazbatalarına mukabil verilen makbuzlar alâkadardan istirdat edilerek, bu tasfiye vesikaları yeni makbuz mukabilinde alâkadarlara teslim olunacaktır.

4 — Kanunun 9 uncu maddesine nazaran istihkakları henüz tesbit edilerek mazbatalarını almamış olan mübadiller kanununun neşri tarihinden itibaren 3 ay zarfında teffiz komisyonlarına müracaatla istihkaklarını tesbit ettirerek istihkak mazbatasını almağa mecburdurlar. Bu gibilerin istihkak mazbataları artık kendilerine verilmeyip mukabilinde kanunun 9 uncu maddesinde yazılı olduğu veçhile merbut numuneye göre makbuz ilmühaberi verilecek ve mazbata yukarıki üçüncü fıkrada yazılı olduğu veçhile bordroya dahil edilerek tasfiye heyetine gönderilecektir.

5 — Kanunun 9 uncu maddesi mucibince ellerindeki istihkak veya bakiye istihkak mazbatalarını kanunun neşri tarihinden itibaren üç ay zarfında yani 28 haziran 931 tarihine kadar teffiz komisyonları riyasetlerine teslim ederek mukabilinde makbuz ilmühaberi almayan mübadillerin ve henüz istihkak mazbatasını almamış olanlardan istihkaklarını tesbit ettirerek istihkak mazbatasını tanzim ettirmek için 28 haziran 931 tarihine kadar müracaat etmeyen mübadillerin hakları sakıt olacak ve artık bu gibilerin bir daha istihkak mazbatasını ve tasfiye vesikası tlebi ve saire gibi müracaat ve müddeiyatı asla mesmu olmayacaktır.

6 — Kanunun 4 üncü maddesine nazaran:

A - 28 mayıs 1928 tarihli ve 1331 numaralı kanunun üçüncü maddesinde gösterilen altı ay müddet zarfında mal

tefevvüz için müracaat etmemiş olan veya bu müddet zarfında müracaat etmiş fakat vesikaları ikmal edilmemiş olan mübadillere adiyen iskân suretile verilmiş mallar ile.

B - 28/5/928 tarihli 1341 numaralı kanunda mevzubahs olan Bulgaristan muhacirlerine adiyen iskân suretile verilmiş olan mallar ve.

C - Alelûmum muhacirlere adiyen iskân suretile verilmiş olan mallar, aidiyeti ciheti ne olursa olsun; yani gerek eşhası mütegayyibe ve gerekse mübadil Rum emvali ve gerek ciheti Mâliyyeye ait millî mallardan olsun, verildikleri adamların uhtelerinde ipka edilecek ve meccanen temlik olunacaktır. Yani adiyen tahsis edilmiş emvalin artık hiç bir veçhile istirdadı mevzuu bahsolamaz. Ve bu malların iskânı adi derecesini tecavüz etmiyenler için borç tahakkuku ve borçlanma muamelesi de mevzuu bahsolmayacaktır. Ancak bu tahsis olunan mallardan iskânı adi için tayin edilmiş dereceden fazlası varsa ancak bu fazla miktar borçlanma kanununa tevfikân borçlandırılacaktır. iskânı adi derecesini gösterir cetvel esasen kanuna rapt ve ilâve edilmiştir.

7 — Kanunun 5 inci maddesine nazaran iskânı adi derecesinden fazlasını borçlanmıyanlar bulundukları yerden çıkarılamaz. Bunlar fazlayı borçlanmadıkça tapu alamazlar; ve borçlanılmıyan miktar hakkında kanunu medenî ve borçlar kanunu ahkâmı umumiyesi cereyan eder. Harikzedelerin mesken olarak işgal etmekte oldukları binalar eğer işgal edenlerin mesken ittihaz edecek başka malı yoksa bu binaların aidiyeti ciheti ne olursa olsun yani gerek firari ve mütegayyip eşhasın metrûk olsun ve gerekse doğrudan doğruya ciheti

mâliyeğe ait millî emvalden bulunsun, uhtelerinde ipka edilecek, hiç bir veçhile istirdadı cihetine gidilemeyecektir. Bu binalardan da iskânî adi derecesini geçmiyenler meccanen temlik edilecek yani mukabilinde borç tahakkuku ve borçlanma muamelesi mevzuubahs olmayacaktır. Ancak iskânî adi derecesini geçen miktarı varsa yalnız bu fazla miktarı şagilleri olan harikzedelere borçlanma kanununa tevfikân borçlandırılacaklardır.

8 — Kanunun 6 ıncı maddesine nazaran bu kanun ile temlik edilen gayri menkullerden iskânî adi derecesinde bedelsiz verilecek olanların yani yukarıdaki 5 inci fıkrada zikrolunduğu üzere istihkakı ve teffiz hakkı kanunen sabit olmamış olan mübadillere ve Bulgaristan muhacirlerine ve alelûmum muhacirlere adiyen iskân suretiyle tahsis olunan malların bu kanunun mer'iyetine yani 28 mart 931 tarihine kadar tahsil ve istifa edilmemiş olan borç taksitleri velevki kanunun neşrinden evvelki zamana ait dahi olsa artık tahsil edilmeyecektir. Bununla beraber evvelce tahsil edilmiş olan taksitler de iade edilemez.

9 — Kanunun 7 inci maddesine nazaran adi iskân suretile olsun, teffiz suretile olsun mübadillere, muhacirlere, harikzedelere verilen malların tapuya raptı tapu harcından istisna edilmiştir. Bu misillû malların tapuca muameleleri hemen harç talep ve istifa edilmeksizin yapılp tapuları derhal verilecektir.

Şu kadar ki kanunun muaf kılmadığı pul ve kâğıt masrafları alâkadarları tarafından tesviye olunmak tabiidir.

10 — Kanunun 13 üncü maddesine nazaran bu kanuna

tevfikan müstehlikleri namına tapuya raptı lâzım gelen mallar ve adiyen iskânlarına, iskâni adi derecesinde tahsis edilmiş veya mübadillere teffiz olunmuş gayri menkul mallar ile iskân edecek başka emvali olmıyan harikzedelerin mesken olarak işgal ettikleri binalardan maada bilûmum gayri menkul emvali metruke hazine emrine devredilecektir. Şu halde halen gerek mübadil ve muhacirlere teffiz edilmiş gerek harikzedelerin işgalinde bulunmuş olup bu kanuna göre temlikleri yapılacaklardan maadasının hemen, kaza itibarile defterleri tanzim ve mal memurlarına tevdi edilecektir. Hususatı anifenin vilâyetiniz memurini mülkiyesince kemali dikkatle tatbiki için işbu tamimin tasdikli suretlerinin icap eden memurin ve dairelere ve bilûmum kaymakamlıklara ve teffiz komisyonlarına tebliği ve metni kanunun ve bu talimatın tekmil mahalli gazeteler ile derhal neşri ve bu neşriyata «istihkak sahibi mübadillerin kanunun 9 uncu maddesindeki üç ay müddeti nazarı dikkate alarak vakit kaybetmeksizin hemen teffiz komisyonlarına müracaatları lüzumu ve aksi taktirde mezkûr müddet geçtikten sonra hakları zayi olup artık bu hususta hiç bir müracaatları dinlenmiyeceğinin» de sarahaten ilâvesi ve keyfiyetten nahiyeler ve kariyelerde oturan mübadil muhacir ve harikzedelerin de derhal haberdar olabilmelerini temin için bu bapta neşriyatı havi gazetelerin kâfi nüshalarının sureti mahsusada oralara da şevki ile halkın haberdar edilmesinin temini esbabının istikmalî ehemmiyetle rica olunur efendim.

Vilâyetler İdaresi

Ş. I

HÜLASA :

930 senesi memurini dahiliye harcirah tahsisatı kalmadığı hakkında :

No. 1941

930 senesi memurini dahiliye harcirah tahsisatı kalmamış olduğu 24/9/930 tarih ve «3929» numaralı tamimle bildirilmişti.

İcra kılınan münakalenin pek cüz'î olması ve bunun da tahvillerine lüzum görülen memurlara sarfedilmesinden dolayı eshabı istihkakın matlubunun şimdilik tesviyesine imkân olmadığı cihetle vilâyetinizden gönderilen adet tahakkuk evrakı leffen iade edilmiştir. Mayıs nihayetinde düyuna kaydedilerek düyun ilmühaberinin irsali ve harcirah için müracaatta bulunulmaması tamimen tebliğ olunur efendim.

19/3/1931

Ş. II

HÜLÂSA:

Vilayet dahilindeki kaza nahiye ve köy adedini gösterir iki kıt'a cetvelin imla ve iadesine dair:

No. 1316

İstatistik Umum Müdürlüğünce tanzim edilecek istatistik yılına dercedilmek için 31 birinci kânun 1929 ve 31 ikinci kânun 1930 tarihlerinde vilâyetiniz dahilinde mevcut kaza ve nahiye ve köy adetleri birer rakam olarak gösterilmek üzere bir ve iki numaralı cetveller leffen gönderildi.

Köylerden maada panayır ve pazar mahalleri gibi mevkiler varsa bunların da adedi cetvelin sütunu mahsusunda ayrıca gösterilecektir.

işbu malûmatı gayet doğru olarak ihtiva etmek üzere mezkûr iki kıta cetvelin serian imlâsile nihayet nisan 1931 gayesine kadar behemehal vekâlete iadesi temenni olunur efendim.

Tamimen vilâyetlere yazılmıştır.

7/4/1931

[1] numaralı Cetvel

Vilâyetinde

31 Kânunüevvel 1929 tarihinde

Mevcut Kaza ve Nahiye ve Köy adedi

Vilâyetin ismi	Kaza adedi	Nahiye adedi	Köy adedi	Bunların yekûnu	Mevaki adedi

.....

31 Kânunuevvel 1930 tarihinde
Mevcut Kaza ve Nahiye ve Köy adedi

Vilâyetin ismi	Kaza adedi	Nahiye adedi	Köy adedi	Bunların yekûnu	Mevaki adedi

HÜLASA :

Melfufatı bulunan muharrere ta melfufat listesi tanzim ve raptına dair :

No. 1317

Vilâyetlerce ekseriyetle muharrerat melfufatının alelûsul listesi tanzim edilmeksizin gönderilmektedir.

Bu hal, muamelede intizamsızlığı ve melfufattan her hangi birisinin yanlışlıkla sair evraka karışarak bir daha bulunamayacak bir şekil almasını ve çok defa vuku bulmakta olduğu üzere sehven mahallerinde kalan bir kısım evrakın melfufat arasında bulunup bulunmadığının anlaşılamamasını mucip olmaktadır.

Muamelât ve muhaberâtı resmiyenin matlup olan sür at ve selâmeti cereyanı noktasından bu halin devamı caiz görülmemiştir.

Binaenaleyh vilâyetlerce badema vekâlete yazılacak muharreratın melfufatı bulunduğu takdirde bunların ne gibi evrak olduğu, tarih ve numaraları gösterilmek şartile tarih sırasile teselsül ettirilecek numaralarla bir melfufat listesi tanzim edilerek ayrıca muharrerata raptı ve melfufat pusulasında evraka verilen sıra numarasının aynı zamanda evrakın münasip bir mahalline de renkli kalemle yazılması usul ittihaz edilmiştir. Vekâlet dairelerince de vilâyetlere gönderilecek evrakın melfufatı olduğu takdirde aynı usule riayet edilecektir.

Resmî muhaberatın selâmeti cereyanının temini zımnında çok müfit olan bu usule müstemirren dikkat olunmasını, rica ederim. Tebliğ hilâfında melfufat listesi mevcut olmıyarak gelecek tahriratların bizzarure iadesi mukarredir efendim.

Bilûmum vilâyetlere ve mulûmaten Birinci U. Müfettişliğe ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

6/4/1931

HÜLÂSA:

Hicaz Hükümetinin ecnebî ilân ve saklerinin sureti tasdiki hakkında :

No. 1371

Hicaz Hariciye Vezareti tarafından ecnebi ilâm ve saklerinin tasdiki sureti hakkında hazırlanıp Hicaz ve Necit elçiliğimizden gönderildiği beyanile Hariciye Vekâletinden irsal buyurulan talimatname ile mezkûr elçiliğin bu baptaki tahriratı suretlerinin birer ayni leffen gönderildi.

Keyfiyetin alâkadarlara tebliği temenni olunur efendim.

Tamimen vilâyetlere ve malûmaten B. U. Müfettişliğe ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

13/4/1931

Suret

Hariciye Vekâleti Celilesine

Hicaz Hariciye Vezareti, bu kere, ecnebi ilâm ve saklerinin sureti tasdiki hakkındaki talimatnamenin bir suretini tebliğ etti. Tercümesini leffen takdim ediyorum:

Şimdiye kadar, bura resmî dairelerine ibraz olunmak üzere alâkadar vatandaşlarımız tarafından gönderilmekte olan bu nevi vesikaların ekseri bu şartları kısmen veya tamamen cari olmadıklarından, noksanları ikmal edilmek üzere iade etmeğe mecburiyet hasıl ve bu yüzden bir çok vakitler zayi oluyor. Bu hal, tabii, hak sahiplerinin zararıdır, imdi:

1 — Bundan sonra bu gecikmelere meydan kalmamak ve gönderilecek vesikalar usulüne muvafık bulunmak için işbu talimatnamede gösterilen şartları itmam etmiş olması zaruridir. Bu talimatnamenin, Hicaz, Necit, ve mülhakatında alâkası olanlara, bilhassa o kabil evrakı tanzim ve tasdik eden dairelerce tefhimi için keyfiyetin bütün vilâyetlerimize tebliğini,

2 — Elçiliğimiz konsolosluk şubesince de tasdik ve tercüme edilecek bu kabil evrakla beraber, nevi ve miktarları

.....

aşağıda gösterilen harç ve ücretin gönderilmesi hususunun da ilaveten iş'arını istirham ederim efendim, hazretleri.

Maslahatgüzar
ve
Yemen Siyasî Mümessili

İngiliz

Kuruş

56.5	imza ve mühür tasdiki
6	Tercüme
22.5	Tercüme ücreti beher sahife için
15	Posta ve saire
<u>100</u>	

—————

Tercüme

Hicaz, Necit ve mülhakatı Hükümetinden

tebliğ olunan ilân ve saklerin sureti

tasdiki hakkında

Talimatname

Madde 1 — Ecnebi memleketlerdeki bir mahkemeden! sadır olan bir ilâma «ecnebi ilâm» namı verilir.

Madde 2 — Hicaz, Necit ve mülhakatı daireleri ve mahkemeleri, işbu talimat dairesinde tasdik muamelesi yapılmamış bir ecnebi ilâmını kabul edemez.

Madde 3 — Hicaz, Necit ve mülhakatı memalikiinde istimal olunacak ecnebi ilâm ve sakleri; Şuuni Hariciye Müdürlüğünden «şimdi vezaretinden» musaddak olması lâzımdır.

Madde 4 — Şuuni Hariciye Müdürlüğü «Vezaret» atideki iki şartın birini haiz olan ecnebi ilâm ve saklerini tasdik eder:

1 — Sudur ettikleri dairelerde muamelâtı kanuniyesi yerine getirilmiş bulunmak;

2 — Hükümetlerine tâbi dairelerin asıl, tercüme ve resmî mühürlerinin sıhhatini, ait oldukları hükümetler Cidde mümessilleri tasdik etmiş olmak.

Yukarıki fıkranın «1 » inci bendine rağmen Şuuni Hariciye Müdürlüğü «Vezareti», ahvali atiyede, tasdikten imtina edebilir:

1 —Eğer ilâm ve saklerdeki mühür ve imzalar ve tercümelerinin sıhhati ecnebi konsolosluktan musaddak bulunmazsa ;

2 —Memaliki ecnebiyede istimal edilmek üzere sadır olan ilâm ve saklerin üzerindeki salâhiyettar devair mühür ve imzalarının sıhhatini mutazammın ecnebi devlet konsoloslarının tasdikleri, o ilâm ve sakleri ısdar eden memleketlerin o vakitki kanunları dairesinde vaki olmamışsa;

3 — Sadır oldukları memleketlerde, sudur ettikleri tarih üzerinden uzun müddet geçen ve müddet esnasında müvekkilin tevkilinden vaz geçmiş veya vefat etmiş olması ve saire gibi bir şüphe veren vekâletnameler.

Madde 5 — «Hicaz konsoloslarınca vazifelere dairedir.»

Madde 6 — «Hicaz konsoloslarınca vazifelere dairedir.»

Madde 7 — «Hicaz konsoloslarınca vazifelere dairedir.»

Madde 8 — «Hicaz konsoloslarınca vazifelere dairedir.»

Madde 9 — Hariciye Müdürlüğünün ve hariçte mümessillerin ecnebi ilâm ve sakleri tasdiki için aldığı resimler, elli miri kuruş «10 şilin» harç, yedi kuruş maktu pul bedeli, bir kuruş Hicaz demiryolu pulu - mezkûr evraka yapıştırılır - yarım kuruş ta resmî makbuz için nisbî puldur.

Madde 10 Şuunu Hariciye Müdürlüğü, Hicaz, Necit ve mülhakatı memaliki haricinde kullanılmak üzere tasdik edeceği ilâm ve sakler için de, yukarıdaki maddede zikrolunan aynı resimleri alır.

Madde 11 — Eğer Şuunu Hariciye Müdürlüğünden, tercümesi mümkün ecnebi lisanlarından birde muharrer bir ilâm veya sakkin tercümesi istenilirse, bunun beher sahifesi için, tercüme ücreti olarak bir İngiliz lirası alınır.

HÜLÂSA:

Teşviki sanayi kanununun 13 üncü maddesi ahkâmına riayet olunmasına dair:

No. 1486

Memleketimizdeki san'at evlerinin ve dolayısıyla millî iktisadiyatımızın terakki ve inkişafını temin maksadile teşviki sanayi kanununa dercedilmiş olan 13 üncü madde aynen «hükümet idarei hususiye ve belediyeler ve bunlara ait müessesat ile imtiyazlı şirketler ve bu kanundan istifade eden müesseseler ihtiyaçlarına göre alacakları her nevi mevattan memleket dahilinde kâfi miktarda istihsal veya imal olunup ta mümasillerinin gördükleri işi görebileceği fennen mütehakkak bulunanları hariçten gelenlerden yüzde on pahalı dahi olsa tercihan dahilden tedarik ve mubayaaya mecburdurlar diye yazılı olduğu halde bu ahkâma lüzumu veçhile riayet edilmemekte olduğu haber verilmekte olduğunun İktisat Vekâletinden bildirildiği beyanile mezkûr madde ahkâmına riayet edilmesinin temini ve münakaşa şartnamelerinde satın alınacak levazım için de bu ciheti temin edecek ayrı maddeler ilâvesinin usul ittihazı Başvekâleti Celileden emir ve iş'ar buyrulmuştur.

Mucibince muamele olunması ehemmiyetle ve tamimen tebliğ olunur efendim.

Bilûmum Vilâyetlere ve B. U. Müfettişliğe ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

14/4/1931

HÜLÂSA:

Sade yağ müteahhidi Şemsettin bey ve şürekâsı hakkında :

No. 1512

İkinci Kolordu sade yağ müteahhidi Şemsettin B. ve şürekâsının taahhüdatında sui niyetle hareket etmiş olduklarından badema devlet işlerine müteallik tekliflerinin reddedilmesi 21 /12/928 tarihinde 6790 (*) numara ile tamim edilmiştir.

Bu defa tekliflerinin kabul edilmesine dair mezkûr şirketin Şûrayı Devletten istihsal eylediği karar hakkında Millî Müdafaa Vekâletinin tezkeresi sureti leffen ve tamamen tebliğ olunur efendim.

Bilûmum Vilâyetlere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır»

26/4/1931

* 6970 numaralı Tamim İdare Mecmuasının 9 uncu Sayısının 35 inci Sahifesinde münderiçtir.

Suret

Millî Müdafaa Vekâletinin 6/12/1930 tarih ve 6255 numaralı tezkeresi

Hacı Osman zade Mehmet Bahattin Etem ve şürekâsının ikinci, üçüncü Kolordu ve kıtaatı merbutasile askerî mektepler ve hastanelere teslim ettiği sade yağlardan bilâhare hesap teftiş heyetleri vasıtasile alınan nûmunelerin Ankara askerî kimyanesince yapılan muayenesinde mukavelenamesindeki evsafa uygun olmadığı kimyager raporile teyit etmiş ve müteahhidi mumaileyhimin devlet taahhüdatında ihmali ve sui niyetle melûf olduğu bu suretle anlaşıl原因 işbu şirketin devlet işlerine taallûk eden her hangi bir tekliflerinin badema kabul edilmemesi 15/12/928 tarih ve 3319 numaralı tezkere ile Kolordular ve İzmir müstahkem mevki ve Ankara Merkez Kumandanlıklarile Harbiye mektebi müdiriyyetine, Ankara ve İstanbul satın alma komisyonlarile askerî fabrikalar ve Harita Umum Müdürlüklerine ve Vekâletlere tamim olunmuştu. Bu şirketin ahiren Vekâlet aleyhinde Devlet Şûrasının açtığı İdarî dava neticesinde Vekâletçe mezkûr firma hakkında ittihaz olunan kararın ref'ini temin eder mahiyette istihsal eylediği karara karşı turuku kanuniyeye tevessül derdest bu

.....

lunmuştur. Devlet Şûrası kanununun 46 inci maddesinde «Şûrayı Devletin hükümlerine karşı turuku muayyenei kanuniyeye müracaat edilmesi icrayi tehir etmez. Ancak daavi dairesince ve yahut heyeti aleniyece tehiri icraya karar verebilir» diye muharrer olmasına ve tehiri icra kararı alınincaya veya hükmün aksi sabit oluncaya kadar işbu hüküm mabihittatbik bulunmasına binaen o ana kadar mumaileyhimin usulü kanunisi dahilinde münakaşaya kabulü zarurî olduğu arz olunur ‘efendim.

—

.....

Gayrı Resmî Kısım

Dördüncü MADRÎT Beynelmilel İdarî İlimler Kongresi

Rapor

«Dördüncü Beynelmilel İdarî İlimler Kongresi» birinci teşrinin 21 inci günü Madritte, Ayan sarayında açıldı. Açılma merasiminde hükümet erkânı, ecnebi diplomatlar med'u bulunuyordu. Kongrede 17 hükümet temsil edilmiş ve yüzü mütecaviz aza hazır bulunmuştur.

Kongre İspanya Kralı Hz. namına bir Prens tarafından açıldı. İptidaen İspanyol ricalinden Kont Torre - Velez nutuk irat eyledi. «İdarî İlimler Kongresi Beynelmilel Komisyonu Reisi» olan bu zat, kongrenin in'ikadını ilham eden İçtimaî ve hukukî fikirleri ve kongrede tesbit olunacak esasların her yerde halkın refahı ve demokrasinin inkişafı emrinde te

min edeceği neticeleri izah etti ve ecnebi murahhasları selâmladı.

Müteakiben hükümet namına Dahiliye Nazırı söz aldı, idare kongrelerinin ehemmiyetinden ve tesbit olunan esasların ve izhar edilen temennilerin İdarî ve siyasî hayatta devlet adamlarına rehber olduğundan bahsetti.

Nazırdan sonra ecnebi murahhaslar namına, beynelmilel idare kongreleri teşkili fikrinin ilk vazıı olan Belçika murahhası söz aldı. Murahhas umumî harpten sonra milletler arasında devamlı bir sulhün esaslarını kurabilmek için muhtelif milletlere mensup ilim ve idare adamlarının müştereken çalışmaları lüzumundan bahisle, ecnebi azanın İspanya hükümetine şükranlarını iblâğ eyledi.

Nutuklardan sonra kongre riyasetine Kont Torre-Velez, ve şube riyasetlerine muhtelif yedi hükümete mensup yedi murahhas intihap edildi. Bendeniz de şube reisleri arasında bulundum ve üçüncü şubeye riyaset ettim.

Kongreye müşahit olarak tayin buyurulmuş olan Madrit sefareti başkâtibi Behçet Şefik Bey içtimalarda muntazaman hazır bulunmuştur.

Kongrenin programı

Müzakere olunacak mes'eleler yedi kısma ayrılmış ve her kısım ilkin bir şubede tetkik ve münakaşa edilmiş ve şubelerin tesbit ettiği esaslar heyeti umumiyenin kabulüne arzedilmiştir.

Program řu suretle tanzim edilmiştir t

Birinci şube

1. Büyük şehirlerin idare nehc.

kinci şube

1. Belediyelerin muhtariyeti.
- 2.Devlet ile kommün arasında mevcut hkm şahıslar.
- 3.Umumî ve hususî messeselern muhteliten temsili.

nc şube

1. İdare ile memurlar arasındaki münasebetler.
- 2.Tevsii mezuniyet.
- 3.Merkezî teşkilâtta istiřari heyetler..

Dördüncü şube

- 1.Beynelmilel idari teşekküller.

Beşinci şube

- 1.Memur intihab ve ihzar.
- 2.Memurların terfileri.

Altıncı Şube

1. İdarî vesaikin cem'i ve tasnifi.
2. Beynelmilel enstitü.

Hususî Şube Birinci Grup

1. Kadının İdarî hayatta rolü.

İkinci Grup

1. Vatansızlık.
2. Hali medeni sicilleri.
3. Memurların mesuliyeti,
4. İdarenin takdir hakkı.

İzhar olunan temenniler ve tesbit edilen esaslar

Birinci Şube :

Kongre, siyasi mes'elelerle alâkadar olmaksızın ve kongrede temsil edilen memleketlerin kanunlarını tenkit etmekten ihtiraz ederek şu hususları tesbit eyler:

1. Bazı istisnalardan sarfı nazar, kongre, bugün büyük şehirleri serbest bir demokrasi ve muhtariyet nehcine şevke-

den pek umumî bir cereyanın mevcudiyetini müşahade etmektedir. Fakat bu, devletin yüksek menfaati namına merkezi hükümetin müdahalesini reddeden bir cereyan değildir.

2. Kongra büyük şehirlerin, hususile devlet makarri cılan yerlerin idaresi için her memleketin hususî ahval ve şeraitine uygun hususî bir usulün kabul edilmesi lâzım geldiğine kanidir.

3. Kongre, bu aslî mes'elelerden başka, büyük şehirlerin meşgul olacağı mes'eleler arasında şahsî sâyü amel prensibine göre muhtelif şekillerde tezahür eden İctimaî muavenet mes'elesinin birinci dereceyi işgal ettiğini kabul eyler.

İkinci Şube :

1. Belediyelerin muhtariyeti muasır hayatın zarurî neticesidir. Merkeziyet memurlarının fuzulî müdahalelerine mâni olabilmek için, en münasip usul bu muhtariyetin müdafaasını mahkemelere bırakmaktır. Mahkeme, hukuku âmme kanunlarının tatbik ve tefsirinden dolayı belediye ile merkeziyet memurları arasında tahaddüs edecek bütün ihtilâfları bitarafane halleder. Kanun ve salâhiyet haricinde ittihaz edilen kararları fesh ve iptal etmek suretile hem merkezi, hem belediyeyi tabîi ve kanunî hudutlarına irca eyler.

2. Devlet, kommün ile kendi arasında mevcut ve tarihî seciye ve şeniyeti haiz bütün hükmî şahısları - hususî inkişaflarına imkân verebilmek için - yeknesak bir şekle ifrağa çalışmaksızın, her birini kendi mümeyyiz vasıfları ile tanımalıdır.

3. Muasır hayatın ihtilâti, muayyen her hizmet için hususî teşkilâtın ihdasını ve bu teşkilâta muvafık murakaba uzuvlarının tesbitini istilzam eder. (Limanların idaresi ve işle

tilmesi için yücade getirilen hususî müesseseler bu cümledendir).

4. Umumî ve hususî müesseselerin muhteliten temsili suretile teşkil edilmiş olan müesseselerdeki tecrübe göstermiştir ki, devlet ve hususî şirket sermayelerinden istifade maksadile, bazı mahallî müessesatı idariyenin devlet ve hususî teşekküller mümessilleri ile muhteliten terkibi muvafıktır.

Asgarî ücret haddi, çalışma ve istirahat saatleri, amelenin sıhhati ve ameleye muavenet gibi sermaye ile sây arasındaki münasebetleri tanzim etmek için, ekser Avrupa devletlerinde muhtelif teşkilât vücade getirilmiştir. Bu teşekküllerde devlet mümessillerinin yanı başında patronların ve amelenin mümessilleri vardır. Almanya'da «Devlet iktisat Meclisi», Fransa'da. «İktisat Meclisi» bu kabil teşekküllerdir.

5. Halihazırda sây meselesinin ihtilâtı, mıntakayî bazı millî müesseselerin teşkilini istilzam eder. Bu müesseseler devlet mümessilinin idaresi altında ameleye ve patron sindıkları tarafından serbestçe intihap olunan ve müsavi hukuku haiz olan azadan mürekkep olarak teşekkül eder. Bu teşekküllerin gayeleri istihsal kuvvetlerinin tekâmülü ve İktisadî meselelerin halli çarelerini taharri ve iş mes'elesini tanzim etmekten ibarettir. Bu sayede memleketin İktisadî kuvvetleri ile iş teşkilâtı faaliyeti hemahenk kılmak mümkündür.

Üçüncü Şube :

1. idarenin tekâmülü ve memurların fikrî ve İctimaî terakkilerini temin maksadile, idare memurlarının mes'ul teşkilât vücade getirmelerini teşvik etmelidir. Bu teşkilâtın hükümetle muhaberede bulunabilmek hakkı tanınmalıdır. Maamafih bu hakkın tanınması, ne nazırların serbestçe teşebbüs al-

malarına ve siyasî mes'uliyetine, ne de alâkadarların müracaat ve dava haklarına hâlel iras edemez.

2. Tevsii mezuniyet İdarî teşkilâtın esas itibarile umdesi gibi telâkki edilmekle beraber, bu, mutlak ve umumî bir esas olarak kabul edilemez. Çünkü devletin vüs'atı, kumanda birliği, halkın fikrî seviyesi, memleketin İktisadî kudreti ve İçtimai teşekkülü, terbiyesi, siyasî teamülleri, her iyi idare teşkilâtına doğrudan doğruya ve devamlı bir surette müessirdirler.

3. Merkezî idarenin büyük istişarî meclislerinin ve bilhassa tanzimi komisyonlarının ehemmiyetini nazari dikkate alarak alâkadar oldukları hizmetlerle müterafik bir surette, bu heyetleri iyi bir teşkilâta mazhar kılmak lâzımdır. Bu teşkilât her memleketin şeraiti mahsusasına göre yapılmalıdır.

4. İdarei umumiye teşkilâtına taallûk eden mesaili tetkik ve kanun lâyhalarını ihzar vazifesiile mükellef olmak üzere, her memlekette istişarî salâhiyeti haiz heyeti mahsusa ihdas etmelidir.

Dördüncü Şube :

Kongre, İdarî hizmetlere müteallik olarak beynelmilel muahedelerle teessüs eden «Beynelmilel İş Kalemi», «Beynelmilel Posta İttihadı Kalemi», «Telgraf İttihadı Kalemi», «Beynelmilel Demiryollar Nakliyatı Merkez Kalemi», «Beynelmilel Sinaî Edebî Mülkiyet Kalemleri» nin ifasile mükellef bulundukları vazifelerin hiç bir müdahaleye maruz olmaksızın muvaffakiyetle ifa edilebilmesi için şu temennileri ihzar eyler:

1. Bu teşekküllerin hükmî şahsiyeti haiz olması;
2. İcraiye vazife ettikleri memleketin hakimiyetine ve âmme intizamına hâlel vermemek şartile, müessesenin bina ve evrakının taaruzdan masun olması, vergi ve resimden muafiyeti.

vazifenin istilzam ettiği hudut dairesinde diğer memleketlerde şubeler küşadı gibi hukuku mahsusayı haiz olmaları;

3. Bu teşekküllere mütedair muahedelere imza vermiş olan devletlerin millî kanunlarınca dahi teşekkülün hükmî şahsiyetinin tanınması.

Beşinci Şube :

1. Milletlerin hayatında âmme hizmetinin, hukuku esasiye ve idarenin en mühim bir esası olarak haiz olduğu rüçhan, bu hizmetleri ifa edecek memurların ihzar ve intihabında devleti en büyük teminatı araştırmaya icbar eder.

2. Devlet memurlarını ihzar için mükemmel bir teşkilât lâzımdır. Bu hususta Darülfünunlarında memur ihzarına mahsus hususî teşkilât vücade getiren devletleri, yahut siyasî veya idarî mesleklere memur yetiştirmek üzere hususî mektepler ihdas etmiş devletleri nümune ittihaz etmelidir.

3. Halkı kendi meb'uslarını daha muvaffakiyetle intihap edebilmeğe hazırlamak için, memur nasbında intihap usulü iyi bir vasıtaadır. Fakat ihtisasa taallük eden mühim hizmetlerde ve bütün hayatını devlet hizmetine vakfetmek isteyenler hakkında bu usul kabul edilmemelidir. Çünkü intihap, münhasıran siyasî fırkaların menfaatine cereyan eder ve bu gibi hizmetlerden matlup olan ihtisas nazara alınmaz.

4. Hiç bir kanunî kayde ve ehliyet şartlarına bağlı olmaksızın memurların kuvvei idare tarafından keyfemayeşa intihabı pek menfur bir usuldür ki, bu, ancak geri kalmış memleketlere yahut gayrimüstekar hükümetlere mahsus bir sistemdir.

5. Memur ihzarı için, hizmetin ehemmiyetine göre evvel emirde bir Darülfünundan, veya orta mektepten mezun

.....

olmak, saniyen ruhî ve sıhî muayeneden sonra hususî mekteplerde ihtisas derslerine devam etmek şart olmalıdır. Bu mektepler ya Darülfünunun muayyen şubelerini teşkil eder; yahut Darülfünun haricinde âli müesseselerdir.

6. Bu ihtisas tahsilini de ikmal ettikten sonra, namzet devlet hizmetine dahil olabilmek için, bir de müsabaka geçirmiş olmak ve diğer namzetler arasında muvaffakiyet ihraz etmek lâzımdır,

7. Memur olmak için zekâ, faaliyet ve ihtisas kâfi değildir. Bir de mükemmel ahlâk ve seciye lâzımdır.

8. Terfi için dahi müsabaka usulü şayanı tercihtir.

9. Hizmette bulunan memurların, ihtisaslarını takviye ve tenmiye etmek için yüksek dersler teşkilâtı vücade getirilmesi münasiptir.

Altıncı Şube :

1. Vesaiki cem ve tasnif usullerini tetkik etmek üzere her memlekette muhtelif devair Murahhaslarından mürekkep olmak üzere bir dahilî komisyon teşkil etmelidir. Bu komisyon bilhassa «Institut de Bibliographie de Bruxelles» tarafından tatbik olunan âşârî usulünü tetkik ve mahallî ihtiyaca göre bir tasnif usulü tesbit etmelidir.

2. Azası muhtelif memleketlerden her bilinin vesaik komisyonları tarafından seçilecek birer Murahhasan mürekkep olmak üzere bir «Beynelmilel Daimî Vesaik Komisyonu» teşkil edilmelidir. Bu komisyon vesaikin cem ve tasnifi hususunda her memlekette tecrübe ve takip olunan muhtelif usulleri tetkik, Beynelmilel idare müzesinin tesis ve inkişafı ve bu hususta bir nizamname tanzim ve ihzârı vazifesile muvazzaf olmalıdır.

3. Bu komisyon ve müze ile mürtabıt olarak bîr «Beyne!» milel Enstitü» tesis edilmelidir. Bu enstitü, İdarî vesaikin cem i ve tasnifi hususundaki usulleri tetkik ve bilhassa büyük, orta ve küçük idarelerin ihtiyacına tekabül edebilecek bir «Nümune Kalemi - Bureau Modele» vücade getirmelidir.

4. İdarî vesaikin usul ve prensipleri İdarî tedrisatın her derecesine ithal edilmelidir.

5. İdarei umumiyeyi ve İdarî ilimleri mukayeseli tasnif vasıtaları ile mücehhez kılmalıdır. Bu vasıtalar şunlardır:

- 1) Beynelmilel mecmua.
- 2) Cüz cüz neşrolunacak beynelmilel ansiklopedi.
- 3) Bütün cihan idarelerini gösteren harita.
- 4) Tasnif usullerini gösteren İdarî vesaika ait beynelmilel manüel.
- 5) İdarî mesaile ait Beynelmilel Biyografi.
- 6) Muhtelif milletler İdarî kanunlarını mukayeseli olarak gösteren mecmua.

7. Bir sene zarfında İdarî teşkilâta ve kanunlara mütedair terakkiyatı gösteren bir hulâsa ile beynelmilel bir salname.

Hususî Şube

Birinci Grup

Kongre, kadının birinci vazifesinin ailede ana rolünü ve- yuva muhafızlığını yapmak olduğunu ve kadını bu vazifeye hazırlamak için hiç bir şeyin ihmal edilmemesi lâzım geldiğini takdir ile beraber, kadının da erkek gibi ve aynı salâhiyetle,, evvelâ bütün resmî tedrisat sahasına ve müteakiben bütün ida

.....

rî hizmet ve memuriyetlere dahil olmak, ve nihayet İdarî gayelerle yapılan intihabatta müntehip ve müntahap olmak haklarını haiz bulunmasını temenni eder.

Kongre kendi mevzuu haricine geçemeyeceği için, hukukun diğer akşamında da bu esasın tecellisi için bütün vazı kanunlardan alâkadar olduğu kanunlarda bu esaslar dairesinde tadiller yapılmasını temenni eyler.

İkinci Grup

1. İdarei umumiyenin menfaati «vatansız» lığın mevcudiyetine muhalif olduğu için, her devletin vatansızlığı men hususunda lâzım gelen tedbirleri alması lâzımdır.

2. İsviçre’de ahvali medeniye «nüfus» sicilleri hakkında tatbik olunan usulün, her memleketin siyasî, adlî ve İdarî icapları nazarından yapılması zarurî olan bazı tadillerle, kabul edilmesi temenniye şayandır.

3. Memurların mesuliyeti hususunda her memlekette, kanunun en seri ve en sade bir usul kabul etmesi muvafıktır. Kabul edilecek usul müessir bir mesuliyetin tevcihine asla mania teşkil etmemelidir.

4. İdarî akitlar hakkında ayrıca mevzu hukukî kaideler mevcut olmadıkça, umumî hukuk kaideleri tatbik edilmelidir. Bu sayede idarenin «Takdir hakkının - Pouvoir Discretionnaire» bir «keyfi iktidara - Pouvoir Arbitraire» münkalip olmasına mümanaat edilmiş olur.

Müzakerat esnasında

Bilhassa belediyelerin idaresi, kumanda vahdeti, memurların intihabı ve mesuliyeti, Şûrayı Devlet teşkilâtı, İdarî davalar ve mahkemelerin istiklâli mes'eleleri münakaşa olunurken, bu maddelere mütedair Türkiye'nin yeni mevzuatını ve istihsal olunan müfit neticeleri arz ve teşrih eyledim. Cümhuriyet Türkiy'sinin İdarî teşkilâtı hakkındaki bu izahat kongrenin nazari dikkatini celbeylemiştir. Tesbit olunan temennilerin bir kısmı bu izahattan mülhemdir.

Kongrenin hitamı

10 günlük mesaiden sonra kongre müzakeratına nihayet vermiştir. Kongre münasebetile Şehremaneti tarafından bir kabul resmi tertip edildiği gibi, büyük kulüpte de kongre azasına bir veda ziyafeti verilmiştir.

Besinci kongre

Beşinci Beynelmilel İdarî İlimler Kongresinin kendi hükümet merkezlerinde in'ikadı için İtalya, Avusturya, Çekoslovakya hükümetleri kongreye birer davetname göndermişlerdir. Kongre Roma, Viyana ve Prag'dan hangisinin tercih edilmesi lâzım geldiğini beynelmilel daimî encümene bırakmıştır.

Hukuku İdare Müderrisi

Musliheddin Adil

İtalya’da
Dahili İdare Teşkilatı
(Amministrazione deli’internò)

Mülkî hidemat: (Ramo degli affari çivili).

1 — Umumî hükümler:

Kıraliyet teşkilâtı esasiye kanununun beşinci maddesi mucibince kıral; bizzat icra kuvvetlerinin hâkimi mutlakıdır. 24/11/1925 tarih ve 2263 numaralı kanunun birinci maddesi mucibince kıral; bu hakimiyeti mutlakasını kendi hükümeti vasıtasile tatbik ve icra ettirir.

Hükümeti kıraliye başvekilîle nazırlardan teşekkül eder. Nazırlar; başvekilin teklifile kıral tarafından tayin ve o suretle azlolunurlar.

Nazırlar; kendi nezaretlerine ait muamelâtta kırala ve başvekilîle karşı mes’uldurlar.

Devlet idaresinin bütün şubeleri kıral ve başvekil namına İdarei umur ederler.

Nazırlar; merkez idare şubelerinin yegâne merciidirler.

Her nezaretin en büyük âmiri nazırdır.

Her nezarette; o nazırın muvafakati ile başvekil tarafından teklif ve kıral tarafından tayin ve o suretle azlolunur bir müsteşar vardır. Müsteşarların vazifeleri; kendi nezaretleri muamelâtını, nazırın vereceği esasat dahilinde nazır namına tanzim ve idare etmektir.

31/1/1926 tarihli ve 100 numaralı kanun; icra kuvveti olan nazırlardan teşkili ve hükümetin idare işlerini ve memurların muamelâtını tanzim etmeği talep eder. Bununla beraber buna müteallik masarifat bütçe kanunu ile tasdik edilmiş olmalıdır.

2 — Dahiliye Nezareti teşkilâtı:

Dahiliye nezareti; haiz olduğu salâhiyete istinaden nizam ve intizamın, refahı umuminin adli ve içtimaiî şekilde tanzimine mütemadiyen nezaretle mükelleftir. Bu hidemat ve vezaif arasında en ziyade ehemmiyet ve dikkate şayan olanı; umumî emniyetin ve siyaseti hükümetin ve muamelâtı sıhhiyenin ve kendisine merbut mahallî idarelerin (Vilâyet ve komünler) ve müesseselerin ve bilhassa hayır müesseselerinin mürakaba ve nezaretidir. Dahiliye nezaretinde muhtelif dairelerin meclisleri ve bilhassa umuru sıhhiye meclisiâlisi (Îl Consiglio süperlere di nitâ), arşiv meclisi, istirahat ve tedavi mahalleri merkez komitesi içtima eder.

Dahiliye nezareti; Emniyeti umumîye (Pubblica sicurezza), İdarei mülkiye (Amministrazione civile), sıhhati umumîye (Sanita pubblica) namları altında üç umumî müdürlükten ve doğrudan doğruya nazırın hususî kalemine (Gabinetto del ministro) merbut olan zat işleri şubesiyle kanun şubesinden teşekkül eder.

Nezaret hususî kalemi; sureti umumiyede ve 10 temmuz 1924 tarih ve 1100 numaralı kanuna tevfikân vali veya müşaviri hükümet payesinde bir âmirin idaresi altında bir hususî kâtip, (A ve B) gruplarından birer, C) grubundan üçten fazla olmamak üzere memurlardan teşekkül eder.

Müsteşarlık (Îl sottosegretario) ; bir hususî kâtip ve bir dosya memuru ve bir kâtipten mürekkeptir.

Emniyeti umumiye müdürlüğü; üçüncü dereceden olan polis âmiri (Cappo della Polizia) nın, idarei mülkiye ve sıhhati umumiye müdiriyeti umumiyeleri ve zat işleri şubesiyle kanun şubesi; vali payesinde birer âmirin idareleri altındadır.

Her bir müdiriyeti umumiye; vali muavini payesindeki zevat tarafından idare olunan şubelere, her şube de birinci derecede müşavir payesinde olan zevat tarafından idare olunan kısımlara ayrılırlar.

Memurların liyakatleri ve mafevk rütbeye terfileri hususunda karar vermek üzere, müsteşarın riyaseti altında iki müdiri umumî ile polis âmirinden ve zat işleri şubesi müdüründen mürekkep bir idare meclisi vardır.

Diğer bir zaptı rapt meclisi daha vardır ki: Zat işleri şubesi müdürünün riyaseti altında birinci ve ikinci sınıftan vali muavini payesinde iki aza ile aynı rütbede iki ilâve azadan ve bir kâtipten teşekkül ederek memurların zaptı rapt cezaları hakkındaki teklifleri tetkik eder.

3 Dâhiliyenin vilâyetler idaresi:

Dâhiliyenin vilâyetlerdeki idaresinin nazımı; valilerdir.

Her Provenr. (Provincia) bir vilâyettir. Mevcut vilâyetler (92) dir. Her vilâyette; bir vali (Prefetto), bir vali muavini (Vice Prefetto), vali muavini payesinde bir müfettiş (Ispettore), bir vilayet doktoru, bir vilâyet baytarı ve mevkiin derecei ehemmiyetine ve şubelerin adedine nazaran idare ve muhasebe âmirleri vardır.

Vilâyetteki bütün icra kuvvetlerinin mümessili olan vali; hükümetin umumî veçhelerine mutabık olarak, gerek dairei nüfuzu dahilindeki ve gerekse ona merbut bütün idarelerin muhtelif hizmetlerinin hüsnü tatbiki ve tevhidi harekâtı hu

.....

suslarını teinin ve mürakaba eder. Ancak; adliye, harbiye» bahriye, hava ve devlet demiryolları bundan hariçtir.

Valiler; kanunun kendilerinden talep ettiği salâhiyeti istimal ve rüesayi idariyenin hukukunu vikaye ve yardım ve rüe-

sa3d memurini mülkiye ile adliye arasındaki münasebatı icabında tanzim ederler.

Kanunların neşrû ilânına ve mevkii tatbika konulmasına nezaret umumî idare muamelâtının hüsnü idamesini temin, lüzumu kat'î ve müstaceliyetini ve menafii umumiyenin icabatına muvafık olduğunu zannettiği hallerde her türlü tedbirleri ittihaz ederler.

Emniyeti umumiye üzerindeki nüfuzu; kuvayı umumiyeyi emre amade kılmak ve kıtaatı askeriye talep etmektir.

Kendi nezaret ve emri altındaki devairi idariyede lüzumlu gördüğü tetkikat ve tahkikatı; bu idarelerin komiserleri veya o vazifeyi vekâleten ifa edenler vasıtasile yaptırırlar.

Valilerin dairei salâhiyetleri ve hukuku mahsusaları; 3 nisan 1926 tarih ve 660 numaralı kanuna göredir.

Valiler arasında derece ve rütbe farkı yoktur. Bütün valiler ikinci derecedendirler. Yalnız temsil tahsisatları; vilâyetin ehemmiyeti derecesine göre değişir.

Valiler; dahiliye nezaretinin teklifi ve meclisi nüzzarın muvafakatile tayin olunurlar. Valilerin sureti tayininde müsabaka, kıdem ve unvanı mahsus ve saire gibi hiç bir şeraiti mahsusa aranılmaz. Esas itibarile bir kısım valiler; dâhiliyenin idare rüesasından (vali muavinleri) ve bir kısmı da siyâsî eşhastan alınırlar.

Her vilâyette valinin icraatını teshil ve ihzar için muhtelif idarelerin komisyonları vardır. Bunlardan belli başlıları; vilâyet idare komisyonu, vilâyet meclisi ve vilâyet sıhhiye umuru meclisidir.

Vilâyet idare komisyonları; vilâyete merbut devair haklarında himaye veya kazaî hükümler itasına salâhiyettedirler. Bu komisyonların sureti teşekkülleri; tatbik ve icra edecekleri himaye veya kazaî hükümlere göre tebeddül eder.

Vilâyet idare komisyonları himaye işlerini, icrada; 27/ 12/28 tarih ve 3123 numaralı kanuna tevfikân, valinin veya vekilinin riyaseti altında vali muavini payesindeki müfettişten, her sene başında vali tarafından tayin olunan vilâyet müşavirlerinden biri, vilâyet defterdarı, vilâyet başmuhasibecisi, muhasebe müdürü, defterdarlık başmuhasibecisi, millî faşist fırkası kâtibinin tayin edeceği bir vekilden ibarettir. Bu sonuncular; Dahiliye Nezaretinin teklifi üzerine ve kıral iradesile dört sene müddetle tayin olunurlar.

Vali muavini payesinde müfettiş bulunmayan vilâyetlerde; bunun yerine vilâyet müşavirlerinden biri her sene başında vali tarafından tayin olunur.

Bundan başka vali ile defterdar; azayı munzamma olarak bir vilâyet müşaviri, sekizinci dereceden aşağı olmamak üzere defterdarlıktan bir muhasebe memuru ve bir de muhasebeden bir memur tayin ederler.

Azayı munzamma ancak azayı asliyenin gaybubetinde komisyonda bulunurlar.

İdare komisyonu sureti resmîyede karar ittihazı için yalnız beş azanın hazır bulunması kâfidir.

Vilâyet idare komisyonları; Kazaî hükümlere müteallik içtimalarında; valinin veya vekilinin riyaseti altında sene bidayetinde vali tarafından tayin olunacak iki vilâyet müşavirinden ve defterdardan ve millî faşist kâtibinin tayin edeceği bir azadan teşekkül eder.

Vilâyet meclisi; valinin veya vekilinin riyaseti altında, azamî üç vilâyet müşavirinden teşekkül eder.

Vilâyet meclisinin hesabata müteallik içtimalarında vilâyet başmuhasibecisi ve muhasebe müdürü ve defterdarlık başmuhasibi davet olunarak hesabata müteallik olup münakaşa edilmekte olan mesail hakkında istişarî reylerini beyan ederler. Vilâyet umumu sıhhiye meclisi valinin riyaseti altında vilâyet doktoru, vilâyet baytarı, vilâyet merkezinde bulunan en yüksek rütbedeki muvazzaf bir askerî doktor, ceza ve hukuk mahkemesi müddeiumumîsi, bir askerî doktor, 3 nisan 1926 tarih ve 563 numaralı kanun mucibince tanınmış olan kendi cemiyetlerinden intihap edilmiş bir operatör, bir baytar ve bir eczacı, biri çocuk mütehassısı olmak üzere üç mütehassıs doktor, bir kimyager, bir hukukşinas, bir eczacı, bir baytar, bir mühendis, biri idare ve biri ziraat işlerinde mütehassıs iki zattan teşekkül eder.

Bu meclisin hizmet ve vazifesi; 23 haziran 1927 tarih ve 1070 numaralı kanunda yazılıdır.

4 — Vilâyetler - Komünler - Roma şehremaneti:

Vilâyetlerle komünler ve Roma şehremaneti; devlet idaresine merbut bir teşkilât olmayıp şahsiyeti hükmiye ve muhtariyeti haiz mümtaz bir idarei müstakilledir.

idarei müstakilleden gaye; hükümete gayrimerbut olarak salâhiyet ve iktidarı ve şahsiyeti kazaiyeyi haiz olarak kendisini alâkadar eden işleri, kanun haricinde olmayarak bizzat idare ve tanzim etmektir.

idarei müstakilleler; biri mahallî idarei müstakille diğeri müessesatı idarei müstakilleleri olmak üzere iki nevidirler. Mahallî idarei müstakilleler; kendi dairei kazaiyelerini ihtiva eden bir mıntaka dahilinde, müessesat idarei müstakilleleri yalnız kendilerine ait müesseselerde ifayi umur ederler. Ma

.....

halli idarei müstakilleler; Roma şehremaneti, vilâyetler ve komünlerdir.

Mahallî idarei müstakillerin teşkilât, hidemat ve vezaifi ve münasebetleri hakkında muhtelif tarihlerde tadil edilmiş kanun nizamname ve iradeler varsada yeni vilâyetler ve komünler idaresi hakkında tevhidden bir kanun tedvin edilmek özededir.

Vilâyetler idaresi (Amministrazione delle provincia) :

Vilâyet; yukarıda arzolunan esasata tevfikân alâkadarların temsil ve idare ettikleri bilfiil idareye kadir ve şahsiyeti' maneviyeyi haiz bir teşekküldür.

Vilâyet idaresi; bir riyaset (Preside) ve bir de rektörlük (Rettorato) dan teşekkül eder.

Reisin gaybubetinde ve yahut kanunî bir mazereti halinde yerine kaim olmak üzere bir de muavini vardır. Bundan maada her vilâyetinde bir kâtibi umumilik (Segretario), bir de vilâyet kalemi (Uficio Provinciale) vardır.

Reis ve reis muavini; Dahiliye Nezaretinin teklifi üzerine kiral iradesile dört sene müddetle ve bilâfasıla tayin ve gene o suretle azlolunurlar.

Reis muvani ve riyaset kalemi maaşsızdır. Bununla beraber bazı zarurî masrafları tesviye olunur.

Müstesna ahvalde ve malî şeraitin müsaadesi halinde Dahiliye Nazın; reis ve reis muavinine, vilâyet bütçesinden bir hakkı huzur verebilir.

Rektorlar; Dahiliye Nezaretinin teklifi üzerine kira! iradesile tayin olunurlar. Bunlar; aslı ve yedek olmak üzere iki nevidirler. Aslı rektorlar; nüfusu altı yüz bine balığ olan vilâyetlerde, sekiz; üç yüz bine balığ olan vilâyetlerde, altı; diğerlerinde dört tanedirler.

Yedek rektorlar; her vilâyet için iki olup asılların gaybubetinde veya kanunî mazeretlerle bulunamamalarında yerlerine kaim olmak için tayin olunurlar.

Rektorların hizmet müddetleri; dört sene ve bilâfasıladır.

Rektorlar kalemî; maaşsızdır. Yalnız kalemin zarurî masrafları tesviye olunur.

Reis ve reis muavini ile rektorlara; vazifeye başlamadan evvel vali huzurunda yemin ettirilir.

İdarî bir sebebi mücbir veya nizamı umumî ilcası ile, Dahiliye Nazırının teklifi ve kiral iradesile rektorluklar fesh olunarak vilâyet idaresi bir fevkalâde komişere verilir. Riyaset ve rektorlara ait işleri bu komişer yapar. Fakat bir sene zarfında idarei mutade teşekkül ederek ifayi vazifeye başlamalıdır. Rektorların içtimaları alenî değildir.

Komün idaresi (Amministrazione del Comune) :

Komünler dahi vilâyetler gibi alâkadaranın temsil ve idare ettikleri bilfiil idareye kadir ve şahsiyeti maneviyeyi haiz bir teşekküldürler.

Kommün idaresi; devlet mümessili olan Podesta'dan ibarettir. Vilâyet merkezi veya nüfusu yirmi bin olan komünlerde; bir Podesta ve gaybubeti vejm kanunî mazereti dolayısıyla infikâkinde yerine kaim olmak üzere iki muavin Podesta (Vice Podesta) vardır. Bundan başka her komünde bir kâtip ve bir de komün kalemî vardır.

Podestalar; Dahiliye Nazırının teklifi ve kiral iradesile ve beş sene için tayin ve aynı suretle azlolunurlar.

Muavin podesta; Dahiliye Nezaretinin iradesile ve beş sene müddetle tayin ve o suretle azlolunurlar.

Muavin podesta ve kalemî; maaşsızdır. Yalnız kalemin zarurî masrafları tesviye olunur.

İstisnâî vaziyetlerde ve komünün malî vaziyetinin müsaadesi halinde vali; komün bütçesinden podestaya bir hizmet tazminatı verebilir.

Podesta ve muavini; vazifeye başlamadan evvel vali tarafından yemin ettirilir.

Nüfusu yirmi binden aşağı ve vilâyet merkezi olmıyan komünlerin podestalarını vali; birinden diğerine nakledebilir.

Pedstalar; komün idarei müstakillesinin mümessili ve bununla beraber hükümet memurudur.

Hükümet memurları gibi podesta; nüfus muamelâtını tanzim ve idare, kayıt ve teşkil eder. Mafevk ve âmirlerinin nezareti altında, kanunların ve evamir ve tebligatı hükümetin neşrû ilânı, kavanin ve nizamâtı mevzuaya nazaran emniyeti umumiye ve umumî hıfzıssıhhayi alâkadar eden hâdisatı gözönünde bulundurmak, intizamı umumiye alâkadar eden her hususta müteyakkız bulunmak, intizamı umumiye müteallik hususatta mafevk makamattan istenilen malûmatı vermek, nüfus kayıt ve defterlerin usulünde tutulmasına dikkat etmek Podestanm vazifeleri cümlesindendir.

Emniyeti umumiye idaresi bulunmıyan yerlerde Podesta; mahallin emniyeti umumiye mümessili (Autorita locale di Pubblica sicurezza) dır. (21 kânunusani 1929 tarih ve 62 numaralı emniyeti umumiye kanununun sureti tatbiki hakkındaki nizamnamenin birinci maddesi mucibince).

Komün idarei müstakillesinin mümessili olan podesta; İdarî reyî haiz olmıyarak ve fakat sadece bir istişarî uzuv olmak üzere belediye meclislerinin içtimaında hazır bulunur.

Nüfusu yirmi binden fazla veya vilâyet merkezi olan komünler belediye meclisi (Consulta municipale) teşkili mecburidir.

Diğer komünlerde; valinin salâhiyeti takdiriyesine, icabı hale ve mahallin şeraitine tâbidir.

Meclis azalarının adedi; nüfus miktarına nazaran onla kırk arasında tebeddül eder. Bunlar; kanunen tanınmış olan esnaf cemiyetleri tarafından verilecek üçer namzet arasından, iş sahiplerde işçiler mümessilleri müsavi miktarda olmak üzere tayin olunurlar.

Nüfusu yirmi binden aşağı olan komünlerde belediye meclisi; vali tarafından altı vatandaştan aşağı olmamak ve üçte biri vali tarafından intihap ve üçte ikisi kanunî surette tanınmış esnaf cemiyetleri tarafından gösterilmiş olan namzetler arasından gene vali tarafından intihap edilmek suretile teşkil olunur.

Kanun; belediye meclisleri kararlarının ne zaman mecburî ve ne zaman ihtiyarî olduğunu tayin ve mecburî karara ait müzakere icap ettiği zaman reyi hafi ile olacağını tayin eder, podestanın tedbiri belediye meclisinin mecburî kararlarına tevafuk etmediği takdirde keyfiyet bir zabıt varakasile tesbit olunur.

Belediye meclisi podestanın daveti üzerine toplanır ve celseler alenî değildir.

Roma şehremaneti (Governatorato di Roma) :

Roma şehremaneti dahi alâkadaranın temsil ve idare ettikleri bilfiil idareye kadir ve şahsiyeti maneviyeyi haiz bir teşekküldür.

Şehremanetinde bir kâtibi umumilik ve bir kâtibi umumilik bürosu vardır.

Roma şehremaneti; şehremini (Governatore) ve gaybubetinde ve kanunî infikâkinde kendi yerine kaim olan şehremin muavini (Vice Governatore) tarafından idare olunur. Bundan maada on iki azadan mürekkep ve Roma belediye meclisi tesmiye olunan bir meclisi vardır.

Roma şehremini ve muavini; Dahiliye Nazırının teklifi ve meclisi nüzzarın tensibile kral iradesile tayin olunurlar. Şehreminine ve muavinine şehremaneti bütçesinden bir hizmet tazminatı verilir.

Roma belediye meclisi azaları; esnaf cemiyetlerle mutabık kaldıktan sonra Dahiliye Nazırının teklifi üzerine kral iradesile tayin olunurlar.

Belediye meclisi kalemi; ücretsizdir. Yalnız kalemin mecburî masrafları tesviye olunur.

Şehremini ve muavinde belediye meclisi azaları; hizmete girmeden evvel nizamına tevfikân yemin ettirilirlir.

Roma belediye meclisi; şehremininin riyasetinde ve şehremininin daveti üzerine ve yahut iş icabı olarak toplanır. Meclisin içtimasında umumî kâtip te bulunur.

Kanun; şehremaneti meclisinin ne gibi kararlarının mecburî olduğunu tesbit etmiştir.

5 — Hıfzıssıhha teşkilâtı (Organizzazione per la tutela deili'igieno) :

Kıraliyet sıhhati umumiye ve hıfzıssıhhasına ait yapılacak tedabiri havi ve resimli risalelerle bir takım lüzumsuzluktan arî olarak neşrolunur.

6 — Talim ve terbiyei umumiye (Istruzione pubblica) :

Her bir komünde bulunan ilk mektepler belediye idareleri tarafından doğrudan doğruya idare olunurlar. Diğerleri; kıraliyet maarif emînlerinin (R. Provveditore) idareleri altında bulunan mıntaka maarif idareleri tarafından idare olunurlar.

Her maarif eminliğinde eminin riyaseti altında ilk tedrisat işleri için bir tedrisat meclisi ve bir de zaptıAPT meclisi vardır. Her maarif eminliğine merbut olarak mekteplerin idare ve tedrisatını murakabe etmek üzere dare ve tedrisat müfettişleri vardır.

Her komünde; doğrudan doğruya idare ettiği mektepleri için bir komün tedrisat müdürü (Direttore di dattico comunale) bulunur. Umumî, ilk mekteplere yazılan telebenin nef'ine tedrisata yardım hizmetinin tanzimi için her komünde bir tedrisatı himaye teşkilâtı yapılır. Sureti umumiyyede yardım tarzı şunlardır:

Mekteplere yemek vermek, kundura ve elbise ve kitap ve tedrisat levazımatı dağıtmak gibi.

Komünler orta tedrisat müesseselerinin (fennî müessese ve İlmî liseler - Gli istituti tecnici e i licei scientifici - hariç) binalarını, teşhizat ve levazımatını, tenvir ve teshinini tedarik ve tanzime mecburdurlar. Bununla beraber komünler kız orta mekteplerin ve kız liselerinin kâtibi umumilik müstahdiminini, aynı zamanda orta mektepler muallim mektebinin ve kız liselerinin ve kız orta mektepler müstahdeminini temin ederler.

Komünler sanayi mekteplerinin binalarını temine ve tayin olunan miktarı nakten vermeğe mecburdurlar. Bunun gibi ticaret mekteplerinin de binalarını temine ve tayin olunan bir miktarı nakten tediye mecburdurlar.

Vilâyetler fennî müessese ve İlmî liselerin binalarını, teşhizat ve levazımatını, tenvir ve teshinini temine mecburdurlar.

Vilâyetler ticaret ve sanayi mekteplerine de tayin olunan bir miktarı nakten tesviye ederler.

7 — Mesaii umumiye (Opere pubbliche) :

A) Arazi ıslahı (Bonifiche) : Doldurma veya kurutma suretile araziye ziraate ve sıhate nafi bir hale koymak işleri; ehemmiyeti derecesine ve icap eden masrafa nazaran iki dereceye ayrılır. Birinci dereceye dahil olanlar; hükümet, alâkadar vilâyet ve ıslah olunacak arazi muhitindeki mal sahipleri cemiyeti tarafından temin olunur, ikinci dereceye dahil olanlar; hükümet, vilâyetler, komünler ve mal sahipleri cemiyeti tarafından yapılır.

B) Yüksek havuzlar (Bacini montani) : Yüksek havuzlarla orman sulama sistemi amelîyatına hükümetçe itina ve masrafı tesviye olunur. Bununla beraber ıslah işinin lüzumu derecesinde tanzimi halinde bu şekil tatbik olunur.

Sanayi işlerinin ve bu meyanda yüksek havuzların hüsnü muhafazasına ait masrafların üçte biri vilâyetlerce ve altıda biri komünlerce tesviye mecburidir. Alâkadarın yaptıkları masraf bundan hariçtir.

C) Sulama cemiyetleri (Consorti d'irrigazione) : İrva işini vilâyet ve nahiyele yalnız veya müştereken ve yahut alâkadarlarla birlikte müsavaten deruhte ve hasıl olacak menfaati taksim ederler.

D) Yollar (Strade) :

2284 numaralı ve 20 mart 1865 tarihli umuru nafia kanununa nazaran umumî ve adi yollar namı altında ikiye ayrılan eski tasnif 2506 numaralı ve 15 teşrinisani 1923 tarihli kararnameyle tadil edilmiştir. Bu kararnameye göre umumî yollar beş sınıfa ayrılırlar. Bu tasnif umumî yolların aidiyetlerini ve inşasını deruhte eden idareleri ve tarzını ve hüsnü muhafazasını tayin eder. Bu suretle beş dereceye ayrılan yollara dahil olamıyan ve umumî angarya ile yaptırılan diğer bü

tün köy ve çiftlik yolları; mahallinin komün rüesasının idare ve nezaretine mevduur.

Umumî yolların sureti muhafazasına ait başlıca ahkâm; 9 haziran 1925 tarih ve 890 numaralı kanunla tayin edilmiştir. Bundan başka 17 mayıs 1928 tarih ve 1094 numaralı kanun da devlet yollarının işlemesi ve müstakil müteahhitlere verilmesini tayin eder. Bu kanun; müteahhitlere devlet yollarının tamamen veya kısmen alelade veya fevkalâde bir surette muhafazasını vilâyetlere veya ait olduğu mintakadaki vilâyetlere terketmek hakkını vermiştir.

E) Kısmet tarlaları (Campi di fortuna) : 23 haziran 1927 tarihli ve 1630 numaralı kanun; vilâyetlere arazi tedariki, ekme, gerek gayri melhuz hâdisata karşı ve gerek tayyarelerin hareket ve muvasalatlarında tarlaların muhafazalarına ait tedabirin ittihazı vazifesini tahmil etmiştir.

8 — Mahallî mâliyesi (Finanza locale) :

Vilâyet ve komünlerin varidatı: Mahallî idarei muhtarelerin (vilâyet ve komünler) varidatı; teşkilâtı esasiye kanununda tayin edilmiştir.

Buna nazaran, esas itibarile vergi varidatı; bilâvasıta vergiler ve hazinei umumiye vergileridir.

Komünlerde:

A) Vergi geliri (Entrate tributarie) :

- 1 — İstihlâk vergisi.
- 2 — Meslek, san at, ticaret üstüne tekâlif.
- 3 — İkametgâh mevkiinin kıymeti ve müştemilâtı üzerine tekâlif.

-
- 4 — Hayvan vergisi.
 - 5 — Araba ve hizmetçiler üzerine vergi.
 - 6 — Bilardo ve piyano vergisi.
 - 7 — Tedrisat vergisi.
 - 8 — Köpek vergisi.
 - 9 Temaşa vergisi.
 - 10 — Mevki ve hava vergisi.
 - 11 — İkamet vergisi (tenezzüh mahalli olan komünlerde ve seyyah gelen şehirlerde).
 - 12 — İçki ve ispirotolu mevat satış müsaadesi vergisi.
 - 13 Cspireso kahve hazırlıyan makineler vergisi.
 - 14 — Yol vergisi (bu vergi yalnız nakil vasıtaları ve hayvanlar içindir).
 - 15 — Tamir ve termim vergisi.
 - 16 — Kazanç vergisi.
 - 17 — Ağnam vergisi.
 - 18 İnşaat ve arazi üzerine munzam vergi.

B) Hidematı umumiye aıt işlerden neş'et eden hasılat:

- 1 — Otobüs ve tramvay tesis ve işletmesi.
- 2 — Eczane tesis ve işletmesi.
- 3 — Cenaze nakli (hususî dahi olsa).
- 4 — Mezbaa, umumî pazar, tesis ve işletmesi, umumî banyo ve çamaşırhane işletmesi.
- 5 — Evlerden süprüntü kaldırma.
- 6 — Umumî ilânlar ve ilân yapıştırma ve dağıtma.

C) vergi hasılatına yardım:

- 1 — İşlenmiş tütün satışı hasılatına yüzde beş suretile iştirak.

Vilâyetler:

A) Vergi geliri:

- 1 — Meslek, san'at, ticaret vergileri yekûnundan vergi
- 2 — Vesaiti nakliye ve hayvanlardan yol vergisi.
- 3 — Tamir ve termim vergisi.
- 4 — inşaat ve arazi üzerine munzam vergi.

B) Vergi hasılatına yardım:

- 1 — Asgarî yüzde on olmak üzere kambiyo pulu hasılatına iştirak.

8/10/1930

Adnan Reşit

—————

Ademi Merkeziyet

1 — Diğer İçtimaî hâdiseler gibi ademi merkeziyet siyasî ve 3'ahut hukuk noktai nazarından tetkik olunabilir.

2 — Siyaset ile meşgul olanlar, hükümetin mukadderatı üzerine az ve yahut çok faydabahş olabilecek olan kuvayı hükümetin tevzii keyfiyeti hakkında noktai nazarları haizdirler.

3 — Hukukçular ademi merkeziyette devletin bir tarzı vücudünü görür, devlet eşhası hükmiyesinin adedini tezyit ve bunlar arasında hukukî münasebetler teksir ederek ilmi hukuku terakki ettirebilirler, diyorlar.

İşbu noktai nazarların her biri iltizam olunacak bir menfaat ve kıymeti haiz olurlar.

Şu halde ademi merkeziyeti evvelâ ulûmu siyasiye ve saniyen de hukuk noktasından tetkik edelim.

Ademi merkeziyetin tetkiki siyasisi

Ademi merkeziyetin ulumu içtimaiye noktai nazarından tarifi

4 — Ademi merkeziyet, devletin, idarei mahalliyeinin ve menafii hususiyenin idaresine müteallik bir tarzı mevcudiyettir.

Ademi merkezîyet, işbu iki nevi idarenin, doğrudan doğruya makamı intihap corps electoral yani hükümdar tarafından mansup mahallî makamlara yahut hususî makamlara tevdi edilmiş olmasından ibarettir.

5 — Merkezîyet, ademi merkezîyete nazaran devletin bilküllîye zıt bir tarzı mevcudiyetidir. Mahallî idarelerin hükûmeti merkezîye tarafından mansup makamata tevdi edilmiş bulunmasından ibarettir.

6 —Bu tariflerde bazı kazîyye mevcut ve yahut mefruzdur.

1: Her memlekette mahallî idarelere yardım edilmesi gerektir.

II: Devlet tarafından mahallî menafie yardım edilmiş olduğu zamandır ki ancak ademi merkezîyet ve yahut merkezîyetten bahsedilebilir.

III: Merkezîyet ve ademi merkezîyet mutlak surette yalnız idareye taallûk eder.

IV: Ademi merkezîyet haddi zatında, hükümdarın mahallî makamların nasbına doğrudan doğruya iştirak eylesile tahassüs eyler.

V: Ademi merkezîyet dereceye tâbidir.

7 —Birinci kazîyenin izahı. - Her hangi bir memlekette bir mahallî idareye yardım edilmesi lâzım ise bir mahallî idarenin mevcut olması tabiidir. Bu mahallî idarenin pek büyük olması bile icap etmez. Merkezde mevzu, yegâne bir makamın doğrudan doğruya idare edilebileceği memlekete sahasının ehemmiyeti cüzidir. Merkezden tebaüt edilince: Evvelâ ihtiyacat tahavvül edebilir. Ve umumi ihtiyaçlar sırasında mahallî olanları ihdas edebilir. Hükûmeti merkezîye ne bu mahallî ihtiyaçlardan kâfi derecede haberdar ve ne

de bunlara yardım etmek üzere kâfi derecede yakındır. Saniyen umumî ihtiyaçlara hükümeti merkeziye güçlûkle yardım edebilir. Çünkü kendisine itaati temin için çok uzaktadır.

8 — Şu halde mahallî makamlar lâzımdır. Ve şurası iyice işaret olunmalıdır ki mahallî makamların vazifeleri yalnız mahallî hizmetlerin sureti ifasına nezaret etmek ile mahdud olmayıp kezalik bu cihet ekser defa nisyan edilmektedir. - Mahallî hizmetlerin cereyani bahsinde hükümeti merkeziyeye yardım dahi etmektir. Mahallî makamların lüzumu o derecededir ki devlet tarafından teşkil edilmeyen yerlerde bunlar kendilerine (muhtar kuvvetler - pouvoir autonome) ihdas eylerler. Kurunu vustada kommünlerin ve yahut bazı feodal senyörlüklerin binnefsi teşekkülleri bunun bir misalidir.

9 — (b) bir memleket bazı mertebe derecei temeddünü geçince ve idaresi bazı mertebe mufassaliyet kesbedince hususî menfaatlerin idaresi lüzumu zahir olur. Hakikaten hükümeti merkeziyenin mükellef bulunduğu hizmetlerin adet ve ehemmiyeti mezkûr makamlara azim bir salâhiyet verir. Bundan merkezi hükümet ve mahallî hükümetin siyasî fırkaların gayesini teşkil etmesi neticesi hasıl olur. Çünkü siyasî fırkaların gayeleri daima iktidar mevkiini ihraz eylemektedir. Umumî ve mahallî hizmetler fırkaların bu mücadelelerinden bir dereceye kadar zarardide olmaktadırlar. Hatta yeni bir fırka resikâra geçince yeni tedvir umuru deruhte edince hizmetlerde anî bir tevakkuf husule gelir.

Bilhassa mühim öyle hizmetler vardır ki siyasî iğtişâşlardan ihtirazı istilzam eyler, bu vaziyet ve yahut bu hususiyet mezkûr hizmetler memurunin daha sabit kalmalarını ve

inkıta tehlikesine maruz kalmıyacak an'aneler ihdasını temin eder.

Şu ciheti de dahili hesap etmelidir ki memurların siyâsî iğtişâşlardan ihtirazı umumî ve mahallî hizmetlerin mecmuunu tesviye eden ve münakaleden vareste kalan bütçeden müteferrik bir bütçeye malikiyetini intaç eder, işbu netice ancak mezkûr hizmetlerin başına hususî makamlar getirildiği surette istihsal olunabilir. Bu hususî idarelere umumî müesseseler denir.

ikinci kaziyenin izahı — Devlet tarafından mahallî idarelere muavenet edildiği takdirde ancak merkeziyet ve ademi merkeziyet mevzuu bahsolabilir.

Merkeziyet ve ademi merkeziyet devletin iki tarzı mevcudiyetidir, demiştik. Binaenaleyh umuma nafi hizmetler efrat ve yahut devletin haricinde teşekkül etmiş bulunan kuvvetler ve teşekküller tarafından ifa olunduğu takdirde orada ademi merkeziyet mevzuu bahsolmadığı gibi bilâhare hükümet bu kuvvet ve teşekküllerden birinin yerine kaim olur ise orada da merkeziyet tasavvuru icap etmez. Bu devlet rejiminin bir inkişafıdır. Belki devletçilik (etatisme) denebilir. Fakat bizzarure merkeziyet olamaz.

Bugün Fransada hali hazırda ekseri şimendiferlerin işledilmesi hususî kumpanyalara terkedilmiştir. Fransa'da demiryolu nakliyatı, hizmeti noktasından ademi merkeziyettedir, denilmesi yanlış bir tabirdir. Bu demiryolları devlet malı değildir. Ve bu cihetten bir ademi merkeziyet değil belki bir ferdiyet hali (cas d'individualisme) mevcuttur. Şayet devlet demiryollarını satın almış ve böyle devletçilik yapmış olsaydı ademi merkeziyet mes'elesi tebadür eylerdi.

Feodal teşkilâtın ademi merkeziyet ile tavsif edilemeyeceği tabiidir. Feodal cemiyeti tavsif eden cihet, hükümet rejiminin bu cemiyetten hemen tamamen zail olması ve umumî hizmetlerin gayri mevcut bulunması ve cemiyet ihtiyaçlarının (besoins coilectifs) toprağın sahipleri sıfatile hususî mahiyette olarak efrat tarafından idare edilmesidir. Burada ademi merkeziyet kat'iiyen mevcut değildir. Ve mevzuu bahsolamaz. Zira burada devlet idaresi yoktur. Yalnız ferdiyet vardır.

Feodalite izi bulunan yerde ademi merkeziyet şekli görülmemek icap eder. Meselâ, Prusya'da ülke üzerinde dağılmış ve kommünlerin ortasında, mutasarrıf tarafından feodal surette idare olunan 16 bin distrik (Gutsbezirke-districts fonciers) vardır. Bunları tabîi ademi merkeziyet olarak telâkki etmemek icap eder.

İngiltere için aynı mülâhaza mevcuttur. Konterlerin kadim idaresi ademi merkeziyete tâbi değil idi. Halbuki 1888 ıslahatı hakikaten ademi merkeziyetçidir.

Kadim teşkilâtta, adliye ve idare üç ayda bir içtima eden sulh hâkimlerinin elinde' idi. Bu sulh hâkimleri Kırâlice tarafından nasbedilirler idi. Fakat her hangi büyük emlâk sahibi kendisinin tayinini isstihsal eylemekten emin idi. Kontenin idaresi şu halde memleket lordları (Landlords) sınıfının elinde idi. Bu ademi merkeziyet mi idi? Hakikatte hayır, çünkü zevâhir hilâfına sulh hâkimleri tarafından istimal olunan salâhiyet Kırâlice tarafından mezun kılınmalarından fazla emlâk sahibi olmaları cihetinden neş'et ediyordu. Bu feodal teşkilâtın bir bakiyesi idi.

Bilâkis 1888 ıslahatı hakikî bir ademi merkeziyet ihdas eylemiştir. Islahat, komitenin resikârına İdarî makam olarak

mühim bir kısmı intihap ile ve diğer kısmı bizzat meclis tarafından tayin olunan bir komite meclisi getirmiştir. Kendilerini intihap ettirmemiş olan sulh hâkimleri idareden infisal eylemiştir. Şu suretle ıslahat hükümet rejimini terakki ettirmiştir. Bunun içindir ki bu ıslahata ademi merkeziyetçi ıslahat denilir. Çünkü devletin salâhiyetini ademi merkeziyete tâbi tutulmuş bir makama tevdi eylemiştir.

Bazıları ademi merkeziyet ve ferdiyet ile merkeziyet ve devletçilik arasındaki bu farkları kâfi derecede göstermemişlerdir. Dupont-White, Cormenin bilhassa bu müellifler meyanındadır. Bu bapta serdeyledikleri delillerin çoğu merkeziyetten ziyade devlet hizmetlerinin ve devletin nehci idarisine tatbik olunur. Yani tâbiri aharla ademi merkeziyetten fazla ferdiyeti tercihan cerhederler.

Üçüncü kaziyenin izahı — Merkeziyet ve ademi merkeziyet devletin ancak idareye müteallik, yani umumî hizmetlerin ifasına müteallik, iki tarz mevcudiyetidir. İdarî ademi merkeziyetten maada hiç bir ademi merkeziyet İdarî merkeziyetten gayri hiç bir merkeziyet yoktur.

Bazı müellifler siyasî bir merkeziyetten bahseylemişlerdir ki bu da siyasî bir ademi merkeziyeti farzettirir. Fakat bundan da maksatları münferiden (Federalizm) e yani istiklâli eyalet usulüne karşı serdolunan vahdeti devlet fikridir.

Halbuki vahdeti devlet ile merkeziyet, federalizm ile ademi merkeziyet arasında hiç bir müşareket yoktur. Bunlar başka başka hâdiselerdir. İdarî noktai nazardan vâsi bir ademi merkeziyete tâbi tutulmuş olduğu halde bir devlet tek (Un) olabilir.

Federal devlete gelince: Şunu tefrik etmek icap eder. Federal hükümetin hemen hemen bilcümle hizmetleri zarurî surette merkezleştirilmiştir, merkezîdir. Hükümeti müçtemiayi teşkil eden devlet veya kantonlardan her birine hizmetleri merkeziyete veya ademi merkeziyete tâbi tutulabilir. Bu devletin hususî teşkilâtına tâbidir.

Devletin vahdetini teşkil eden hususî kanunu tanzim eylediği müddetçe kanunun ve hükümdarın vahdetidir. Federalizmi teşkil eden husus ise kanunların tenevvüü ve muayyen mevzulara maksur müşterek bir hâkimiyetin dununda tâli bir çok hâkimiyetlerin mevcudiyetidir. Bu mesele hukuku esasiyeyi ve yahut hukuku umumiyeyi düveli alâkadar eder. Hukuku idareyi alâkadar etmez. Çünkü umumî hizmetlerin teşkilâtına lâkayttır.

Maamafih şurası muhakkaktır ki, şayet, ademi merkeziyet ifrata sevk edilirse, çok müstakil ve muhtar olmuş olan mahallî makamlar kendileri için kanun, ve nizam tanzimine tahrik ve teşvik edilmiş olabilirler. Şayet nizam ve kanun yapmak salâhiyetleri inkilâbı daha ziyade temin edecek ise bu tahrik ve teşvikte daha ileri giderler, işte o gün federalizm meydana gelmiştir. Fakat bu da ancak bir isyan veya ihtilâl ile olabilir.

Dördüncü kaziyenin izahı Ademi merkeziyet haddi zatında hükümdarın, İdarî olan mahallî makamların tayinine iştirakile tahassüs eder. Mahallî makamlar iki muhtelif surette teşekkül edebilirler.

Ya hükümeti merkeziye tarafından tayin edilmiş olurlar ve bunun vekâletile hareket eder. Yahut hükümdar tarafından nasbolunarak bunun doğrudan doğruya vekâletile hareket ederler. Hususî makamlar hakkında da öyle olması tabii

dir. Birinci takdirde merkeziyet, ikinci takdirde ademi merkeziyet mevcuttur. Bunları birbirinden tefrik eden yegâne alâmet budur. Hasılı ademi merkeziyet hâkim olan milletin idareye daha bilâvasıta vazıyedi ile tahlil olunur. Demokratik bir teşkilâtta hâkim millet, idareyi resinden tutar. Çünkü kuvvei merkeziyeyi parlâmentonun kontrol vasıtasile kendi tabiiyetinde bulundurur. Fakat bu kontrol, mahallî idarenin namütenahi teferruatma inmek için çok yükseğe vazolunmuştur. İşte ademi merkeziyet kontrolü takrip etmek ve anı hükümdar tarafından bilâvasıta hale ifrağ ve binnetice anı takviye eylemek için bir vasıtaadır.

Şu halde ademi merkeziyet hâkimiyeti milliyenin demokratik prensibinin inkişafı ve neticei mantikiyesidir. Çünkü bu prensip hükümet faaliyetinin şiddetli bir kontrole tâbi olduğu fikrini ihtiva eder.

Bir mahallî makam hükümdar tarafından nasbolundukça kanunun kendisine bahşetmiş olduğu vazife ve salâhiyeti haiz attribution propres ve bazı mertebe muhtariyetten müteneffi dahi olsa merkeziyet mevcuttur.

Bunun içindir ki Fransada 1852 ve 1861 fermanları, ademi merkeziyet fermanları namlarını taşımalarına rağmen hakikî ademi merkeziyet ıslahatı yerine asla geçmemişlerdir. Bu fermanlar valilerin vazife ve salâhiyetlerini tezyit ediyorlar idi. Fakat bunlar mütemadiyen hükümeti merkeziye tarafından tayin olunmakta idiler. Bunun ademi merkeziyet olmayıp tevsii mezuniyet olduğu yani hükümeti merkeziyenin coğrafi noktai nazardan yeni bir tarzda inkisam etmekte olduğu bihakkın söylenilmiştir.

Umumî müesseselerin resikârına getirilmiş hususî makamlar hakkında da böyledir. Makamat mezkûr makamlardan bazıları muhtariyeti haizdir. Fakat hükümeti merkeziye tarafından tayin edilmişlerdir. Yahut kâffesi hükümeti merkeziye tarafından tayin olunan memurin tarafından intihap edilmişlerdir. 1883 fermanının muhtar bir teşkilâtı ile teşhiz etmiş olduğu ve içlerinde bir çok makamların bulunduğu fakülte meclisi umumisi; fakülte idare heyeti, duvayyenin bulunduğu tedrisatı âliye fakülteleri tevsii mezuniyeti teşkil edebilir. Fakat hiç bir zaman ademi merkeziyet değildir. Bunlar kendiliklerinden biraz harekete mezun kılınmış hükümeti merkeziye memuridir. Ve daima hükümeti merkeziye memuru gibi kalacaklardır.

Bir müessese, hiç olmazsa resikârındaki makamı, intihap heyetinin kısmen teşkile davet etmesile hakikaten ademi merkeziyettir. Bu suretle denilebilir ki hastaneler ve umuru hayriye bürolarında kısmen bir ademi merkeziyet vardır. Çünkü, idare heyeti azalarından bazıları kommün meclisinin vekâletini haizdirler. İdare heyeti yedi azadan mürekkeptir. Dördü hükümet tarafından mansuptur. Fakat diğer üçü belediye meclisi tarafından intihap edilir.

Bilâkis bir mahallî makam ve yahut hususî bir makam velev kısmen olsun ahalinin reyi ile teşekkül edince ademi merkeziyet vardır. Hatta, istiklâl ve muhtariyeti, gayet kavi bir velâyet altında bulunmuş olsa bile ve bunun, içindir ki Fransa'da meclisi umumîler hakkındaki 1833 ve 1838 kanunları departeman işleri hakkında mezkûr meclislere hiç bir karar ittihaz etmek salâhiyetini bahşetmemesine rağmen bir ademi merkeziyet tensiki teşkil eyledikleri müttefikî aleyhtir. Meclisi umumîler ancak 1866 kanunundan itibaren icraî mukarrerat ittihaz edebilmişlerdir. Maamafih bunlar hakkında

hukukan ademi merkeziyet devri 1833 tarihli kanun çıkarılabilir. Çünkü bu kanun mecalisi mezkûre meclisler azasının intihap usulü olmak üzere halk ittihazını iadeten tesis eylemiştir. Filhakika bir meclis intihap ile teşekkül edince kararları hükümeti merkeziye nezdinde temenni mahiyetinde dahi olsa azalan meramlarını isma edebilirler. Müstakil fikirlerini şiddetle izhar eylerler, ve fikirlerini yalnız kuvveti ile hükümeti merkeziyeye kabul ettirebilirler. Zaten 1838 kanununda, departeman işlerinde meclisi umumî yalnız başına icraî hiç bir karar ittihaz edemezdi. Bircümle kararları mafevk makam tarafından tasvip edilmek icap eder idi. Fakat buna mukabil de mafevk makam, meclisi umumî muvafık bir noktai nazar dermeyeran etmezden mukaddem departeman işleri hakkında doğrudan doğruya karar ittihaz edemezdi. Şu halde meclisi umuminin menfi bir salâhiyeti, bir hakkı itirazı droit de veto vardı. Ve her hangi bir ademi merkeziyete tâbi makama bidayette bir hayat vermeğe kâfi bir salâhiyettir.

Ademi merkeziyet mevcut olması için İdarî olan mahallî veya hususî makamın menşeyini tamamen intihaptan ahzeylemesi muktazi değildir.

Binaenaleyh kısmen intihap kısmen hükümeti merkeziyece tayin edilmiş olan hastaneler ve umuru hayriye büroları komisyonlarında biraz ademi merkeziyet mevcut olduğunu kabul etmek lâzımdır.

Hükümeti merkeziye ile intihap makamının hareketi arasında mübaadet (dipart) diğer bir suretle de husule gelebilir. Malûmdur ki departeman ve kommün idareleri resikârında, bir uzvu teşriî ve uzvu icraî vardır.

Ve bu iki uzuvlardan her biri bir İdarî makamdır. Meclisi umumiler veya belediye meclisleri vali ve belediye reisleri ile aynı derecede birer İdarî makamdırlar. Çünkü ittihaz ettikleri kararlar İdarî muamelelerdir. Şu halde olabilir ki teşriî uzuv yani meclisi umumî ve belediye meclisleri yalnız intihap edilirler ve uzvu icrainin tayini hükümeti merkeziyeye bırakılmış olur. Hali hazırdaki departman teşkilâtında, departmanın icraî uzvu olan vali hükümeti merkeziyeye tayin edilmiş olduğu halde, ademi merkeziyet mevcuttur. Bittabi departmanın kuvvei icraiye reisi olan vali, belediye reisinin müntahap olduğu gibi müntahap olsaydı ademi merkeziyete daha ziyade riayet edilmiş olurdu.

Fakat bununla beraber teşriî uzuv olan vilâyet meclisinin müntahap bulunması keyfiyeti ademi merkeziyete kâfi bir asgariyet teşkil eder.

Şurası da işaret edilmelidir ki mahallî makam böylece uzuvlar arasında münkasım olunca teşriî uzuv menşei ancak halk intihabından ahzeylediği takdirde ademi merkeziyet vardır. Çünkü bu uzuvların âmiriyeti diğerinden daha yüksektir. Filhakika her ne kadar valilerin ve belediye reislerinin kendileri has kanunî salâhiyetleri mevcut iseler de departman ve kommün en mühim işleri hakkında meclisi umumiler ve belediye meclisleri karar ittihaz ederler. Valiler ve belediye reisleri bunların kararlarını icra edenlerdir.

Uzvu icraînin tayini tarzına gelince: Ademi merkeziyet, az çok velâyet mes'ulesidir. Fakat şurası şayanı işarettir ki hükümeti merkeziye ve kommün veya departmanın icraî uzviyeti tayin edince hakikatte mahallî makamın hadimi olur.

.....

Mahallî veya hususî makamın ademi merkezî olması için büyük bir muhtariyeti haiz olması muktazî değildir. Yalnız vazifeleri olması icap eder. Yani hakikaten İdarî bir salâhiyete malik olması, icraî olsun olmasının mukarrerat ittihaz eylemesi, ve kararların mahallî veya hususî menfaatlere müteallik olması icap eder.

İşte ademi merkezîyetin bu şartı arrondisman meclislerinde mefkut bu meclislerde müntahaptırlar. Fakat arrondismanlar hakkında karar ittihazına salâhiyettar değildirler. Yegâne vazifeleri hükümeti merkeziye namına cibayet olunan bazı vergilerin tevziini temin eylemektir. Şu halde hükümeti merkeziyenin ve yahut diğer tabirle departmanın bir aletidir. Şu halde arrondismanlar ademi merkezîyet teşebbüsünde muvaffak olmamışlardır.

Beşinci kaziyenin izahı — Ademi merkezîyet derecelere kabiliyetidir. Asgarî bir ademi merkezîyet mevcut olabileceğini izah etmiştik. Mahallî ve yahut hususî makamlar hiç olmazsa kısmen intihap makamı tarafından nasbolunduğu zaman teşekkül eder. Bu kritik noktanın fevkinde gayri muayyen ve mütenevvi ademi merkezîyet dereceleri ahzi mevki eyler.

Makamların sureti tayini noktai nazarından en mütehavvil tâbirler şöylece tasavvur olunabilir.

Departman meclisi umumîsi, belediye meclisleri müntahaptırlar. Fakat uzvu icraî uzvun tayini için bir kaç usul mevcuttur.

Belediye reisleri hükümeti merkeziye tarafından tayin ve belediye meclisi haricinden alınabilirler.

Belediye meclisi meyanında alınmak mecburiyeti ile hükümeti merkeziyece nasbolunabilirler. Bizzat belediye meclisi tarafından tayin olunabilirler. Buna mütezayit ademi merkeziyet Decentrastion eroissante denir.

1871 kanunu ile valiler kuvvei merkeziye tarafından tayin ve senede yalnız bir defa içtima eden meclisi umumî tarafından kontrol edilirler idi. 1871 kanunundan beri valiler ile beraber bir de daimî vilâyet encümeni vardır. Bu encümen icraî kuvvete hiç iştirak etmez. Fakat yalnız bilâ inkita bir kontrol icra eder. Mütezayit ademi merkeziyet.

Vazife va salâhiyet noktai nazarından hükümeti merkeziye, az veya bir çok hizmetlerin tedvirini mahallî makamlara terkedebilir. Denebilir ki Fransa'da asrın bidayetindenberi hususî emlâkin idaresi umumî emlâkin nezareti, kendilerine ait bazı vergilerin ihdası umumî nafia hizmetleri hakkında karar ittihazı ve belediye zabıtası hizmetleri kommünlere terkedilmiştir. Vilâyete ise hususî emlâklerinin idaresi, kendilerine ait bazı vergilerin ihdası umumî nafia hizmetlerinin idaresi, mecnunların ve muhtacı muavenet çocukların idaresi terkedilmiştir.

Nitekim Fransa'da ilk tedrisat hizmetleri konımünierde iştirak etmekle beraber esas itibarile devletçe idare olunur. İngiltere'de ise ilk tedrisat işleri tamamilе kommünlere aittir.

Kuvvei merkeziyenin ademi merkeziyete tâbi hükmî şahıslar üzerine icra eylediği velâyet itibarile 1838 kanunu meclislerin bütün mukarreratını mafevk âmirinin tasvibi mecburiyetine tâbi bulundurmuştur. Bunlardan bizzat kabili icra olanlar yoktur. 1 866 kanunu birinci meclis kararlarından (içtimain hitamından iki ay sonra), bizzat kabili icra olanlarının uzun bir listesini tanzim eylemiştir. Bu iki ay müddet zarfında

muayyen sebebe mebni ferman ile ilga edilmemiş olan meclis mukarreratı bizzat kabili icradır. 1871 kanunu mezkûr listeyi tekrar mevzuu bahsetmiş ve ilâveler yapmıştır. Bundan maada karar içtimain hitamından yirmi gün zarfında vali tarafından muayyen bir sebep tahtında ilgası talep edilmediği takdirde kabili icra bir hale gelir. Nihayet aynı kanun departman menfaatlerine müteallik verilecek kararların içtimain hitamından itibaren üç ay zarfında esbabı mucibeli emirname ile iptal edilmedikleri takdirde bizzat kabili icra olduğunu tesbit etmiştir. Mafevk makamın 1838 de kaide icabından olan tasvip keyfiyeti 1871 kanunile bir istisna mahiyeti iktisap eder.

Birinci sınıf belediye meclislerinin salâhiyetleri hakkındaki sistem de mütezayit bir ademi merkeziyete müteveccih olarak aynı tenevvüü gösterir. 1837 kanununa göre belediye meclislerinin mukarreratı ancak dört halde kabili icradır. Diğerleri kâffeten tasvibe tâbidirler. 1867 kanunu bizzat kabili icra mütaleamalarının adedini tezyit eylemiştir.

Ademi merkeziyete bir hudut tayin etmek mümkün müdür? Bir asgarî hududu olduğu gibi azamî bir hududu da mevcut mudur? Derhal evet denilebilir. Ademi merkeziyetin neticesi mahallî veya hususî makamlar kuvvei merkeziyenin tesirinden hali bulundurmaktır. Bu ittilâkı muhtariyeti mutlakaya giremez. Gerçi mahallî veya hususî ise de idare daima devletin idaresi kalmak icap eder. Ve binaenaleyh mahallî ve hususî makamların kuvvei merkeziye ile ahenktar kalmaları lâbittir. Mahallî idareler umumî hizmetlere bizzarure iştirak eylemek mecburiyetindedirler. Çok müstakil bulunan mahallî idareler ibraz etmeleri icap eden iştiraki temin eylememeleri keyfiyetten dolayı umumî hizmetlerin tedviri haleldar olduğu surette ademi merkeziyet yolunda tevakkuf etmek icap eder. Tâbiri aharla ademi merkeziyetin bir velâyet, yani ademi mer»

keziyete tâbi makamat üzerine bir nezareti devlet, idame eylemesi icap eder. Ve müşkülât velâyetin hangi noktada tevakkuf etmesi lâzım geldiğini tayin etmektedir.

Tatbikatta bu kat'î noktanın nerede olduğunu söylemek henüz gayri mümkündür. Mütemeddin memleketlerin kâffesi ademi merkeziyeti tecrübe etmektedirler. Fakat bundan bir bal sureti istihsal edileli çok uzun zaman geçmemiştir.

Şurası pek kat'idir ki yarım asırdanberi Fransa ademi merkeziyete doğru gitmesine rağmen diğer memleketler merkeziyete gidiyor görünüyorlar. Bu da üzerinde bazı mertebe tereddüt izhar olunan bir tevazün noktası mevcut olduğunu anlatır. Fakat karar vermekte isticil edilmemelidir.

Ademi merkeziyetin ulûmu siyasiye noktai nazarından derpiş olunan netayici

Ademi merkeziyet müteaddit neticeler tevlit eyler. İdareye yani umumî hizmetlerin ifasına müteallik bulunanları olduğu gibi hürriyeti siyasiyeyi alâkadar eyledikleri cihetle siyasî cephesi de vardır. Portee constitutionalle.

İdarî neticeler — Ademi merkeziyetin İdarî neticeleri bize üç şekilde görünmektedir. (1) Mahallî makamlara terkolunan mahallî hizmetlerin idaresi ve hususî makarnalara terkolunan hususî hizmetlerin idaresi, (2) Mahallî makamların umumî hizmetlere iştirakleri ve bilmukabele hükümeti merkeziyenin mahallî hizmetlere iştiraki, (3) Mahallî ve hususî makamlar üzerine hükümeti merkeziye tarafından icra olunan velâyet.

(1) Mahallî makamlara terkolunan mahallî hizmetlerin; idaresi ademi merkeziyetin birinci neticesi ve en ziyade göze çarpanıdır. Meselâ kommün bizzat hususî idareye umumî, emlâkını nezarete, bütçesini tanzime, tekâlifini tarha, inzibatım teşkile, nafia umurunu ifaya davet olunur.

Köy kommünlerinde belediye hizmetleri cüzî ehemmiyettedir. Fakat şehir kommünlerinde teaddütlerle göze çarparlar, sokakların gaz ve elektirk ile tinviri, kanalizasyon ve suyun tevzii, sokakların kaldırım işleri, omnibüs veya tramvay hatları tesisi gibi tesisat yaparlar ve vilâyet formalitelerine rağmen bunların idaresini ifa ederler.

Departmanın hizmetleri ve bilhassa ihtiyarî olanları daha azdır. Maamafih 1871 kanunu vilâyeti umumî meclisine muaveneti umumiye ve yahut tekaüt hizmetleri tesisatını teşkile ruhsat vermiştir, ilâve etmelidir ki departman dahi hususî emlâkını idare, bütçesini tanzim, tekâlifini tarh ve nafia umuru hakkında karar ita eyler.

(2) Hizmetler mesaisinde iştirak — Ademi merkeziyetin en ziyade göze çarpmıyan bir neticesi, hükümeti merkeziye ve mahallî makamlar tarafından aynı umumî hizmetlere mesaisine bir nevi iştirak tevliit eylesesidir. Filhakika umumî hizmetler arasında bir kısmı münhasıran umumî ve diğlerleri münhasıran mahallî olacak bir taksimi kat'î teessüs edebileceğı zehabında bulunmamalıdır. Pek çok umumî hizmetler vardır ki teşkilâtının tâli teferrüatı itibarile şu veya bu kısmı alâkadar edebilir. Askerî müdafaa hizmetleri evvel emirde bir umumî hizmettir. Ve hükümeti merkeziyenin idaresinde bulunmak lâzım gelir, fakat muayyen bir mevki, bir garnizon mahallî veya bir tersanenin yahut bir hususî mektebin merkezi olarak intihap edilmiş ise bu hizmetler bu mahaller için umumî hizmetlerden değıl midir.

Bunun aksine olarak bazı mahallî hizmetler vardır ki, ehemmiyetleri ve aksülâmelleri ile memleketin umumî ahvalini ve binnetice hükümeti merkeziyeyi de alâkadar edebilirler. Belediye zabıtası bir mahallî hizmettir. Fakat nüfusu kesir olan şehirlerde, şayet mevzuubahs hizmet fena tertip edilmiş ise hasıl olacak intizamsızlıkların aksi bütün memlekette hiss olunur. İşte bunun içindir ki kırk binden fazla nüfusu olan kommünler hükümeti merkeziye bu hususa müdahale eder ve polis teşkilâtı hükümeti merkeziye kararı ile tesis edilir.

Şu halde hizmetlerin kat'î bir şekilde taksiminden daha mühim bir keyfiyet hasıl olur ki bu da aynı hizmetlere bir nevi iştiraktır.

Teşkil olunan bir umumî hizmet üç unsurdan tereküp eder. (1) Talimat ile mücehhez bir memurin heyeti, (2) mad dî vesait, ebniye, mefruşat, sây alâtı, (3) memurin ve malzeme masarifini tesviye edebilecek vesaiti maliye.

Aynı bir hizmet için şu şekiller tasavvur olunabilir. Hükümeti merkeziye unsurlardan birini tedarik eder. Bu umumiyetle memurlardır. Mahallî hükümet diğer bir unsuru tedarik eder. Bu umumiyetle ebniye ve arazidir. Malî vesaite gelince makamlardan birisi başlıca masrafı icra eder, diğeri ise bir hissei garam (Contribution) yahut bir ianei naktiye (subvention) ita eyler.

Ekseriyetle mahallî makamların umumî hizmetleri hisse olarak ebniyenin tedariki ile iştirakte bulunurlar. Bazı defa bu iştirak hissesi mecburîdir. Nitekim departmanlar vilâyet binalarını ve adliye saraylarını, kommünler ise ilk tedrisat için mektep evlerini tedarik ederler.

Bazen iştirak ihtiyarîdir. Meselâ bir garnizon tesis etmek için kommünler kışlayı inşa etmeği hükümeti merkeziyeye teklif ederler. Postalar hizmetlerini ıslah için posta binalarını fakülteler elde etmek için Darülfünun saraylarını inşa ettirirler.

Fakat bazen mahallî makamlar umumî hizmetlere hissei garame ve yahut naktî muavenet ile de iştirak ederler. Garame mecburîdir. Naktî muavenet ise ihtiyarîdir, ilk tedrisat masarifine dair 1 889 kanunu hissei garameleri, kommünlerin uhtelerine tahmil etmektedir.

Hükümeti merkeziye dahi hizmetlere, memurları ve nakti tedarik etmek suretile iştirak eyler. Memurin heyetinin doğrudan doğruya devlete merbut bulunmasına dair mevcut teamül şayanı kayıttır. Hükümeti merkeziye idaresinin muhafaza e3dediği umumî hizmetlerin memuriyetini yalnız tedarik değil, belki departman ve kommün memurininin de doğrudan doğruya kendi âmiri tahtına vazedilmesine temayülü vardır. Burada hükümeti merkeziyenin amirinin tahtına vazedilmesi temayülü mahallî makamlara karşı memurini himaye esasına müstenittir. Vilâyet ve kommün memurlarının, devlet memuru evsafını haiz olduklarına dair bir kanun da mevcuttur. Kır bekçileri, ve polis memurları gibi bazı kommün memurları belediye reisi tarafından nasbedilirler. Fakat ancak vali tarafından azlolunabilirler.

Bu kanun belki hükümeti merkeziyenin mahallî makamların en küçük memurlarını bile göndermesini müntehi olacaktır.

Hükümeti merkeziye keza naktî muavenet tedarik eyler. Meselâ karye yollarının tamir ve inşasına, nüfusu kırk binden fazla olan şehirlerde zabıta hidematına naktî muavenette bulunur.

Muhtelif makamların, aynı hizmetin mesaisine iştirakleri meselesinin teferrüatta fazla bir mufassaliyet husule getirir. Bir kommün bir devlet hizmetine bir mahal tedarik eylediği zaman inşaat masrafım yalnız basma yapması nadirdir. Umumiyetle bizzat devlet veya vilâyetten naktî muavenet alır. Bu suretle kommün ilk tedrisat için mektep binasını tedarike mecburdur. Fakat bunun için hükümetten kuvvetli bir, ianei naktive alabildiği gibi ayrıca vilâyetten de alabilir.

Yani ademi merkeziyeti temin eden teşkilât uzuvları ki meclis ve icra reisi olan vali veya mer vasıtasile mahallî menafî?. temin maksadile hükümeti merkeziye ile münakaşa ve müzakereler ederler. Ve hizmetlerin umumî veya mahallî olan hususiyetleri nihayetülemir taayyün etmiş olur.

Bazı hizmetler için hissei garamelerin ve naktî muavenetlerin teşevvüşü o derecededir ki, hizmeti idare eden makamı temyiz etmekte insan bazı müşkülâta düşer olur. Maamafih bunlardan birisinin müteveffik olduğunu kabul etmek lâzımdır. Bu mes'elede ehemmiyet atfedilecek nokta bütçenin tanzimi meselesidir. Hizmetin umumî bütçesini tanzim eden makam hâkimdir. Çünkü bu bütçe silâhı ile umumî idare elde bulundurulur. Bu noktai nazardan iddia olunabilir ki köy hizmetleri vilâyet hizmetlerindendir. Çünkü gerçi kommünler yolların zeminini tedarik ve kuvvetli bir hissei garame tediye ediyorlarsa da bütçesini tanzim eden meclisi umumîdir.

Hizmetlere iştirak bazen meccanen vaki olur. Ve bu en ehemmiyetli olan şekildir. Hükümeti merkeziye, kommünde Mere, zabıta umurunu ve kanun ve nizamların neşrini, tahriri nufusu ilâ... tevdi eder. Ve işte bunun içindir ki merin bir muzaaf sıfatı vardır. Mer aynı zamanda hükümeti merkeziyenin ve kommünün mümessilidir. Vilâyetlerde de valinin dahi iki sıfatı vardır.

Bunun sebebi hükümeti merkeziyenin umumî hizmetlerin nezareti için mahallî memurinine ihtiyacı olmasındandır. Bu vazifelerin ifasında mahallî memurlardan istifade eder. Maahaza hükümeti merkeziye mahallî makamlar nezdinde kendisi için hususî memurlar tayin edebilir. Fakat bu şekil daimî ihtilâf menbaı olmuştur.

İdarî velayet ademi merkeziyetin neticelerinden sonuncusu olan İdarî velayet diğer iki neticelerin icabı olarak iktiza eylemektedir.

Mahallî makamlar ve mahallî hizmetler ve hususî makamlar ve hususî hizmeti idare itibarile nezaret altında bulunmalıdırlar. Çünkü mevzuubahs hizmetlerin fena şekilde idaresi bütün memleket üzerine aksi tesir icra edebilir. Bilhassa mahallî makamların umumî hizmetlere olan iştiraklerinde daha ziyade nezaret altında bulunmağa ihtiyaçları vardır. Çünkü bu noktadaki teşevvüş doğrudan doğruya bütün memlekette hissedilir.

Siyasî neticeler: Ademi merkeziyet siyasî neticeleri itibarile iki muhtelif kısma ayrılır. Evvelâ: Efrada, hükümeti merkeziye muvacehesinde daha ziyade hukuku siyasiye ve daha ziyade istiklâl ita eyler. Saniyen, mahallî idarelerdeki kuvvetlerin taksimini temin eyler.

1 Ademi merkeziyet efrada daha ziyade siyasî hukuk verir. Filhakika belediye ve umumî meclislerine ve yahut belediye meclislerine müntehap ve müntehip kılar. Fransa'da belediye intihapları, müntehip ve müntehap olarak 10 milyon vatandaşı alâkadar etmektedir. Bu itibarla 10 milyon müntehip 400,000 belediye azası üzerinde nufuz iktisap ediyorlar.

Aynı zamanda ademi merkeziyet hükümet muvacehesinde efrada daha ziyade istiklâl temin eder. Filhakika belediye, ve umumî meclisler azalarının iktisap etmiş oldukları salâhiyetler müntehipler arasında nihayetülemir inkisam ederek hükümeti merkeziyeden nezedilmiş olur. Nihayet bu, hükümeti merkeziyenin velâyet altında ahalinin iktisap etmiş olduğu mühim bir kontrol salâhiyetidir.

2 — Ademi merkeziyet, mahallî idareler kuvvetlerinin taksimini temin eyler. Filhakika şayet hali hazırda vilâyetler ve kommünlerde bir uzvu icraî, bir uzvu istişarî mevcut bulunuyorsa, bu ademi mearkeziyet sayesindedir. Zira merkeziyet rejimi yalnız uzvu icraîyi tanır.

VIII senesi kanunu departmana bir profe, kommüne bir belediye reisi tayin etmiştir. Bunların nezdinde meclisler vardı. Fakat müzakere edip karar vermek salâhiyetine malik değil idiler. Ademi merkeziyetin ilk neticesi bu meclislere hukuk ve salâhiyet bahşetmek olmuştur.

İmdi, mahallî idarelerin kuvvetlerinin taksimi neticeleri mahallî idarelerde haizi ehemmiyetirler.

Evvelâ bu taksim İdarî tedbirlerin daha mütekâmil bir surette tetkik olunacaklarına bir teminat olduğu gibi bundan başka vatandaşlarına da mahallî hükümetlere karşı hürmetlerinin teminatıdır.

Filhakika ademi merkeziyet, hükümeti merkeziye muvacehesinde istiklâl tezyit eylemekle beraber hükümeti ma. halliyenin zulüm-kârlık yapmasına meydan bırakırsa hiç bir şeye yaramaz. Binaenaleyh teminat olarak hükümeti merkeziyenin velâyeti vardır. Maahaza mahallî kuvvetlerin taksimi de diğer bir teminatdır. Çünkü kuvvetlerin taksimi her halde itidal ve tevazünü tevhit eyliyecektir.

**Ademi merkeziyetin ulûmu siyasiye noktai
nazarından teemmül olunan kıymeti**

Ademi merkeziyetin mutlak ve nisbî kıymeti vardır.

Ademi merkeziyet, bizatihi ve prensibi itibarile tetkik edildikte iyidir. Ve merkeziyete faiktir. Derecata kabiliyeti olması itibarile mülâhaza olundukta bir kıymeti nisbiyesi vardır. Yani tatbik olundukta memlekette zaman ve mekânın ahval ve şartlarına tâbidir.

Prensibi itibarile nazari dikkate alınırsa yani mahallî ve hususî memurların hükûmeti merkeziye tarafından tayin edilmeyip te intihap ile tayin olundukları hale irca olunduğu takdirde ademi merkeziyet sureti mutlakada iyidir.

Ademi merkeziyet filhakika umumî hayatın ve binnetice hürriyetin tezayüt ve tekâmülünü temin eder.

Ademi merkeziyet bir taraftan umumî mesalihi tedvir eden insanların adedini tezyit eyler. Meselâ kommünde belediye azalıklarını tesis eyler. Bir departmanda kırk elli meclisi umumî azası doğrudan doğruya faaliyetlerini iltizam eylediği binlerce efrat ve mahallî mesalihin doğrudan doğruya kontrolü ile alâkadar milyonlarca müntehip ihdas eyler.

Nihayet ademi merkeziyet yekdiğerinden müstakil bir çok makamlar ihdas eylemekle umumî hizmetlerde münakaşaları tahrik ve noktai nazar taatisini temin eder.

Umumî hayatın bu şekildeki tezayüdü iyidir. Çünkü hayatın, bütün safahat ve intizamında ataletini ve durgunluğunu giderir.

Mahallî olan bu umumî hayatın şüphesiz fena cihetleri de vardır.

Ademi merkezîyet bazı memleketlerde fırkaların adı mücadeleleri intihap manevraları, malî israflar, memurine itisaf şekil ve suretinde tezahür eder. Fakat insanlar her yerde kuvvetleri ve sui istimal etmeğe mütemayildir. Yalnız bu sui tahrik tahtında husule gelen iyiliği, hesap neticesinde ademi merkezîyetin fenalığa galebe edip etmediğini keşfeylemelidir. Mesele bundadır.

Ademi merkezîyet, hayati umumîyeye velvelecî, lüzumsuz ve bazen de hakikaten müzir mahlukları celp ve davet eder. Fakat, ebediyen gayrifaal kalacak olan hüsnü niyet sahibi fedakâr ve sadık vatandaşları da celbeden gene merkezîyettir.

O halde ademi merkezîyet hayırperver bir kanundur. Muzır eserler ve unsurlar kendiliklerinden mahvoldukları halde iyi eserler ve vatanperver unsurlar müebbeden kalırlar.

Bütün memleket halkım, hareket, faaliyet ve hükümete iştirak ettirmesi keyfiyettir ki elli senedenberi ikmal olunan muazzam teşebbüsleri, köy yollarının inşasını, kommünlerin imarını, mektep binalarının inşasını, şehirlerdeki lâyuat yol ameliyatını bulvarları, geniş sokakları, bahçeleri ve parkları ademi merkezîyete medyunuz.

Ve zannolunmasın ki hayatı umumîyenin bu tevessüü,, hayatı ferdîyenin müessirîyetin zararına olarak hasıl oluyor, bu bir hâdisedir ki hayat tevlit eder. Zaten hem vatandaş ve hem de fert olarak yaşayan aynı adam değil midir? Mademki faaliyeti umumî işlerinde tahrik ediliyor. Hususî işlerinde neden tahrik edilmiş olmasın. Şunu da nazari dikkate almak lâzımdır ki umumî hayattaki faaliyet umumî hizmetle

rin inkişafını müntiç olur ki bu hizmetlerin de ferdî faaliyeti teshil edeceği şüphesizdir. Köy yolları şebekesinin, bu şebekenin en gerisinde bulunan kommünlerde canlandırdığı millî harsın, tesis ve temin ettiği mahallî san'atların husule getirebildiği netayice dikkat ediliyor mu?

Roma ve Atina'ya kadar çıkmaksızın, umumî hayatın o kadar vâsi bulunduğu rönesans İtalya'sının Florans, Ceneve, Venedik şehirlerinin ahali, büyük tüccar ve büyük artist oldukları kadar büyük vatandaş ve aynı zamanda da büyük şehirli olmadılar mı?

Nihayet hayatın bu tezayüdü hürriyetin tezayüdü manasını tazammun eder. Hesap neticesinde ademi merkeziyetin mahzurları ile hükümeti merkeziyeyi itidale sevk etmek hususunda haiz olduğu muhasenat tevzin edilecek olursa şüphesiz hürriyet ihrazı galebe eder. Bu mesele münaziünfihtir ve bundan dolayı ademi merkeziyete daima şiddetle hücum ve taarruz edilmiştir.

Ademi merkeziyetin bilâkis kuvvetin sıkletini ağırlaştırdığını ve hürriyeti taklil ve tehdit ettiğini iddia etmişlerdir. Filhakika denilir ki ademi merkeziyet hükümeti merkeziyeden nezzeylediği salâhiyet ve kuvvetleri mahallî makamlara nakleylerler. Şu halde salâhiyet yakından icra olunduğu takdirde uzaktan gelenden daha şiddetli ve serttir. Her mahallî hükümet zulümkâr ve tarafgirdir. Merkeziyetin payitahtan yani gayet uzaktan tatbik edilmesi itibarile muhasenatı azimesi vardır. Merkeziyet kanun gibi bitaraftır. Bu noktai nazar Dupont - White ve Cormenin tarafından şiddetli bir surette müdafaa ve izah edilmiştir. Dupont - White'in noktai nazarı gayet keskindir. «Bir şehrin hudutlarında mahallî idarenin sıkleti derhal her şeyi anlatır. Zira orada mahallî hü-

kûmette efradın geliş ve gidişi pek çoktur». Hatta Dupont - White mahallî hükümetler bir intikam olmak üzere ihdas edilmişlerdir demiştir.

Evvelâ bu delillerin bir hicviye kokusunu ihtiva ettiğini söylemelidir. Burada tasvir olunan ademi merkeziyet hiç bir İdarî velayet ile ıslah edilmeyecek olan müfrit bir ademi merkeziyettir, iyi tanzim edilmiş bir teşkilâtta bu mahallî zulmü menetmenin bir çaresi vardır. Şayet tehdit edilen mahallî memurlar ise tayin ve azle karşı onlara teminat vererek haklarını muhafaza etmenin çaresi vardır. Şayet müntehiplerin akaliyete ekseriyet tarafından dilgir edilirse tazyik mahallî idarelerin ittihaz edecekleri İdarî kararlar ile icra edileceğinden bu kararların ilgası hükûmeti merkeziyeye ait olur. Ve zaten bizzat alâkadarlar İdarî dava tariklerine müracaat etmekte muhtardırlar. Esasen ademi merkeziyetin mahallî kuvvetlerin taksimini temin ettiğini ve salâhiyetlerin inkısamı hürriyetin teminatını teşkil ettiğini izah etmiştik. Ademi merkeziyet şayet bir tehlike ihdas eylerse devasını da kendisi birlikte getirir.

Hakikatte bu mahallî itisaf müz'ic bir şekil ise de gene tehlikeli olmayacaktır. Ve keza ilâve edilmelidir ki intihaplı bir hükümet şeklinde son sözü söylemek hakkını haiz olan efkârı umumiye firkaların sui istimalâtını yüzlerine çarpmakta tehhür etmiyecektir.

Mahallî idarenin itisafı devam eylediği halde bile, yalnız hayatın tezayüdü itibarile hürriyetin tezayüt edeceği gene iddia edilebilir. Zira efkârı umumînin hürriyete münker olmaması gayrimümkündür. Çünkü felsefe noktai nazarından da hayat ve hürriyet pek sıkı bir surette birbirine merbuturlar. Merkeziyetin takviye ettiği sükûn, rehavet ve uyu

şukluktan başka bir şey değildir. Merkeziyet insan hür değildir. Çünkü uyuklamaktadır.

Bazen ademi merkeziyet müntehip mahallî makamların mahallî hizmetleri hükümeti merkeziyeden nasp ve tayin edilmiş olan mahallî makamlardan daha iyi tedvir ettikleri iddia edilmek suretile müdafaa edilmiştir. Müntehap memurin belki mahallî ihtiyaçlardan daha ziyade haberdardırlar, fakat bunu tatbik eylemekte mutlaka daha mahir değillerdir. Bu noktai nazardan her iki usulün de kıymetleri vardır. Fakat mesele daha çok mühimdir. Zira bütün memleket umumî hatanın tezayüdü mevzuu bahistir.

Ademi merkeziyet, mutlak kıymeti haricinde nisbî bir kıymeti haizdir. Yani memleketin haricî icapları umumî vaziyetinin az çok emri altında bulunabilir.

Bu bahiste nihayetsiz mülâhazalar dermeyer olunabilir*. Fakat daima tekrar edilen bir noktai nazarı hatırlatmak kâfidir. Ademi merkezî bir teşkilât bir memlekette hükümeti merkeziye bizzat demokratik bir surette teşkil edilmiş bulunduğu yani parlâmento mevcut olduğu surette bilhassa elzemdir.

Ademi merkeziyet, hukuku ilâhiyeye malik bir hükümeti merkeziye ile de tasavvur ve tahayyül edilebilir. Nitekim on yedi ve on sekizinci asırda Fransa'nın bazı eyaletler hükümetleri vardı.

Tahayyül ve tasavvuru müşkül cihet şurasıdır ki hükümeti merkeziye demokratik bir surette teşekkül ettiği halde mahallî makamların bu suretle teşekkül etmemesidir. Acemi merkeziyet izah edildiği veçhile yalnız parlâmento rejimi bir mütemmimi mantıkisi değil belki bir mütemmimi zarurîsidir.

Âmiriyet ve salâhiyet sahibi olabilmesi ancak kendisini intihap eden müntehiplerin ihtiras istimal etmiş olmaları ile kabildir. Ancak azası umumî mesalihe ait işlerin temşiyetine alışmış bulundukları surette haizi rüsuhtur. Şayet bir memlekette yalnız parlâmento intihabatı mevcut olup mahallî meclisler için intihabat mevcut değilse, müntehipler rey itasında alâkadar bulunmazlar. Bu takdirde intihabat ateşli olmaz ve memlekette efkârı umumiye yok demektir. Çünkü memleketin reyine çok uzun fasılalar ile müracaat edilmiş oluyor. Bundan maada parlâmentoya müntehip mümessiller mahallî meclislerdeki çalışmak tarzına ve kuvvet peyda edemediklerinden parlâmentoya tecrübesiz olarak gireceklerdir.

Mahallî intihap hürriyetin ilk tedrisat yapılan mektebidir. Siyasî makine noktai nazarından da mahallî intihap için denilebilir ki: Bu memleket kuvvetlerinin zarurî olan ihtiyat hâzinesidir.

Ademi merkezîyet, hükûmeti merkezîyenin demoktarik teşkilâtı ile ahenktar olduğundan dolayıdır ki hali hazırda cihanî bir tesistir. Mütemeddin memleketlerin kâffesinin parlâmentoları vardır. Ve kâffesinin de bir vilâyet ve kommün hayatı vardır.

Ademi merkezîyetin hukuk noktasından tetkiki

Ademi merkezîyetin hukukî tarifi

Hukuk noktai nazarından ademi merkezîyet, devletin sultai âmme hukukundan istifade salâhiyetini haiz olan ve işbu hukuku istimal ederken umumî hizmetlerin ifasını yani

İdarî tasarruflarda, bulunmak suretile temin eden bazı İdarî eşhasa münkalip olması keyfiyeti ile tahassüs eden bir mevcudiyet tarzıdır.

İşbu İdarî eşhasın kâffesi devletin azası yahut daha doğrusu devletin müteaddit tecessümleridir.

Yalnız atideki hususat tefrik edilmelidir.

«1» Devlet umumî hizmetler ve diğer İdarî eşhasın velayeti ile mükellef olarak telâkki edilir.

«2» Departmanlar, kommünler, müstemlikler gibi şahsiyetlerde müteaddit mahallî hizmetler ile mükellef olarak telâkki edilirler.

«3» Umumî müesseseler ise hususî hizmetlerle her biri

«2» Departmanlar, kommünler, müstemlekler gibi telâkki edilirler.

Hukukî manada merkeziyet bilâkis devletin sultai âmme hukukunu haiz yegâne bir şahsiyet teşkil eylesmesinden ibaret bir tarzı mevcudiyetidir. Tâlî olan İdarî şahıslar, departmanlar, kommünler, müstemlekler, umumî müesseseler şahıslanmış mahallî ve yahut hususî makamlardır. Bu da İdarî şahısların ademi merkeziyetleştirildiklerini yani doğrudan doğruya hükümdar tarafından ihdas edilmiş ve sultai âmme hukukunu haiz bulunduklarını isbat eyler.

Bir merkeziyet idaresi tahtında da hukukî şahsiyeti haiz departmanlar, kommünler ve umumî müesseseler mevcut olabilir. Fakat hukuku hususîyeden istifadeye maksut olan işbu şahsiyet sultai âmme hukukundan istifadeyi müstelzim olmaz.

Kommünler 1831 âdemi merkeziyet cereyanından mukaddem hukukî bir şahsiyeti haiz olarak tanınmışlardır. Fakat bu ancak kanunu medenîde mevzuubahs sırf hususî bir şahsiyettir. t

Hali hazırda ise umumî müesseselerin kâffesi hukukî bir şahsiyeti haizdir. Fakat kâffesi ademi merkezî değildir.

Fakat ademi merkezî olanlar sultai âmme hukukunu haizdir. Mezuniyeti haiz sendika cemiyetlerin istimlâk ve rüsum vaz'ı hakkı vardır. Nitekim ticaret odaları da bazı rüsum kabul edebilirler. Maahaza bu hususta bunlara devletin iradei milliye ile mezuniyet vermiş olması muktazidir. Ademi merkezî olmıyan müesseselere gelince bunlar yalnız eşhası hususiye hukukunu haizdirler.

Ademi merkeziyetin hukukî neticeleri

Ademi merkeziyetin hukukî neticeleri derecei nihayede çoktur. Binaenaleyh idare, bir çok şahısların hukukî faaliyetlerinin neticei hasılası olmak üzere teyekkun edilir. Bundan da atideki neticeler hasıl olur:

«1 » İdare vecibesi mefhumu mevzuubahs şahısların her birine terettüp eder.

«2» Bir ayni hizmet hakkında garameler ve yahut naktî muavenetlerle birbirlerine karşı deruhte edebilecekleri vecibelerin mefhumu.

«3» Devlet müstesna olarak kâffesi üzerinde müessir «olacak velâyet mefhumu.

I. İdare vecibesi

Devlet, şüphesiz hizmetlerini idare, tanzim, teşkil ve işletmekle mükelleftir. Fakat bu vecibenin hukuk noktai nazarından kuvvei teyidiyesi yoktur. Çünkü devleti icbar edecek bir kuvvet mutasavver değildir. Şu halde bir merkezîyeti idarede bütün hizmetler, devlet hizmetleri meyanında bulunmasından hiç birinin haricî bir cebir ile ihdası talep edilemez.

Bilâkis departmanlar, kommünler, umumî müesseseler bazı hizmetlerin ifası emrinde devletçe hukuk noktai nazarından mecbur edilebilirler.

Şu halde, ademi merkezîyetle, tâli olan idarei eşhasa müterettip bulunmak üzere mecburî hizmetler meydana gelir.

Hakikatte, cebri icra etmek veya etmemek devletin arzusuna vabestedir. Şayet bir kanun ile yeni bir hizmetin ihdası kabul edilirse ve bu hizmetin ifası da, departmanlar ve kommünlerin uhtelerine tahmil edilmiş ise, devlet, hizmet kendisine tahmil edildiği takdirde anı ifa için sarfedeceği himmetten -fazla olarak, departmanlar ve kommünler üzerine icrayı tesir eder.

Mecburî hizmetlerin ifasını temin etmek üzere devletin istimal eylediği cebir vasıtası ihtiyarî olan bir masrafın tasdik edilmemiş olduğu surette mezkûr masrafın mahallî bütçeye resen ithal etmesidir. Yani hizmetin mecburiyeti bütçede mecburî masraf şeklinde görülür.

Şu halde departmanlar yahut kommünler teşkilâtı kanunda mecburî hizmetlere mecburî masraflar aramak lâzımdır.

Maarif hisseleri ve naktî muavenet

Bir hizmet masarîf hissesi kanunen mevzudur. Ve umumî bir surette hissei musibe namını alır. Ve derhal hükmi şahıslar için mecburî bir masraf teşkil eyler. Muavenete muhtaç çocuklar ile mecnunların, köy yollarının, ilk tahsil masarîfinin kommünler için hissei musibeleri bu kabildendir.

Naktî muavenet, anı teklif eden İdarî şahıs hakkında ihtiyarîdir. Fakat bir defa arzolunan kimse tarafından kabul edilince lâzımülistifa bir deyin teşkil eyler. Ve bu itibarla bir mecburî masraftır. Filhakika kabul olunan naktî muavenet isimsiz bir İdarî mukaveledir.

Naktî muavenet mütenevvi eşkâl iktisap eyler. Bir arazinin meccanen terki, bir umumî hizmete tahsis edilecek bir ebniye hissesi, bütçeye bir kredinin kaydı gibi.

Naktî muavenetin gayesi umumî, nafia hizmetlerine iştirakten ibaret olduğu takdirde naktî muavenet ancak bu hizmetin ifasile mukayyettir.

İdari velâyet

İdarî velâyet kime aittir.

İdarî velâyet diye velâyetteki şahsın menafımı himaye ve idarededeki hüsnü intizamı idame eylemek üzere ve bazı İdarî eşhasın diğer bazıları üzerinde kontrol salâhiyetini istimal eylesine tesmiye olunur.

.....

Velayet ismi hukuku hususiyeden istinbat olunmuştur^ Çünkü velayetin kısmı azaminin kendisine ait bulunan devlet burada bir nevi aile hukukunu istimal ediyor farzedilmiştir. Bir de tahtı velayetteki şahsî bazen ehliyeti olmıyan sağır gibidir. Fakat bu ehliyetsizlik, tahtı vasatideki sağırin ehliyetsizliğinden ziyade tahtı mecburiyetteki sağırin ehliyetsizliğe takarrüp eder.

Devletten gayri bütün İdarî şahıslar, departmanlar», kommünler, umumî müesseseler, muhtelif derecelerde velayete tâbidir. Velayet yalnız ademi merkezî İdarî şahıslara maksur olmayıp ademi merkezî olmıyan umumî müesseselere de şamildir.

Her ne kadar bu müesseseler ancak hukuku hususiyelerini istimal ederlerse de menfaatleri noktai nazarından kontrol edilmeğe muhtaçtırlar. Velayet hatta umumî menafie hadim müesseseler hakkında da mevcuttur.

Fakat burada yalnız ademi merkezî olan İdarî eşhas üzerindeki velayetten bahsedilecektir. İdarî velayet münhasıran devlete ait değildir. Bizzat velayette de ademi merkezîyet vardır.

Departmanla kommün üzerinde vilâyet meclisi umumisi yahut vilâyeti daimî encümeni tarafından icra edilen pek mühim velâyet vazifeleri vardır. Meclisi umumîler bazı şerait içtima eylediği takdirde kommünlerin arazilerine müteallik bazı tadilâta müsaade eder. İntihap dairelerinin tesbitine tevessül eyler. Fevkalâde masraflarının, fevkalâde kesri munzamların azamî miktarlarını tesbit eyler. Şahsî mükellefiyet günlerinin adedini ve yevmiye miktarını tesbit eyler. Kommün ve köy yollarının inşaat ve daimî masraflarına iştirak edecek kommünleri tayin ve her kommünün senevî hissei me

.....

sailerı tesbit eyler. Devlet hâzinesinden komimin ve köy yollarına ita kılınan naktî muavenet miktarım tevzi eyler. Mecnun ve muavenete muhtaç çocukların masrafından kommünlere tahmil edilecek hisseyi tesbit eyler. Panayır ve pazarların tesisi, ilga ve yahut mahallerinin tebdiline ruhsat verir. İlâ... diğer pek çok hususlar hakkında rey vermeğe davet edilmiş olması da umumî meclisin hakkı velayeti vazifeleri cümlesindendir.

Kommünün, hastaneler, darülâcezeler gibi bazı umumî müessese üzerinde hakkı velayeti vardır.

Evvelâ bütün bu müesseseler hakkında kommün meclisi, bütçe ve hesaplar, satma ve satın alma, istikrazlar mübadeleler, ikamei dava ve akti sulh, rehber ve sagirin kabulleri gibi hususlarda reyini ita eyler.

Bundan maada kommünlerin kommün sendikaları üzerlerinde hakkı velâyeti vardır.

Devlet her İdarî şahsı üzerinde daima doğrudan doğruya bir hissei velâyet muhafaza eder. Kommünler, kısmen departman velâyeti altında oldukları gibi diğer bir kısım hakkında da devletin velâyeti altındadırlar.

Bu prensip mutedil ve makuldür. Bir taraftan idarede vahdeti idame ettiği kadar diğer taraftan da madun İdarî şahıslar hakkında bir istiklâl teminatıdır. Ve nihayet tamamen tâbi olmamak rüçhaniyeti vardır. Tamamen kommüne tâbi olan bir hastane, bu surette mevcudiyetinin tehlikeye düştüğünü görebilir. Kommünlerde tamamen vilâyetlerin velâyetine terkedilecek olursa büyük mahzurları muciptir. Maahaza şurası şayanı kayıttır ki Prusya'da kommünlerin velâyeti tamamen vilâyetlere aittir.

.....

Velâyette mündemiç hukuk
Ademi merkezî olan İdarî makamlar
üzerindeki hukuk

Velayette mündemiç hukuk, gerek ademi merkezî olan İdarî makamlara ve gerek bunların tasarruflarına salâhiyet bahşeder.

İdarî makamlar üzerindeki hukuk mezkûr makamların tayini yahut azlı, yahut işten el çektirilmesi ve yahut bunların ilgasına mütedair olanlardır.

Tayin hakkı: Olabilir ki bir İdarî şahsın icraî uzvu hükümeti merkeziyece tayin olunur. Elyevm valilerin tayinleri bu kabildendir. Merkezlerde 1882 kanunundan mukaddem bu şekilde tayin edilir idi. Bu keyfiyet yukarıda da izah edildiği veçhile orada ademi merkeziyet mevcut olmasını mâni değildir. Çünkü kararları ittihaz eden istişarî uzvun müntahap olması kâfidir. İşte bu velâyetin bariz şeklini teşkil eyler. Devlet bu suretle yalnız kararın icrasile mükellef olur. Bu şekil evvelâ kendisinin muvafık görmediği kararların icrasına muhalefet etmesini temin eder. Bundan maada kendisine ittihaz olunan kararların iptali gibi hukukî vasıtaların istimalini teshil eyler. İptal kararının ittihazında tarafeyn menfaatlerinin nazari dikkate alınması şarttır.

Azil, işten el çektirme hakları: Hükümeti merkeziyenin diğer tâli olan İdarî makamlar muvacehesinde azil, işten el çektirme ve ilga hakları olduğu prensip olarak vazolunur.

Bu mes'ele valiler hakkında müşkülât tevhit etmez. Zira bunların azil edilebilecekleri memurun kanunda tasrih edilmiştir. Merler ile muavinleri valinin ve Dahiliye Vekilinin kalarlarile işten el çektirilebilir. Hatta eşkâli kanuniye altında devlet tarafından azil veya vekâlet emrine alınabilir.

Vilâyet umumî meclisleri devlet reisi tarafından kanunda muayyen tedbirlerin ittihazı suretile fesholunabilir. Bundan başka vilâyet umumî meclislerinin kanunsuz içtimaları valinin emirnamesi ile tatil olunabilir.

Kommün meclisleri, valinin esbabı mucibeli kararnamesile ve derhal Dahiliye Vekiline izahat vermek şartile tatil olunabilir. Tatil müddeti 3 ayı tecavüz edemez. Kommün meclisleri esbabı mucibesi izah edilmek ve meclisi vükelâ kararile feshedilebilir. Hayır müesseseleri idare heyetleri Dahiliye Vekâleti tarafından fesh veazaları azlolunabilir.

Ticaret ve sanayi odaları kanunî şekiller altında fesholunabilir.

Keza katolik, ortodoks, protestan, musevî mezhepleri meclislerinde hükümet tarafından tatil ve fesholunabilir.

Ademi merkezî olan İdarî makamların tasarrufları üzerindeki hukuk

Ademi merkezî olan İdarî makamları üzerindeki velâyet müsbet tasarruflarla yapılabildiği gibi bilâkis ittihazı karardan imtina şeklinde menfi tasarruflarla da olabilir.

Müsbet bir surette tekemmül etmiş tasarruflarda velâyet hakkı, tasvip, talik veya iptal şeklinde tecelli eder. Şura-

smı ehemmiyetle kaydetmelidir ki vilâyette tatil ve ıslah mevzu bahsolamaz. Bu bir mülâhazai esasiyedir.

Bu velayet hakkı ile silsilei meratip salâhiyeti arasında esaslı ve bariz bir farktır. Bir tasarrufu tadil veya ıslah etmek iptidai kararı diğer bir karar ile ikame etmek demektir. Halbuki bir tasarrufu feshetmek kararı sadece imha etmek ortadan kaldırmak demektir. Devletin madun makamlarının tasarrufları devletin silsilei meratip salâhiyeti mucibince yine devletin mafevk makamları tarafından tadil veya ıslah olunabilir. Çünkü bundan münhasıran devletin arzu ve iradesini izhar mevzuu bahistir. Mafevk makamlar da madun makamlar gibi devleti temsil ederler. Fakat ademi merkezî makamların tasarrufları devlet makamları tarafından ıslah veya tadil edilemez. Çünkü bu tasarruflar vilayet veya kommünün iradesini tazammun eder ve İdarî eşhasın arzu ve iradesine kendisinininkini ikame eylemek devlete ait değildir. Kararınız iyi değildir. Ve anı iptal eylerim diyebilir. Fakat sizin yerinize karar vereceğim diyemez. Tasarruflara mezuniyet vermek ve yahut tasarrufları tasvip eylemek hakkı: Bu hak ademi merkezî olan makamların tasarrufat üzerinde mevcut olabilecek en kuvvetli haktır. Bir taraftan karar ancak tasvipten sonra kabili icradır.

Diğer taraftan tasvip keyfiyeti ret veya ilânihaye talik olunabilir. Tasvip hakkını haiz olan makam tasarrufu kendisi yapmış görünür. Şu suretle ki şayet tasarrufa karşı bir İdarî ihtilâf tekevvün edecek olursa itiraz kararı iptidaiden ziyade tasvip kararına karşı istimal olunur.

Maahaza bazı haller vardır ki tasvip reddedilemez. Bu vilâyet umumî meclisleri ile kommünler tarafından tasdik olunan bütçeler mes'elelerinde tesadüf olunur.

Vilâyet umumî meclisi tarafından tasdik olunan vilâyet bütçesi iradei milliye ile mer'iyet mevkiine vazolunur.. Ve prensip itibarile vilâyeti umumî meclisinin kabul ettiği bütçede tadilât yapılamaz. Devlet reisinin hukukî, karşılığı bulunmamış olan bazı masrafların resen bütçeye ithaline münhasır kalır. Tastik kılınmış olan kanunsuz tahsisata gelince: Kanunsuz kararlar ayrıca hususî bir iradei milliye ile iptal edilmek icap eder. Kommün meclisi tarafından tasvip olunan kommünün bütçesi, kommün varidatının balığ olduğu yekûna göre vali ve yahut devlet reisi tarafından mer'iyet mevkiine vazolunur. Tasvip mecburidir. Fakat burada mafevk makamın hakkı yalnız mecburî masrafların resen kaydına münhasır kalmaz. Tahsisat, bir defa mecburî masraflar tediye olunduktan sonra adi varidattan baki kalan miktarı tecavüz eylediği takdirde ret ve yahut taklil edilebilir. Ancak tezyit edilemez.

Keza işaret edilmelidir ki kommün meclisinin bir karan vali tarafından tasvip edilmek icap eylediği takdirde şayet makbuz tarihinden itibaren bir ay müddet zarfında tasvipten imtina veya sükût eyler ise, kommün meclisi, Dahiliye Vekâletine müracaat eyler. Fakat bu silsilei meratip itibarile bir müracaattir ve vekâlet tasvipte gene tamamilen muhayyedir.

Devlet namına ittihaz olunan mezuniyet kararları daima devlet reisi ve yahut valilerden sadır olmaz. Parlâmentodan dahi sadır olanları vardır. Parlâmento vilâyetlerin ve yahut kommünlerin bazı fevkalâde istikrazlarına mezuniyet verirler. Ve yahut bazı imtiyazları tasvip ederler.

Diğer taraftan vilâyet makamı, kommünlerin tasarruflarına mezuniyet vermesi ya bunları tasvip etmesi icap eder. Kommünün bazı umumî müesseselerin tasarruflarını tasvip ettiği gibi.

.....

Talik ve iptal hakları — Bu iki nam tahtındaki hak birdir. Uç faraziyei tefrik etmek icap eyler.

A) Tasarruf muayyen bir sebep olmaksızın resen talik veya iptal olunur. Binaenaleyh yalnız kanunsuz olmak ve yahut vazifei muayyenei kanuniye tecavüz edilmiş olmak itibaile değil, sadece nabemevsim olmak itibarile bir tasarruf iptal olunabilir.

Meselâ her zaman vali zabıtai belediye zabıtası tasarruflarını kendi kararile talik veya iptal edebilir.

B) Tasarruf resen fakat muayyen bir sebep tahtında yani kanunsuz olmak veya vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz etmiş olmak itibarile iptal olunabilir.

Meselâ vazifedar olmadığı mevat hakkında vilâyet umumî meclisi tarafından ittihaz olunan kanunsuz kararlar Şûrayı Devlet tarafından her zaman ipti edilebilir.

Vilâyet umumî meclisinin gayri kanunî bir içtimada ittihaz olunan kararlar her zaman vali tarafından iptal edilebilir. Gayri kanunî bir içtimada, ademi salâhiyet, ve yahut kanunu veya nizamı ihlâl suretile kommün meclisleri tarafından ittihaz olunan mukarrerat her zaman vali tarafından idare heyetinin kararile iptal edilebilir.

C) Tasarruf müracaat üzerine veya muayyen bir sebebe mebni fesholunabilir.

Meselâ, kanunda tesbit olunduğu veçhile vilâyet umumî meclisi tarafından ittihaz olup ta gayri kanunî olmak veya vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz etmekten dolayı içtimain hitamından itibaren yirmi gün zarfında vali tarafından vaki olan müracaat üzerine Şûrayı Devletçe iptal edilebilen kararlar.

Müzakerede mevfcü bahsolan mes'elede alâkadar azanın hususî sebeble fesholunân kommün meclisi kararları. Bu kararlar her hangi bir alâkadarın ve hatta kommünün her hangi bir mükellefinin on beş gün zarfında valiye müracaati üzerine idare heyetinde tetkik olunur. Verilen karar aleyhine vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz etmiş olmak itibarile Şûrayı Devlete müracaat olunabilir.

Muamele ifasından ve yahut karar itasında imtina takdirinde velâyet muamelede ikame (Substiution d'action) prensip itibarile ademi merkezî olan İdarî makamların muamele ifasından ve yahut karar itasından imtina etmeğe hakları vardır. Bu muhtariyetin birinci derecesidir. Ve bu hakkın menfî bir mahiyeti vardır. Ve şayani tetkiktir. Bidayette vilâyet umumî meclisleri bu hakkı haiz idiler. Bu da devletin, departomanlara yaptırmak istedikleri şeyleri yapmaktan imtina etmeleri demektir.

Fakat bazı öyle lüzumlu işler vardır ki, ademi merkezî makamları, tevdi edildiği takdirde bu makamlar bu mesaili rüyetten imtina edebilirler. Halbuki imtina ettikleri bu işler umumî hizmetlerden olabilir. Yani ifası mecburî olan hizmetlerdir. Maahaza devlet bu hususta da bilvasıta mücehhezdir. Çünkü muhalefet eden makamlar azil veya bunları feshedebilirler. Fakat idareyi inkitaa uğratmak mahzurunu haiz olan bu tedbirler, hizmetlerin temadisini temin etmeğe hiç kâfi değildir. Şu halde bazı istisnâ ahvalde devletin mahallî ve yahut hususî makamların yerlerine kaim olup tedviri umur ve tasarrufta bulunması elzemdir.

İşbu ikame keyfiyeti, vilâyet umumî ve kommün meclisleri ve İdarî komisyonlar muvacehesinde bütçe tarikile, bütçe, mecburî masrafların resen ithali tahtında vaki olur.

Bu kâfidir. Zira bu bütçeye bir defa hizmet masrafı ithal edilince icraî uzuv muamelenin tedvirini deruhte etmek mecburiyetindedir.

Şunu da ilâve etmelidir ki bir kommün bütçesine resen masarîf ithal edilmeden evvel kommün meclisi istişareye davet olunur. Vilâyet umumî meclisleri hakkında mes'ele böyle 'degildir.

Şayet kommün meclisi bütçesini tanzim etmezse, evvelki senenin bütçesi tatbik olunur. Şayet evvelki senenin bütçesi yok ise, vali bunu idare heyetinde resen tanzim eyler.

İcraî uzuvlar muvacehesinde, mes'ele ancak Mer hakkında varit olabilir. Çünkü ademi merkezî olan yegâne uzuv icraî uzuvdur. Böyle olmadığı takdirde ademi merkezinin .artık manası olamaz. Zira valinin, kendisine mahfuz bulundurulmuş olan salâhiyetleri hakkında muhtariyet vardır.

Vali, muamelesini Merin ki ile ikame edebilir. Bu hususta iki faraziye tefrik edilmelidir.

1 — Mer, zabıta hakkında lüzumlu bir kararın ittihazını ihmal eylerse vali bir ihtardan sonra anın yerine kaim olarak karar ittihaz eder.

2 — Mer, kendisinin kanunen mükellef bulunduğu tasarrufu ifadan imtina veya ihmal ederse, vali kanunî talepten sonra - bu da ihtira muadildir - buna bizzat resen ve yahut hususî bir delege vasıtasile tevessül eyler.

Bu şekil merin kommünün ajanı olarak ifa eylediği tasarruf ata şamil olduğu gibi devletin ajanı olarak ifa eylediği tasarrufata da şümülü vardır. Valinin Mere kaim olması keyfiyeti merin belediye meclisinin bir kararını ifadan imtinai

.....

takdirinde de mevzu bahsolar. Zira matlup olan şey tasarrufun kanunen emredilmiş olmasıdır.

Zaten tabiidir ki mer sureti tayini itibarile şahsen hükümeti merkeziyenin velayetine tâbi olmaktan ziyade tasarrufatı itibarile hükümeti merkeziyeye tâbidir.

Velâyet tasarruflarının mahiyeti
Ve anlara karşı tevessül olunabilecek
kanunî tarikler

Velayet hakkının tatbik edildiği tasarruflar — Tayin, vekâlet emrine alınma, tasvip ve iptal kararları, sultai âmmе, nin tasarrufları, mahiyetinde olan İdarî tasarruflardır.

Velâyet hakkı, hukuku hususiyede bile çok kudretli bir haktır. Halbuki burada mevzuu bahsolan velâyet hakkı sultai âmmenindir. Çünkü âmmeye aittir. Ve umumî hizmetler zımında icra edilirler. Binnetice mezkûr hukukun tatbik edildiği tasarruflar, sultai âmmenin tasarruflarından olması lâzım gelir.

Bundan şu neticeler husule gelir:

I — Mevzuu bahis tasarruflar, eşhası saliseye hukuk ve vecaip tahmil eden İdarî tasarruflar ile takip edilmedikçe mafevk makam tarafından istirdat ve yahut tadil edilebilirler. Çünkü sultri âmmenin tasarrufları haddi zatında kabili rücadur.

II — Mezkûr tasarrufların kanunî olup olmadığının takdiri İdarî mehkemelere aittir.

Şurası işaret edilmelidir ki velayet tasarrufları, prensip itibarile idari tasarruflar olduğundan hâkimin tasarrufların münkalip olmağa mütemayildirler. Binaenaleyh idari velayet bazı noktalarda bati, bir tekâmül ile kazaî velâyete müncer olabilirler.

Ademi merkeziyetin, bir dereceden sonra, kazaî velâyete müncer olması icap eder. Bu hiç olmaz ise tasarrufatın iptali noktasından ahvalin mantıkî icaplarındandır. Çünkü hâkim idare memurundan ziyade ademi merkezî makamın istiklâline riayetkâr olacaktır. Şu halde iptal hakkının tedricen azaldığı görülmektedir.

Yani madun makamların muayyen bazı kararları hakkında velâyet sahibinin iptal hakkı zayıflamaktadır.

Bu suretle belediye meclislerinin nizamî kararları serbest bir adım atmıştır. Bu kararlar alâkadar bir şahsı salisin şikâyeti vuku bulduğu takdirde muayyen bir sebep olmaksızın iptal edilebilir. Bugün muayyen bir sebepten başka bir suretle iptal edilemezler.

Velâyet tasarrufları aleyhinde istimal olunabilecek müracaat hakları

Velâyet tasarrufları, gayri kabili itiraz bir surette İdarî tasarruf mahiyetini muhafaza eylediği zaman, ana karşı müracaat hakiri olup olmadığını ve ne gibi müracaat hakları istimal edilebileceğini bilmek faidelidir.

Evvelâ şurası muhakkaktır ki şayet velâyet tasarrufları vekile silsilei meratip dolayısıyla tâki bir makamdan sadır olu-

Yorsa -mesela vali gibi meratibi müracaatlar istimal olunabilir. Buna zerre kadar şüphe yoktur.

Asıl faideli olan cihet vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden dolayı müracaat hakkı istimal olunabilip olunamayacağını bilmektir.

Evvelâ prensip olarak vazedilmelidir ki tasarrufun mahiyeti bir ademi mesmuiyet itirazı teşkil edemez. Velayet tasarrufları nevamaa hakkı velayet sahibinin arzusuna tâbidir. Ve siyasî bir lüzum üzerine tahmil olunabilir. Meselâ bir vilâyet umumî meclisinin feshi kararı siyasî bir vaziyete tamamen merbut olabilir. Fakat bütün cihanca kabul edilmiştir ki siyasî veya İdarî zaruretler, ancak hükümet tasarrufu tesmiye olunan tasarruflara karşı bir ademi mesmuiyet itirazı teşkil eyler. Binaenaleyh hükümet tasarrufları, tesmiye edilen tasarruflar için bir liste vardır. Bu itibar ile mevzuu bahis liste hükümet tasarruflarına itirazı tahdit etmektedir. Zira velâyet tasarrufları idarede münderic değildir. Velâyet tasarrufları sırf İdarî ve yahut idarei âliye tasarrufatıdır ki anlara karşı vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden dolayı müracaat tarikleri nadir olabilir. Yahut pek mahdut eşhas itiraz salâhiyetini haiz olabilirler. Fakat bunlara karşı müracaat hakkı tamamen şayani kabuldür.

Velâyet tasarruflarına tarikler ademi salâhiyet, eşkâli kanuniyeyi ihlâl (detournement) salâhiyetin ketmi olabilir.

Velâyet tasarrufları aleyhine eşkâli kanuniyeyi ihlâlden dolayı ve mükteseb hakkı sebeble müracaat tariki yoktur. Bu tasarrufların takdirî mahiyette olmalarından inbias eyler. Bunlar hakkında hiç bir müktesip hak mevcut olamaz.

Bu sebepledir ki meselâ bir kararı tasvipten imtina eden valinin kararma karşı derecat tarikile nazıra müracaat edebi-

lecek bir kommün meclisi, nazırın kararma karşı bilâhare İdarî mahkemelere müracaat edemez. Belediye meclisinin kararının tasvip edilmesinde müktesep hakkı yoktur. Tabiri aharle idari tasvipte, tedbirin isabeti mes'elesi bir hâkimin huzuruna arz olunacak kabiliyette değildir.

Yine bu kabilden olmak üzere mahiyeten mecburî bir masrafın tesviyesi zımnında muktazi meblâğı Dahiliye Nazırının resen vilâyet bütçesine ithal eylemekten imtinayı ihtilâf tarikile Şûrayı Devlete müracaat hakkını bahşeyemez.

Fakat eşhası saliseye hukuk tevcih eden İdarî tasarruflar «actes de gestions» müktesep hakların ihlâli cihetinden kabili itirazdır.

Velâyet tasarrufları aleyhine bütün alâkadarların vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden dolayı müracaat hakları vardır.

Binaenaleyh:

I — Mezkûr tasarruflar dolayisile menfaatleri ihlâl edilmiş olan şahıslar.

II — Mevcudiyetleri tecavüze uğrıyan bu suretle vilâyetin bir fesih kararma vilâyet, umumî meclisinin itiraz ve müracaat hakkı vardır.

Kendisini fesheden bir karara karşı da belediye meclisinin müracaat hakkı olmadığı gibi.

İçtimalarından birini tatil eden bir karara karşı da vilâyet umumî meclisinin müracaata hakkı vardır.

Belediye meclisi, kanunen vermiş olduğu kararlardan birini iptal eden vali kararma karşı hakkı müracaatı vardır.

Hatta Mösyö Laferiyere göre meclisin tatil ve yahut feshi takdirinde bir müntehibin vazifesinin tecavüze duçar olması itibarile bu karara itiraz hakkı vardır.

İdarî makamların velâyetten münbais ehliyetsizlik kararlarını mafevk makamlarca tasvibe muhtaç bulundukları takdirde İdarî şahıs hakkında hakikî ehliyetsizlik mevcuttur. Bu cihetle denilebilir ki, belediye meclisi valinin tasvibi olmaksızın bir istikraz aktedemiyeceği zaman bu kommünün istikraza ehliyetsizliği demektir.

İşbu ehliyetsizlik, mezun sagirin ehliyetsizliğine yaklaşır. Filhakika sagiri mezun, yalnız hareket edemiyeceği gibi İdarî şahıs ta bir tasarrufta bulunabilmek için işbu tasarrufu tasvip etmesini bekler.

İdarî şahısların ehliyeti haiz bulunmadıkları tasarruflar sagiri mezunun yalnız yapamayacağı tasarrufların hemen aynidir. Prensip itibarile bunlar ne gayri menkullerinde tasarruf, ne istikraz ve ne bilâ mezuniyet müdafaa olabilirler.

Yalnız şu cihet işaret edilmelidir ki bir çok noktalarda vilâyetin ehliyeti kommününkünden daha büyüktür. istikrazlarda, daavide,, hibe ve vasiyet kabulünde, bütçedeki varidatın tasarrufunda olduğu gibi.

Kommün meclisleri belki vilâyet umumî meclislerinden fazla serbestli hareketi haizdirler. Fakat esas itibarile salâhiyetleri daha azdır. Şu halde mantıkan teslim eylemek icap eder ki bir İdarî şahıs kendi kararile bir takım hukuk ve vecaip tevlit eylemiş ve bu da mafevkin tasvibine iktiran eylememiş bulunur ise kendi lehine olarak ehliyetsizliğe müstenit bir iptal davası ikame edilebilir.

Ademi merkeziyetin kıymeti hukukiyesi

Siyaset noktai nazarından mutlak bir terakki teşkil eden ademi merkeziyet hukuk noktai nazarından da keza bir terakkidir.

Ademi merkeziyet, sultai âmmenin şimdiye kadar herhangi kaideden masun olan mühim bir kısmını hukukî kaidelere tâbi tutmuştur.

Filhakika merkeziyet idaresinde, idare kâmilten devletin eseridir. Şu halde devlet kendi idaresini az münakaşa eder. Ve anı cüzî münakaşa ettirir.

Bilâkis ademi merkeziyet idaresinde, idarenin mühim bir kısmı ademi merkezî makamlara geçer. Devlet bu makamların muamelelerini bilâvasıta münakaşa ettirir. Daha doğrusu velâyeti tatbik edebilmek için anı münakaşa etmeğe mecburdur.

İste o zaman hukukan muvafık olan bir İdarî tasarruf serbesti iktisap eder ve şeraiti sıhhat tavazzuh eder. Şunu ilâve etmelidir ki ademi merkezî makamlardan her birine isabet eden muhtariyet hissesini tam bir surette tayin etmek için, vilâyet veya kommün idaresini kanunlar ile tanzim etmek mecburiyeti hasıl olmuştur. Şu halde velâyetin mükerreren icrası teşrii müdahalenin kâffesi, az çok keyfi olan İdarî an'anelerde hukuk kaidelerinin teessüsüne müntehi olmaktadır.

Şüphesiz İdarî merkeziyette hiç bir kaide mevcut olmadığını ve vatandaşların idarenin keyfi tasarruflarına karşı hiç bir müracaat hakları bulunmadığı iddia edilemez. Bilhassa vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz keyfiyetinden dolayı mü-

.....

racaat hakkı bütün İdarî tasarrufların devletten sadır olduğu bir usulü idare zamanında inkişaf etmeğe başlamıştır.

Fakat ademî merkezî cereyanın bu inkişafı kuvvetle tahrik eylediği de bir hakikattir. Şûrayı Devlet bir belediye meclisinin kararının kıymetini münakaşa etmeği, bir vekilin muamelesinin kıymetini münakaşadan daha hoşlanır. Şayet bugün vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüzden dolayı müracaat hakkı sırf İdarî tasarruflar hakkında kabul edilmiş ise bunu, ademi merkeziyetin, sultai âmmenin azemetinden bir kısmını zayi ettirerek, bu azametın bir kısmını tâli olan İdarî şahıslara tevdi eylemiş olmasına medyunuz.

(Ademi merkeziyet hakkında Mr. Laferier'in noktai nazarını naklettikten sonra İdarî merkeziyet hakkındaki muhtelif müelliflerin düşüncelerini izah etmek lâzımdır).

Merkeziyet ile ademi merkeziyetin leh ve aleyhindeki noktai nazarlar

Mr. Cormenin'in fikri : [*]

Her memleketin kendi icapları (kanun ve nizamlar) her icabın bir şekli ve her şeklin sureti halli vardır.

Fransa'da merkeziyet: Arazide, kanunlarda ve hükümette vahdet mes'elei İlmiyesini halletmiştir.

Fransa karakteri vahdete, tarzların umumileştirilmesine, kanunların tedvinine ve âmme hizmetlerinin her kısmında mütecanisliği temine mütemayildir. Merkeziyeti icap ettiren bu

* İşbu noktai nazar mumaileyhin Hukuku İdare nam eserinin methalinden alınmıştır (1840).

sebeplere Paris'in maddî' ve fikrî kuvvetlerde harikulade olarak büyümesini de ilâve etmelidir.

Merkeziyete ihtiyaç o kadar şiddetli ki ihtilâller bile bu— ita bir tesir yapamaz. Toprakların kıymeti, coğrafî vaziyeti, muvasala yollarının çokluğu, muaşeret kabiliyetindeki neş'esi, ü da kabiliyeti, lisanının taammüm etmiş olması, mektepleri,, kanunları, müesseseleri, ihtilâlleri, idaresinin kuvvet ve azameti, hükümetin vahdeti, müsavata rabita ve aşkı, millî istiklâlindeki mefahiri, Fransa'yı Avrupa'nın en sıkı merkeziyetçi devieti yapmıştır.

Merkeziyetin payitahta, memleketin diğer kısımlarını femek mahzuru yoktur demek değildir.

Merkeziyetin payitahta, memleketin diğer kısımlarını feda ettiği, vatandaşları yalnız memleketin kalbine, merkezine celbettiği, insan ve para randımanını zorladığı, idare usullerini memurları, teferrüatı ve kırtasiyeyi çoğalttığı iddia edilmekte ve kommünlerin itlâk edilmesi lüzumundan bahsdilmektedir. Eğer mahallî idareleri idare ediciler ehliyetsiz iseler, bunun da sebebini kendilerine hiç bir şey öğretilmemiş olmasına ve bir şey meydana getirmek için şahsî teşebbüs hakkının verilmemiş olmasına atfedilmektedir. Ve hatta mahallî idarelerdeki müesseseler için İçtimaî kabiliyetleri olmadığı ve bundan dolayı .müesseselerin muvaffak olmadığı ileri sürülmektedir.

Tabîî bir takım mahzurlar teselsül ettirilebilir. Fakat her kim ki kuvvetini taksim eder o kuvvet kaybolur. Her kim ki hürriyet ister asayiş istiyor demektir. Her kim ki fazilet ve ahlâk sahibi bir halk ister, nizam ve intizam istiyor demektir. Her kim ki nizam ve intizam ister, kuvvetli bir hükümet istiyor demektir. Her kim ki kuvvetli bir hükümet ister merkeziyetçi bir hükümet istiyor demektir.

Kommünlerin hürriyetinden evvel vatandaşın hürriyeti, Vatandaşın hürriyetinden evvel memleketin istiklâli elzemdir.

Ademi merkeziyet her yerde ve her hükümete beklenen hürriyet ve müsavat neticesini vermez. Halbuki merkeziyet en müstebit idarelerde bile tam bir müsavatı temin edebilir.. Milletlerin müsavata aşkı çok kuvvetlidir. Zira müsavatta her şahıs kendi için bir emniyet ve itimat, itibar ve hürmet hisseder.

Merkeziyetsiz şark ile garbı birleştirmek ve telif etmek imkânı var mıdır. Bu şark ve garptaki her şey, güneş, iklim, toprak, itiyat, siciye, zihniyet, ticaret, istihsal birbirinden büsbütün başkadır.

Merkeziyetsiz millî lisan tedrisi nasıl tevhit edilebilir? Merkeziyetsiz orduya, idareye, adliyeye, nasıl ücret verilebilir. Ücretsiz ki teşekküllere bir arttırmak ihtimali yoktur. Limanlar, istihkâmlar, kanallar, şimendiferler nasıl tesis edilebilir.

Merkeziyetsiz iki kommün ile iki vilâyet arasına ve limanlarla, buğday tarlaları arasına, ziraat ile ticaret arasına hâkim yollara ve ele lüzumu yok mudur? Kommün ve köylerin atalet ve hareketsizliği faal hükümetin çalışmasına tesir icra etmez mi?

Ancak merkeziyet sayesinde ki vilâyetler ve kommünler arasındaki yollar örümcek ağları gibi birbirlerini katediyor. Ve birbirlerini takip ediyorlar. Binaenaleyh büyük şehirler lüzumsuz istikrazlar ile bunların istikbalini mahvetmemelidirler. Ve bu suretle yapılan sui istimaller ekseriya oktruva resminin tahammül fevkinde kabarmasını mucip olmaktadır.

Gene merkeziyet sayesinde ki vergilerde ittiradı, hidematı âmmeye kabul hususundâ umumiyet,- kanun da, mehakimde, kanuni müeyyidelerde iştirak temin edilmiş ve vilâyetler inhisarları lâğvedilmiştir.

Bununla beraber şu noktayı da hatırdan çıkarmamalıdır ki devlet adamları sistemleri en son noktalarına kadar götürmeğe mütemayildir. Prensibin en son haddinden istifade etmeğe kalkışmak suretile sistemin iyi taraflarını sui istimal etmemelidir. Bir kelime ile tefritten ifrata gitmemelidir. Binaenaleyh hükümetin dahilî ve haricî cemiyetleri, münasebetlerinde vatandaşların hürriyetlerde olan münasebetlerinde mahallî menfaatlerin idareleri münasebetlerinde merkeziyeti ifrata götürmekte bir takım mahzurlar olabilir.

Vatandaşın hürriyetine gelince: Memleket toprağı İdarî taksimat ile parçalandıkça, küçüldükçe, kuvvet ve salâhiyet temerküz etmekte ve bir kral ve yahut bir nazır da teşahhus etmektedir. Kütle bir şahsa inkilâp ettikçe kuvvet ve salâhiyet bir araya toplanmaktadır. Ve muvazene bu suretle ihlâl edilmektedir.

Maamafih hiç bir vakitte de kuvveti elinde tutan bu kuvveti almak isteyen ele bırakmamalıdır. Eğer hükümet müteyakkiz davranmaz ve muhalefet ve isyanları başlarını kaldırır kaldırmaz kolunu uzatıp merkeziyet topuzu ile ezmez ise her şey elinden gider. Mahallî idare her şeyi ellerine alırlar, para, matbuat, telgraf, posta, ordu, idare ve nihayet memleket...

Binaenaleyh bu hususta ifrattan tefrite gitmemek için prensibi mutedil bir şekilde tatbik etmelidir. Memleketin menâfii âliyesi ile alâkâdar olan büyük mesaili merkezileştirmeli, ancak küçük Ve‘ ehemmiyetsiz meseleler ademi merkezileştirilmelidir. Kommünlerin servetlerinin idaresi, memleketin se

viyesine ve muhitin icabına göre yavaş yavaş derece derece ve lüzum görüldükçe bırakılmalıdır. Millî servet ancak lüzumunda santim adisyonellerile kommünler bütçelerinin varidat kısmına geçmelidir. Aynı işin iki merciden inceden inceye tetkiklerindeki formalitelerden içtinap etmelidir. Kırtasiyeciliği tasdik etmeli. Merkezi ehemmiyetsiz ve tâli mes'eleler ile bunaltılmalıdır.

Karar ittihaz etmekten ziyade idare etmeğe ve idare etmekten ziyade kontrol etmeğe çalışmalıdır. Mafevk ile madun arasındaki münasebetleri daha ziyade şahsileştirmek ve yazmaktan ziyade anlaşılmalıdır.

Kommünleri kendi arkasına takıp sürüklemekten ziyade onlara rehberlik etmeği, emir vermekten mümkün olduğu kadar imtina etmeği bilmelidir, işte iyi bir merkezin kommünlerin idaresindeki takip edeceği mutedil hareketleri bunlardan ibarettir.

Merkeziyetin idari ve siyasî işlerdeki münasebetlerinden bahsetmek lâzım gelirse merkeziyet, meclisi idarelere rehberlik etmeği, muamelelerini tadil ve tashih etmeği ve bunları sui istimalden meetmeği bilmelidir. Nitekim vatanın her köşesinde millî lisanın tamimini, her şehirde yüksek tahsil fenerlerini yakmağı ve idame etmeği, hakkı isteyenlere hemen masrafsız bir şekilde adaleti temin etmeği, meclisi umumilerin salâhiyetlerini lüzumunda takviye etmeği ve bunların lüzumsuz ve fuzuli masraflara girişmemelerini temin etmeği, ziraat, ticaret ve sanayi gibi vergi matrahlarının hakikî bir şekilde intihabım temin etmeği merkeziyet kendine en birinci vazife bilmelidir.

Merkeziyetin ikinci muvazene vasıtası da nazırların ve memurların mes'uliyetidir. Bu mesuliyet fikri ö suretle tanzim edilmelidir ki efkârı umumiyyeden bunların asılsız olduğu zehabı silinmelidir. Mes'uliyet fikri hem kuvvei icraiye ve hem kuvvei teşriye, hem eşhası hükmiyede ve hem de eşhası salisede hâkim olmalıdır. Ancak bu takdirdedir ki idarenin icraatı daha müteyakkiz, daha mutedil, daha ferdî, daha mütesanit olur. Amirler daha âdil, memurlar daha az keyfî hareket ve parlâmentoda daha iyi kontrol etmiş olurlar.

Merkeziyetin üçüncü bir muvazene vasıtası daha vardır ki o da matbuattır. Bu matbuat ki merkeziyetin sui istimalini efkârı umumiyyeye vazetmekle mahzurlarını, şayet varsa, izale eder.

Mr. Vivye'nin noktai nazarı :

Muayyen mevzular için muayyen bir hudut dahilinde tatbik edilen merkeziyeti kabul etmiyecek hiç bir kimse tasavvur edilemez. İhtilâf yalnız bu hududun tayinindedir.

Merkeziyet milletlerin dehasile, seciyesile, tarihî an'anesile, coğrafi vaziyetile daralır ve genişler. Bu itibarla bazı milletlerde hududunun küçük ve bazılarında büyük olmasının sebepleri kolayca izah edilir. 1789 inkilâbı, merkeziyeti yıkmaktan ziyade bilâkis hükümete kuvvetlerini tevhit ve temerküz ettirmek vecibesini tahmil etmiştir. 1814, 1848 hükümetleri idare sisteminde bir çok tadilât yapmasına rağmen merkeziyet gene hututu esasiyesi ile Fransa idaresinin temel taşı olarak kalmıştır.

Merkeziyet milletlerin büyük »menfaatlerinin membaı olmuştur. Bu hakikati kim inkâr edebilir. Merkeziyet Fransa'yı? bir kafa ve bir ideal ile idare edilmesine yardım etmiştir. Merkeziyet Fransa'da vahdeti temin etmiş ve yeni rejimi yıkılmaz, esaslara iptina ettirmiştir.

Merkeziyet devlet mes'uliyeti fikrini hâkim kılmıştır. Ve bu suretle İçtimaî yaralar, şimdi merkezin muaveneti naktiyesi ile kapandığı gibi, merkezin şefkat ve kuvvete sarılmıştır. Bu hâdise merkeziyet aleyhtarını bile memnun etmiş ve etmektedir.

Maahaza merkezin her mes'eledeki mütemadi müdahalesi,, vatandaşlara şahsî teşebbüs itiyadını ve mefhumunu kaybettirmektedir. Şahsî mes'uliyet fikrini ortadan kaldırmaktadır., diye merkeziyete tariz edilmektedir.

Bu menfi mülâhazaların kıymetini tesbit etmek için kuvvei merkeziye salâhiyetini tetkik etmek lâzımdır. Pek tabiidiar ki ecnebi memleketler ile münasebetleri, orduyu, donanmayı, devlet masraflarını kapatacak varidatın teminini idare etmek salâhiyeti merkezindedir. Bunun da gayrikabili münakaşa iki sebebi vardır. Biri hükümetin milletin vekili olması ve onu temsil etmesidir, (ki yaptığı bütün tasarruflardan ona hesap vermek mecburiyetindedir). Ancak iyi bir teşekküldür ki bu mes'uliyeti sağlam esaslara iptina ettirebilir. Sulh ve harbi intaç edebilecek olan siyasete ciddî bir kontrol vaz'ını temin eden teşkilât yapabilecektir. Emniyet ve asayişî âmmeyi temin edecek olan ordunun tazyik makinesi olmasına mâni olacaktır. Sui istimal ve israftan vikaye için devlet mâliyesini hakikî bir kontrole tâbi tutacaktır. Nihayet bir kelime ile milleti, ecnebi devletler ile mevcut münasebatı katetmemesine, kuvayı. umumiyei mahalline sarfına, ve devlet mâliyesini iflâstan korumasına hükümeti mecbur kılacaktır.

Diğer sebep te hükümeti merkeziyenin âmme intizamını vesile ittihaz edörek hudutsuz denecek derecede menfaatleri ele alması ve bir çok hususatta mahallî idarenin salâhiyet ve kuvvetlerinin yerine kaim olması keyfiyetidir.

Şüphe yoktur ki intizamı âmmeve temas etmiyen hiçbir mes'ele yoktur. Ve esasen hangi hükümet kuvveti, devlet kuvvetlerini istediği gibi idare etmek istemez. Ve bu kuvveti merkezden' istimal etmek istemez İ

Burada halledilmesi lâzım gelen bir nokta vardır ki o da hükümetin bu kuvvetleri istimaldeki hududunu tayin ve müdahalesi esaslarını tesbit etmektir.

İşte bu hududu tayin etmekte iki sistem vardır. Biri tedabiri mânia sistemi diğeri ise tedabiri zecriye sistemidir. Birincisi vatandaşın serbestçe bazı tasarrufları yapmak ihtiyarını selbeder, bazı müesseselerin teşkilini hükümetin müsaadesine inhisar ettirir, İkincisi ise vatandaşın kanunlar ile tesbit edilen vezâifin ifasına davet eder. Ve aksi taktirde kanunların tayin ettiği cezalar ile tecziye eder.

Bu iki sistemden birinin intihabı kolay bir şey değildir. Mahaza İkincisinin vatandaşın şahsî hürriyeti ve şerefile daha ziyâde kabili telif olduğu iddia ediliyor. Her şeyde hükümetin keyfine tabi olan vatandaşın vaziyeti her halde arzu edilecek bir şekil olmadığı söyleniyor ise de tedabiri mania sistemi ile her şeyi eline alan ve her şeyden mes'uliyet kabul eden hükümetin kritik Bir vaziyette kaldığı söyleniyor. Gerek maddî ve gerek mânevi mes'uliyet kabul eden hükümet bu külfete sırf memleketin menafii âliyi siyasiyesi için tahammül etmektedir' yalnız şunu ilave etmek lâzımdır ki hudutları zamanında daraltılan tedabiri mama sistemi daima devlet için iyi neticeler vermiştir ki bu sistemde ancak merkeziyeti idare ile

.....

iyi bir şekilde tatbik edilebilir. Nitekim mahalli idareye zabıta hakkında büyük bir salâhiyet verilecek olur ise zabıta kuvveti orada mutat ehemmiyetini muhafaza edebilir mi?

Bir kelime ile fikrimi hulâsa etmek lâzım gelirse diyeceğim ki mutedil ve mantıkî bir İdarî merkeziyet, bu tarzı tatbik eden devletler için iyi bir netice vermiştir. Elverir ki tatbik edenlerde, ve edilenlerde, müteakıl bir hüsnü niyet bulunsun.

İdarî merkeziyet tarzım tenkit etmekten ve bu tarzda haksız yere hücum etmekten ziyade tatbik şekilleri tadil ve tashih edilmelidir. Bu şekiller ıslah edilebilir ve basitleştirilebilir. Meselâ merkezin karar vermesini veya mahallî idare tarafından verilen kararların merkezin hakkı velâyeti itibarile tasdik veya reddetmek hususunda karar vermesini tacil etmek müddetleri taksir etmek, velâyetini istimal şekillerini sadeleştirmek, mezuniyeti mütekaddime usulüne ancak fevkalâde ve ehemmiyetli hâdise ve vakalarda müracaat etmek suretile merkeziyet her hükümet şeklinde faideli olarak tatbik edilebilir.

Odilon Barrot'un fikri :

Merkezsiz bir şirketin vücudü kabili tasavvur değildir. Zira şirketler ancak vekâletlerini vermiş ve merkezileştirilmiş şahsî kuvvetler ile teşekkül edebilirler. Devletlerde de böyledir. Hatta büyük kriz zamanlarında ve memleket tehlikesi karşısında bütün kuvvet ve salâhiyetlerin aynı elde te

merkezî etmesi bir lüzum ve mecburiyet halini alır. Şu halele merkezîyeti icap ettiren varyetlerin birisi zaman ve diğeri de tedbirdir.

Yalnız merkezîyetin tatbikini icap ettiren zaman ve tedbirlerde bilvasıta veya bilâvasıta ifrata geçmek sur etil e vatandaşın fikir hürriyetini ve din hürriyetini ve şahsî hürriyetini fazla tahdit etmemelidir.

Fikirlerini hulâsa ettiğimiz müellifler ve hatta bütün ülemayi hukuk merkezîyetin zaman ve tedbir işi ve mes'elesi olduğunda müttefiktirler. Ne merkezîyet ve ne de ademi merkezîyet ne o kadar mergup ve ne de o kadar gayri makbuldür.' Her birinin kendisine göre muhassenat ve mahzurları vardır.

Milletler, birinci veya İkincisinden hangisinin tatbıkında ihtiyaçlarının tatmin edildiğini hissederler ise o tarz iyi ve faideli neticeler verir.

İşte bu ihtiyaçlarının tatmini içindir ki İtalya ittihadı ve Almanya ittihadı tahakkuk etmiştir. Yine bu ihtiyaç İsviçreyi 1848 ve 1874 kanunu esasında tadilât yapmak lüzumunu hissettirmiştir. Ve yine 18621865 ihtilâlinden sonra Amerika ittihadı vücade gelmiştir. Ve yine bu ihtiyaçtandır ki Fransa iki üç defa anarşiden kurtulmuştur, işte kuvvetli bir merkezîyeti idare bu millet ve devletleri gördüğümüz kudretli mevkie is'at etmiştir. Yalnız iyi bir İdarî merkezîyetten beklediğimiz netice müşterek cemiyet menfaatinin eşhas menfaatini müteessir ve mutazarır etmemesi ve teşebbüsü şahsiyi mahvetmemesidir. En son haddine varırılan sıkı bir merkezîyet

Yine söylemekten kendimizi alamıyacağız ki bu salâhiyetlerin tevsii her memleket için ve hatta Fransa için bile iyi. bir netice vermez. Malûm olmıyan bir netice için senelerce: nazarî münakaşalar yapıp vakit kaybetmekten ise vatandaşı kommün ve velâyet işlerine alıştırmağa çalışsak memlekete daha ziyade hizmet etmiş oluruz. Esasen bu gibi münakasalar vatandaşı kommün ve vilâyet islerine yaklaştırmaktan ziyade uzaklaştırmaktadır. Bu meclislere yeni haklar istihsali için uğraşacağımıza mevcutların bihakkın istimalini temin etsek daha iyi olur.

İbrahim Âli

Mülkiye Mektebi Hukuku İdare Hocası

—

her türlü fenalığı doğurabilir. Fakat bu fikri de mutlak olarak kabul etmemek lâzımdır. Bu noktai nazara misal olarak Fransa'ya evvelce tatbik edilen merkeziyeti gösterebiliriz. Bu merkeziyet oldukça sıkı olduğu halde hiç bir zaman Fransız gururunu ve Fransız zekâsını darbelememiştir.

Ademi merkeziyetten esas itibarile ne beklenilir? Kommün meclislerine ve vilâyet' umumî meclislerine daha fazla mes'eleler hakkında karar ittihaz etmek salâhiyetini vermek ve bu kararların infaz ve icrası için gerek validen ve gerek nazırdan müsaade istihsal etmemek midir?

Zira ademi merkeziyet müdafilerine göre nihayet şu iki cümle ile hulâsa edilebilir. Bazıları biraz daha fazla, bazıları biraz daha eksik metalipte bulunuyorlar. Fakat bütün talepler tasnif edilse alâkadar nazarını hakkı tasvibi itiraza uğramaktadır.

Nitekim dünyanın en ademi merkezî idare tarzı tatbik edilen kommünün haiz olduğu salâhiyetlerin azamisini Paris veya Marsilya şehrine verseler ne netice hasıl olacaktır? Kommün meclisinin 80 azasının daha serbestçe karar verebilmeleri salâhiyetleri Paris'in 1.800.000 nüfustan ibaret olan ahalisinin karakteri, zekâsı veseciyesi üzerinde ne tesir yapabilir? Bu vatandaşlar kommün meclisi müzakeratının tasdik formalitesine tâbi olmamasından dolayı kendileri hür mü, daha mes'ut mu, ve daha müreffeh mi olacaklardır.

Kommün meclisinin kararları alâkadar nazır tarafından tasdik edildiğinden ve yahut bu meclislere aza olamadığımızdan dolayı memleketin moralite veya zekâsı artmış veya eksilmiş midir?

Bordro №

Vilâyeti

numaralı kanunun 10 uncu maddesine tevfikân tanzim kılınan Bordrodur

İstihkak ve hakıgel istihkak mazbatasının	Tarihi	Nereden verildiği	Natik olduğu meblağ	Lira K.		Dosya No.	Alie lakabı	İSMİ	Babasının İSMİ	Memleketi	Sahibi istihkakın		Mülâhazat
											Teşvîk istihkakın mülâhazatından	Teşvîk istihkakın mülâhazatından	
Numarası											Lira K.	Lira K.	
Sıra numarası													

Komisyonumuzca tetkik olunan yukarıda yazılı adet ve cenan Lira kurusluk istihkak mazbataları tasfiye vesikalarile tehdil edilmeğe üzere işbu bordroya rapredilerek tasfiye Komisyonu rıyasetine takdim kılındı.

Âza

Âza

Âza

Âza

Teffiz Ko. R.
Vâli

.....